

CBS JAARVERSLAG 2020

Inhoudsopgave

Bestuursverslag	4
1. Inleiding	5
2. Statistisch programma	7
2.1 Wettelijke taak	7
2.2 Arbeid en inkomen	8
2.3 Economie	10
2.4 Maatschappij	15
2.5 Dossiers en thema-overstijgende publicaties	21
2.6 Verspreiding van statistieken	24
2.7 Nieuwe Europese verplichtingen	26
3. Innovatie	29
3.1 Algemeen	29
3.2 Innovatie bij dataverzameling	29
3.3 Innovatie in de statistiekproductie	33
3.4 Innovatie bij de verspreiding van statistieken	36
3.5 Onderzoek	37
3.6 IT-ontwikkeling	38
3.7 Vermindering regeldruk	39
4. Strategische samenwerking	41
4.1 Algemeen	41
4.2 Kennisinstituten	41
4.3 Kadaster	41
4.4 De Nederlandsche Bank	41
4.5 Politie	42
4.6 Statistische bureaus Koninkrijk der Nederlanden	42
4.7 Academische samenwerking	42
4.8 Samenwerking binnen thema's	46
4.9 Internationaal	48
5. Bedrijfsvoering	50
5.1 Personeel	50
5.2 Maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering	55
5.3 Informatiebeveiliging en privacybescherming, kwaliteitszorg, en gedragscodes	56
5.4 Prestatie-indicatoren	59
5.5 Crisisorganisatie vanwege COVID-19	61
6. Governance	63
6.1 Taken raad van advies	63
6.2 Samenstelling raad van advies	63

6.3	Raad van advies in 2020	64
6.4	Advies jaarverslag en jaarrekening	65
7.	Financiën	66
7.1	Financieel toekomstbeeld	66
7.2	Extern verantwoordingsmodel (kosten statistieken)	67
7.3	In control verklaring	69
	Jaarrekening	76
	Overige gegevens	104
	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	105
8.	Bijlagen	109
	Bijlage A. Prestatie-indicatoren	110
	Bijlage B. Organisatie per 31 december 2020	114
	Bijlage C. Gebruikersraden	115
	Bijlage D. CBS-hoogleraren en -lectoren	116
	Bijlage E. Wegwijzer	118

Bestuursverslag

1. Inleiding

De medewerkers van het CBS werkten het grootste deel van 2020 noodgedwongen vanuit huis. Zij wisten ondanks de bijzondere en zware omstandigheden, veroorzaakt door de coronacrisis, de statistiekproductie op peil te houden en ook nog extra inspanningen te doen door snel in te spelen op de informatiebehoefte rondom de coronacrisis. En tegelijkertijd keken zij met extra aandacht naar elkaar om en leefden zij met elkaar mee wanneer iemand geraakt werd door de gevolgen van corona. Als nieuwe directeur-generaal – sinds september 2020 – kijk ik daar met bewondering en gepaste trots naar!

Het afgelopen jaar heeft ons geleerd dat actuele, nauwkeurige en openbare statistieken de basis kunnen vormen voor beleid om de coronacrisis het hoofd te bieden. Statistieken helpen om snel onderbouwde besluiten te nemen en stimuleren het democratisch debat. Deze wetenschap zorgde bij het CBS ook voor een hernieuwd elan: we waren in staat om aan deze vraag te voldoen. Sneller, met uitstekende kwaliteit en met aandacht voor de mens achter de statistiek. We hebben ons daarbij ingespannen om steeds voor ogen te houden waar de maatschappij behoefte aan heeft en welke data wij beschikbaar hebben en kunnen krijgen. Dat heeft geleid tot nieuwe, waardevolle producten zoals de wekelijkse sterftcijfers en het corona-dashboard dat steeds meer cijfers bevat. Bovenop de reguliere productie.

Statistieken kunnen alleen tot stand komen door het gebruik van de juiste data. Grotendeels verkrijgen we deze data uit bestaande registers en soms uit nieuwe databronnen. Maar zeker ook uit enquêtes. De coronacrisis maakte enquêtering langs de deuren moeilijk en soms onmogelijk voor onze interviewers. Tijdens de lockdowns kwam de persoonlijke enquêtering zelfs geheel stil te vallen. Door onze werkwijze aan te passen, in afstemming met de gebruikers, bleven de gevolgen beperkt. Steeds meer mensen stonden open voor het deelnemen aan een enquête via beeldbellen, zodat die ontwikkeling versneld werd opgepakt. Zaken die de buitenwereld wellicht niet opmerkt, maar die essentieel bleken voor de betrouwbare voortgang van statistiekproductie in een bijzonder jaar.

Met de introductie van de ministeriële regeling en beleidsregel rondom werkzaamheden voor aanvullende statistische diensten in juli 2020 hebben we onze interne procedures aangescherpt zodat we bij ieder verzoek zorgvuldig bekijken of het CBS daarvoor de aangewezen partij is. De competitive neutrality officer helpt de organisatie om ook bij de ingewikkelde cases deze afweging op een goede wijze te maken. Meer hierover leest u elders in het jaarverslag.

In 2020 hebben we ons daarnaast ook hard gemaakt voor de Nationale Datastrategie waarin we als nationaal statistiekbureau een bijdrage kunnen leveren. Spelregels rondom data, zowel voor administratief gebruik als ten behoeve van statistiekproductie, kunnen de transparantie van het gebruik van data enorm vergroten en daarmee zorgen voor een evenwichtig beeld van de mogelijkheden en onmogelijkheden van data. Bijvoorbeeld daar wat het gaat om privacy, informatiebeveiliging en het eerlijk gebruik van algoritmes.

Dat privacy en informatiebeveiliging steeds belangrijker worden bewijst het afgelopen jaar maar weer eens. De discussie over privacy en inzichten ten behoeve van de pandemiebestrijding leek steeds feller te worden. Dat zorgde wat mij betreft voor een grotere bewustwording onder Nederlanders over wat er met data wel en niet kan. Tegelijkertijd zorgde het ook voor publiciteit waar wij niet van verschoond bleven. De media berichtten in maart 2021 over “privacyschending” van het CBS en T-Mobile bij het

gebruik van mobiele data. En ondanks dat hier geen sprake van was, zag ik de felle reacties langs komen. Dat helpt niet. Ons niet, de overheid niet, maar ook de Nederlandse burger niet om er op te vertrouwen dat het bieden van inzichten met data op een hele veilige manier kan. Het CBS is wat mij betreft bij uitstek de organisatie die privacybescherming kan borgen. CBS-medewerkers hebben een scherp oog voor privacybescherming, voor het vermijden van onthullingen en daarmee voor het zorgvuldig omgaan met data. Maar de lopende discussies maken ook duidelijk dat we echt verder aan de slag moeten. Door stappen in de eigen organisatie te zetten om de privacybescherming naar een hoger plan te brengen, door voortdurend waakzaam te blijven en door beter aan iedereen te vertellen hoe wij omgaan met data en persoonsgegevens. Het CBS streeft op dit gebied niet naar goed, maar naar excellent.

Ik denk dan ook aan onze herijking van het beleid rondom toegang tot microdata voor externe onderzoekers. In 2020 hebben we een onafhankelijke analyse laten uitvoeren en de conclusie daarvan is dat deze mogelijkheid voor onderzoekers om onder strikte voorwaarden statistisch of wetenschappelijk onderzoek op afstand te doen weliswaar heel veilig is, maar dat een heroverweging op een aantal punten verstandig is.

Het jaar 2020 is financieel afgesloten met een positief resultaat van 0,6 miljoen euro. Het resultaat is in lijn met de begroting. Vooral als gevolg van de coronacrisis vielen sommige posten hoger uit en andere lager. Meevallers waren lagere reiskosten en de opbrengsten van aanvullende statistische dienstverlening ondanks de beperkte mogelijkheden voor het veldwerkcorps. Tegenvallers waren de hogere reserveringen voor niet opgenomen verlof en de hogere kosten voor ICT als gevolg van het thuiswerken. Het resultaat valt binnen de meerjarenafspraken met het ministerie van EZK. Het eigen vermogen van het CBS stijgt eind 2020 naar 2,7 miljoen euro negatief en zal naar verwachting aan het einde van 2023 weer positief zijn. Het resultaat en het eigen vermogen zullen ook de komende jaren onder druk blijven staan door meer dan proportioneel stijgende ICT-kosten en door oplopende verplichtingen aan niet opgenomen verlofuren als gevolg van ruimere verlofspaarmogelijkheden.

Natuurlijk keken we in 2020 ook vooruit, naar 2021 en verder. De plannen om op een veilige manier, stapsgewijs weer terug te keren naar kantoor liggen klaar. Verder vooruitkijkend werken we ook aan scenario's hoe we de goede elementen van thuiswerken kunnen behouden en combineren met het werken op kantoor.

Zo kijk ik, ondanks het vreemde jaar, dankbaar terug en hoopvol vooruit.

Den Haag, 31 maart 2021

Directeur-Generaal van de Statistiek

Angelique Berg

2. Statistisch programma

2.1 Wettelijke taak

Het basisprogramma van het CBS vormt de kern van de output van het CBS en omvat een veelheid aan informatie over diverse onderwerpen, die samen een beeld geven van de Nederlandse maatschappij:

- Arbeid en inkomen
 - Arbeid en sociale zekerheid
 - Inkomen en bestedingen
- Economie
 - Bedrijven
 - Bouwen en wonen
 - Financiële en zakelijke diensten
 - Handel en horeca
 - Industrie en energie
 - Internationale handel
 - Landbouw
 - Macro-economie
 - Overheid en politiek
 - Prijzen
- Maatschappij
 - Bevolking
 - Gezondheid en welzijn
 - Natuur en milieu
 - Onderwijs
 - Veiligheid en recht
 - Verkeer en vervoer
 - Vrije tijd en cultuur
- Dossiers en overige thema-overstijgende output

Het grootste deel van dit programma betreft de productie van statistische informatie op grond van Europese wetgeving. In 2019 is het CBS gestart met een nieuw strategisch meerjarenprogramma voor de jaren 2019-2023. Voor de totstandkoming van het meerjarenprogramma heeft het CBS een omgevingsanalyse uitgevoerd onder meer dan zestig verschillende gebruikers en andere stakeholders. Verbeteringen in het basisprogramma zullen onder andere het gevolg zijn van modernere productieprocessen van bestaande statistieken. Hierdoor komen de resultaten sneller en flexibeler beschikbaar. Waar mogelijk realiseert het CBS rijkere resultaten, door kwalitatief betere broninformatie te gebruiken of door data uit meerdere bronnen te koppelen.

Dagelijks verschijnen tabellen en nieuwsberichten met de meest recente informatie. Gedetailleerde cijfers zijn al vele jaren gratis te raadplegen via de databank StatLine. Ook stelt het CBS zijn volledige databank als open data beschikbaar. In 2020 voerde het CBS een aantal wijzigingen door binnen het basisprogramma. Deze hingen samen met ontwikkelingen in de maatschappij of waren het gevolg van het beschikbaar komen van nieuwe bronnen of methoden. Enkele voorbeelden van wijzigingen binnen het basisprogramma in 2020 worden in de volgende paragrafen genoemd.

Bij veel gebruikers is een grote behoefte aan statistische informatie en diensten. Voor zover deze niet (meer) zijn opgenomen in het basisprogramma, kan het CBS deze verzorgen. Dat gebeurt tegen vergoeding van de kosten, gehouden aan professionele standaarden, en begrensd door de wettelijke kaders, zoals de Beleidsregel taakuitoefening CBS (BR) en de Regel werkzaamheden derden CBS (MR) die op 1 juli 2020 in werking zijn getreden. De interne werkprocessen en de externe communicatie zijn in 2020 in lijn gebracht met deze regelingen. Zo registreert het CBS alle verzoeken om aanvullende statistische diensten centraal en is er een stroomschema en afwegingskader opgesteld ter ondersteuning bij het maken van afwegingen om een verzoek wel of niet te honoreren. Er is een competitive neutrality officer (CNO) benoemd voor de interne inbedding van regelingen in de organisatie en voor relatiemanagement met private partijen. Het CBS heeft een klachtenregeling opgesteld en gepubliceerd in de Staatscourant waarop partijen een beroep kunnen doen als zij menen dat het CBS zich niet aan de BR en MR houdt. Een onafhankelijke klachtencommissie onder voorzitterschap van de heer Van Straalen is ingesteld om klachten te behandelen. De minister van Economische zaken en klimaat (EZK) heeft een nieuw lid van de raad van advies benoemd met kennis van mededingingsvraagstukken. Om te voldoen aan de behoefte bij overheidspartijen aan statistische informatie richt het CBS zich vooral op de strategische samenwerking en op grote maatschappelijke en/of regionale vraagstukken die aansluiten bij het basisprogramma van het CBS.

Net als bij statistieken die onderdeel zijn van het basisprogramma worden de resultaten van deze aanvullende statistische diensten op geaggregeerd niveau voor iedereen tegelijkertijd openbaar gemaakt. Ook dit zijn statistieken van algemeen belang. Hieronder staan diverse voorbeelden van aanvullende statistische diensten die het CBS in 2020 als onderdeel van zijn wettelijke taak heeft uitgevoerd.

2.2 Arbeid en inkomen

2.2.1 Arbeid en sociale zekerheid

Structure of Earnings Survey

In 2020 is de samenstelling van de Structure of Earnings Survey (SES) over verslagjaar 2018 afgerond. De SES is een verplichte vierjaarlijkse statistiek over banen van werknemers (inclusief gewerkte uren en lonen) naar achtergrondkenmerken beroep en opleidingsniveau.

Enquête Beroepsbevolking

Per 1 januari 2021 is de nieuwe Europese verordening voor de Enquête Beroepsbevolking (EBB) in werking getreden. Het CBS heeft hiervoor een herontwerp van deze enquête uitgevoerd waarbij de vragenlijst werd aangepast en gekeken is naar mogelijkheden om de dataverzameling efficiënter in te richten. In het vierde kwartaal van 2020 werd gestart met het enquêteren volgens het nieuwe ontwerp van de EBB. In dat kwartaal werden ook nog met de oude vragenlijst gegevens verzameld, zodat het CBS de verschillen tussen beide kan kwantificeren.

De vragenlijst van de EBB wordt via internet, telefoon en interviews aan huis afgenomen. Zowel in de eerste als tweede golf van corona is het interviewen aan huis (tijdelijk)

stilgelegd. De inzet van trendmodellering¹ heeft het mogelijk gemaakt om betrouwbare cijfers te blijven publiceren.

Arbeidsmarkt en arbeidsomstandigheden

Begin 2020 verscheen de publicatie 'Dynamiek op de Nederlandse Arbeidsmarkt 2020: focus op zekerheid'. In het voorjaar van 2020 kwamen de nieuwste cijfers uit de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2019 beschikbaar. Deze producten konden beide gepubliceerd worden dankzij de langjarige samenwerking met de Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO) op het terrein van arbeid.

Pensioenen

In 2020 is de statistiek nabestaandenpensioen over de verslagjaren 2017 en 2018 gepubliceerd. Het ministerie van Sociale zaken en werkgelegenheid (SZW) heeft de kosten van deze statistiek voor zijn rekening genomen. De pensioenaansprakenstatistieken (ouderdomspensioen) zijn iets vertraagd door uitloop van de herbouw van het productiesysteem en zijn in het eerste kwartaal van 2021 gepubliceerd. De statistiek over de Algemene Ouderdomswet (AOW)-aanspraken is daardoor doorgeschoven naar 2021.

Beloningsverschillen mannen en vrouwen

In 2020 vond het tweejaarlijkse onderzoek Monitor beloningsverschillen mannen en vrouwen plaats. Dit onderzoek werd gefinancierd door het ministerie van SZW. Daarnaast werd ook een nieuw datamodel ingezet om hiervan een tijdreeks op te bouwen, zodat het CBS over twee of vier jaar kan beslissen of het raadzaam is om over te stappen naar dit nieuwe datamodel.

45-Dienstjaren

In 2020 heeft het CBS een verkennend onderzoek naar vijfenveertig dienstjaren gepubliceerd. Dit verkennend onderzoek is bekostigd door het ministerie van SZW en gaat over de populatie van mensen met vijfenveertig dienstjaren door werk. Vervolgens is in 2020 ook een vervolgonderzoek gedaan naar de invloed van verschillende sociale omstandigheden op het aantal dienstjaren. Het gaat daarbij om omstandigheden waardoor mensen niet werken, zoals werkloosheid, arbeidsongeschiktheid of de zorg voor een jong kind.

2.2.2 Inkomen en bestedingen

Budgetonderzoek

¹ Trendmodellering is een methode waaruit de invloed van interviewen aan huis op de cijfers, opgebouwd uit een jarenlange reeks, voor een bepaalde periode kan worden verdisconteerd.

Het budgetonderzoek is een vijfjaarlijks onderzoek dat inzicht geeft in de uitgaven van huishoudens. Voor het eerstvolgende budgetonderzoek heeft het CBS in 2020 de benodigde informatie bij huishoudens verzameld. Met financiële steun van Eurostat, het statistisch bureau van de Europese Unie (EU), werd er geëxperimenteerd om deze dataverzameling via een app mogelijk te maken.

2.3 Economie

2.3.1 Bedrijven

Staat van het midden- en kleinbedrijf

In 2020 is het onderzoek naar het midden- en kleinbedrijf (mkb) voortgezet. De werkzaamheden zijn bekostigd door het ministerie van EZK en hebben geresulteerd in het rapport “Ondernemen is Vooruitzien, Jaarbericht Staat van het mkb 2020”. Dit rapport is 16 december 2020 aangeboden aan de staatssecretaris van Economische zaken Mona Keijzer, in aanwezigheid van Hare Majesteit koningin Máxima en liet zien dat het mkb hard geraakt is door de coronacrisis.

Beleidsaanvullende statistieken

In het kader van het zogenoemde beleidsaanvullende statistieken (BAS)-programma heeft het CBS enkele beleidsaanvullende statistieken gepubliceerd. Deze zijn gefinancierd door het ministerie van EZK. Het ging daarbij onder meer om inzicht in de platformeconomie, de omzetniveaus in Nederland van niet-Europese webwinkels, beschrijving van familiebedrijven, ontwikkelingen in het toerisme en regionaal economische kengetallen.

2.3.2 Bouwen en wonen

WoON

Het WoON is het woningbehoefteonderzoek dat het CBS uitvoert bekostigd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Het WoON geeft onder andere informatie voor de beantwoording van beleidsvragen in het domein wonen. Dit onderzoek bestaat uit een landelijk deel voor het ministerie van BZK en een oversamplingsdeel voor gemeenten. Door middel van oversampling is het mogelijk voor gemeenten om tegen betaling extra eenheden aan de landelijke steekproef toe te voegen. Hiermee kunnen er ook op gemeenteniveau uitspraken gedaan worden over de ontwikkelingen. De voorbereidingen voor WoON 2021 zijn in 2020 van start gegaan. De dataverzameling voor het onderzoek is gestart in het najaar 2020 en loopt door in 2021. Mogelijke gevolgen van de lockdown voor de enquêtering als gevolg van de coronapandemie zijn en worden gedurende de gehele periode met het ministerie van BZK en de oversamplingspartijen besproken. Ook het WoON-innovatietraject is in 2020 verder ingevuld. Het doel is om te komen tot een register voor een deel van de informatiebehoefte dat nu uitgevraagd wordt in het woningbehoefte onderzoek. Door het gebruik van data uit registers kan de uitvraag bij burgers voor een deel vervallen. Ook is het met registers mogelijk om jaarlijks informatie te publiceren en is meer detaillering mogelijk. De werkzaamheden om te komen tot een WoON-register lopen door in 2021.

Bouwvergunningen en commercieel vastgoed

Eurostat heeft financiële ondersteuning toegekend aan het CBS voor het verder ontwikkelen van de statistiek voor (bouw)vergunningen en het nieuw ontwikkelen van gegevens over commercieel vastgoed in 2020 en 2021. Dit was vooruitlopend op aanstaande nieuwe Europese verplichtingen. Zo zal het CBS seizoenscorrecties gaan toepassen op de publicaties over vergunningen. Het ontwikkelwerk loopt door in 2021.

Woningmarktstatistieken

Het CBS heeft diverse onderzoeken uitgevoerd in het kader van het convenant met het ministerie van BZK. Deze onderzoeken hebben onder andere geleid tot publicaties over transformaties van kantoren tot woningen, eigendom types van woningen (huur, eigendom, onbekend), en tabellen over woningproductie.

Vastgoedprijzen

De informatie over vastgoedprijzen is in 2020 verder aangevuld. Het betrof onder meer een aanvulling in het pakket met prijsontwikkelingen van commercieel vastgoed, spanningsindicatoren op de koopwoningmarkt en regionale huizenprijsindices. De werkzaamheden zijn bekostigd door het ministerie van BZK, De Nederlandsche Bank en Eurostat.

2.3.3 Financiële en zakelijke diensten

Net als in voorgaande jaren heeft het CBS gepubliceerd over de bedrijfsopbrengsten en –lasten en de omzetontwikkeling van bedrijven in de financiële en zakelijke dienstverlening. Na afloop van elk kwartaal verscheen het Kwartaalbeeld zakelijke dienstverlening waarin de grootste branches nader werden uitgelicht. Vanwege de coronacrisis waren de cijfers van de financiële en zakelijke diensten extra relevant.

2.3.4 Handel en horeca

Ook in 2020 bracht het CBS de reguliere publicaties over de omzetontwikkelingen en de bedrijfsopbrengsten en –lasten in de branches handel en horeca uit. Door gegevens uit reguliere enquêtes te combineren met transactiedata was het mogelijk om de maandelijkse publicatie van de omzetgegevens van de detailhandel met vijftien dagen te versnellen. Deze gegevens worden sinds maart 2020 gepubliceerd op de laatste dag van de maand die volgt op de verslagperiode.

Na afloop van elk kwartaal verscheen het Kwartaalbeeld Horeca met daarin de ontwikkelingen in de horeca nader toegelicht. Doordat de maatregelen vanwege de coronacrisis de horeca gedurende een langere periode raakten, waren deze cijfers extra relevant.

2.3.5 Industrie en energie

Energietransitie

In 2019 is het samenwerkingsprogramma Verbetering Informatievoorziening Energietransitie (VIVET) gestart. Dit driejarig programma is een vraag van de ministeries EZK en BZK aan het CBS, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), Kadaster, Rijkswaterstaat en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Elk jaar wordt een nieuw werkprogramma vastgesteld op basis van adviezen uit een programmaraad van gebruikers. In 2020 is de productie van hernieuwbare energie op land voor de dertig Regionale Energiestrategie (RES)-regio's gepubliceerd. Deze regio's zijn ingesteld in het kader van het Klimaatakkoord. Tevens verschenen diverse publicaties over sectoren in de dienstverlening, namelijk over datacenters, retailvastgoed en sport. De dashboards bevatten het energieverbruik en kenmerken zoals vloeroppervlak van de sectoren. Gestart is met onderzoeken naar de verhoging van de actualiteit, de frequentie en de gedetailleerdheid van regionale cijfers.

2.3.6 Internationale handel

Ontwikkelprogramma Globalisering

De kern van het ontwikkelprogramma Globalisering is onderzoek naar de samenhang van internationale economische activiteiten van ondernemingen en hun impact op de nationale economie. In 2020 zijn er in het kader van dit ontwikkelprogramma, dat gefinancierd is door het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ), allerlei nieuwe inzichten over globalisering gepubliceerd, zoals de effecten van het handelsbeleid en inzichten met betrekking tot de internationale handel in diensten.

Internationaliseringsmonitor

In 2020 publiceerde het CBS op kwartaalbasis de Internationaliseringsmonitor als onderdeel van het CBS ontwikkel- en publicatieprogramma Globalisering. Deze monitor werd gefinancierd door het ministerie van BZ. Speciale aandacht ging in 2020 uit naar de betrekkingen met Duitsland en met China, de internationale handel in diensten, Research and Development, en de instrumenten van het handelsbeleid, namelijk tarieven en verdragen. De monitors ondersteunen het publieke debat over internationalisering met feiten en inzichten.

Nederland Handelsland

In 2020 is voor de tweede keer de publicatie Nederland Handelsland uitgebracht. Deze publicatie is gefinancierd door het ministerie van BZ en kenmerkt zich door het geven van een breed overzicht van het internationale Nederlandse bedrijfsleven. De publicatie bevat vele tijdreeksen over onderwerpen die aansluiten bij prioriteiten uit de handelsagenda van het kabinet, zoals het monitoren van de Nederlandse handel naar specifieke markten en landen op de handelsagenda, het inclusiever maken van internationaal ondernemen door bijvoorbeeld meer vrouwelijke ondernemers. Deze publicatie voorziet in de behoefte snel toegang te hebben tot de belangrijkste gegevens over internationalisering van het Nederlandse bedrijfsleven en de economie in brede zin.

De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband

In 2020 publiceerde het CBS voor de vierde maal samen met Wageningen Economic Research over de Nederlandse handel in landbouwgoederen en andere aspecten van internationalisering op landbouwgebied. Deze publicatie wordt gefinancierd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

2.3.7 Landbouw

Graslandgebruik

De statistiek graslandgebruik is in 2020 voor de melkveebedrijven gebaseerd op een nieuwe bron: de Kringloopwijzer van ZuivelNL. De enquête graslandgebruik werd daardoor in 2020 alleen nog maar ingevuld door niet-melkveebedrijven. Het aantal vragenlijsten dat het CBS uitstuurt, is daardoor afgenomen van circa 2.500 naar 900.

2.3.8 Macro-economie

Herziening indeling van de economische statistieken (NACE)

Binnen Europa is een consultatie uitgevoerd naar de wensen van gebruikers voor de indeling van de economische statistieken; de standaard bedrijfsindeling volgens de NACE (Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne²). Er is onder andere gekeken naar mogelijkheden om de activiteiten van de digitale economie beter in de bedrijvenclassificatie op te nemen. Deze inventarisatie heeft in 2020 geleid tot voorgestelde wijzigingen in de indeling, waarna in Europees verband zal worden besloten over de voorstellen en over het tijdstip van implementatie in de bedrijfseconomische en macro-economische statistieken van de lidstaten.

Revisie nationale rekeningen en overheidsfinanciën

Conform het Europese geharmoniseerde revisiebeleid vindt er periodiek een revisie plaats van de nationale rekeningen en de statistieken met betrekking tot de overheidsfinanciën. Bij een revisie worden nieuwe bronnen, methoden en concepten doorgevoerd in de nationale rekeningen, zodat het beeld van de Nederlandse economie weer optimaal aansluit bij alle onderliggende statistieken, bronnen en de internationale richtlijnen voor het samenstellen van de nationale rekeningen. Het CBS heeft de vorige revisie gepubliceerd in 2018 en deze ging over het verslagjaar 2015. De volgende revisie staat conform de Europese afspraak gepland voor 2024 en heeft betrekking op het verslagjaar 2021. De voorbereidingen voor deze revisie zijn in 2019 gestart en zijn in 2020 verder vormgegeven.

Indeling van niet-financiële vennootschappen in sub-sectoren

Bij de (macro) economische statistieken worden bedrijven onderverdeeld in sectoren. Eén van die sectoren is die van de niet-financiële vennootschappen. Dit zijn ondernemingen met als hoofdactiviteit het produceren van goederen en niet-financiële diensten. Deze sector kent een grote diversiteit in samenstelling. Naast multinationals en het midden- en kleinbedrijf bestaat de sector ook uit ziekenhuizen, woningbouwcorporaties en

² NACE: de statistische naamgeving van de economische activiteiten in de EU.

overheidsbedrijven. Beleidsmakers en (inter)nationale organisaties hebben behoefte aan een verdere uitsplitsing van deze sector om meer inzicht te krijgen in hoe financiële stromen door Nederland lopen en om een nadere verklaring te kunnen geven van het overschot op de Nederlandse lopende rekening. In 2020 heeft het CBS daarom onderzocht hoe deze sector kan worden gesplitst in relevante sub-sectoren, in het bijzonder de specificering van multinationals. Ook zijn de eerste experimentele cijfers voor deze sub-sectoren opgesteld, die aansluiten bij de macro-totalen in de nationale rekeningen op het gebied van productie en inkomen. De resultaten worden gepubliceerd in 2021.

2.3.9 Overheid en politiek

In vrijwel alle landen hebben nationale overheden omvangrijke steunmaatregelen getroffen om de economie en de samenleving te ondersteunen. In de EU verschillen de omvang en de maatregelen per lidstaat. Eurostat is in 2020 een pilot gestart om de verschillen te inventariseren zodat deze maatregelen in de toekomst op een inzichtelijke en vergelijkbare wijze kunnen worden gepubliceerd. De effecten op de overheidsschuld en het overheidstekort in de afzonderlijke lidstaten worden hiermee straks zichtbaar.

Medio 2020 heeft het CBS voor het eerst de Maandindicatoren Rijksoverheid uitgebracht waarmee gegevens over het kassaldo en de schuld van de Rijksoverheid worden gepubliceerd. Zo kan zo snel als mogelijk een eerste beeld geschetst worden van de effecten van de coronacrisis op de overheidsfinanciën.

2.3.10 Prijzen

Implicaties coronacrisis op de inflatiecijfers

Door overheidsmaatregelen als gevolg van de COVID-19-pandemie waren sommige diensten in 2020 beperkt beschikbaar, waaronder vliegreizen, evenementen en restaurants. Hierdoor zijn er voor een aantal van deze diensten in delen van 2020 geen transacties geweest waarvan de prijzen gemeten konden worden. In aansluiting op de richtlijnen van Eurostat heeft het CBS per situatie gekozen voor de meest passende schattingsmethode. De artikelgroepen waarbinnen prijzen geschat moesten worden in verband met corona maken in 2020 samen circa 5 procent uit van de consumptieve bestedingen. Alle keuzes zijn toegelicht in een notitie en in een tabel is per artikelgroep aangegeven of er een schatting is gemaakt.

Prijsindex elektronische publicaties

Per 1 januari 2020 is de belasting toegevoegde waarde (btw) op elektronische publicaties verlaagd van eenentwintig naar negen procent. Het CBS heeft een verzoek van het ministerie van Financiën gehonoreerd en in 2020 een eerste onderzoek verricht naar de prijsontwikkeling van elektronische publicaties zoals e-books en digitale kranten. Om het effect van de belastingverlaging op de verkoopprijzen te kunnen evalueren, is een aparte prijsindexreeks van elektronische publicaties gemaakt.

Huurprijzen

Op het gebied van huurprijzen heeft het CBS aanvullende StatLine-tabellen ontwikkeld met meer details over huurontwikkelingen. Deze zijn gefinancierd door het ministerie van BZK. De nieuwe tabellen bevatten onder meer cijfers over reële huurverhogingen naar sociale en overige verhuurders, huurontwikkeling naar soort ontwikkeling en soort verhuurder en naar renovatie- en harmonisatie-effecten.

Dashboard consumentenprijzen

In 2020 heeft het CBS het dashboard consumentenprijzen ontwikkeld. Dit dashboard toont de inflatie volgens de consumentenprijsindex (CPI) en voor een aantal groepen consumentengoederen en -diensten. Tevens worden de wegingsaandelen van groepen goederen en diensten in de berekening van de consumentenprijsindex getoond. Meer prijsindicatoren zijn te vinden in het al eerder ontwikkelde prijzendashboard. Hierin staan ook andere indicatoren zoals de prijsindex bestaande koopwoningen en de in- en uitvoerprijzen van de industrie.

2.4 Maatschappij

2.4.1 Bevolking

Bevolkings- en huishoudensprognose

In de driejaarlijkse cyclus bevolkingsprognose, huishoudensprognose en regionale bevolkings- en huishoudensprognose heeft het CBS in december 2020 de bevolkingsprognose uitgebracht. Ter onderbouwing van deze bevolkingsprognose heeft het CBS trendanalyses van de bevolkingsontwikkeling naar leeftijd, geslacht en migratieachtergrond uitgevoerd. Het resultaat van deze analyses is, per type prognose, verschenen in de CBS-publicatie Statistische trends.

Niet-Ingezetenen

In de Basisregistratie Personen (BRP) worden ook personen geregistreerd die niet of niet meer in Nederland wonen, maar wel een relatie hebben met Nederlandse overheidsinstellingen, de zogenoemde niet-ingezetenen. Te denken valt aan personen die tijdelijk in Nederland wonen of werken, of personen die in Nederland hebben gewoond en naar een ander land zijn verhuisd. Eind 2018 is voor het eerst informatie over niet-ingezetenen beschikbaar gekomen voor breed gebruik in de statistiek. In 2020 werd onderzoek gedaan om de kwaliteit van deze informatie te verbeteren, bijvoorbeeld over de verblijfplaatsinformatie in buurlanden.

Verkenning Bevolking 2050

Eind 2018 zijn in de Tweede Kamer vragen gesteld over de bevolkingsontwikkeling in Nederland op de middellange termijn en de gevolgen daarvan op de Nederlandse samenleving. Dit heeft ertoe geleid dat de projectgroep 'Verkenning Bevolking 2050' onder leiding van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI-KNAW) is opgericht om een brede verkenning uit te voeren naar dit thema. Het CBS is hierin

vertegenwoordigd. In 2019 is een inventarisatie uitgevoerd. In 2020 werden mogelijke bevolkingsvarianten doorgerekend en beschreven.

Jaarrapport Integratie

Eens per twee jaar stelt het CBS het Jaarrapport Integratie op, gefinancierd door het ministerie van SZW. In 2020 is de nieuwe editie van dit rapport verschenen dat bestaat uit een monitordeel met recente gegevens over kernindicatoren en drie verdiepende hoofdstukken: de transitie van onderwijs naar arbeidsmarkt, de rol van gezin, opleiding en migratie-achtergrond bij veroordeelde jongvolwassenen, en familienetwerken van niet-westerse oudere migranten.

Molukkers in Nederland

In 2020 is, bekostigd door het ministerie van SZW, een onderzoek uitgevoerd naar de sociaal-economische positie van Molukse migranten, hun kinderen en kleinkinderen. In dit onderzoek is gekeken naar de situatie van Molukkers op het gebied van demografie, wonen, onderwijs, werk en inkomen, criminaliteit, en gezondheid.

Migratiemotieven

In december 2020 is bekostigd door het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) het dashboard Migratiemotieven gepubliceerd. Dit dashboard laat zien wat de trends zijn op het gebied van immigratie en het motief of doel waarmee immigranten naar Nederland gekomen zijn. Het dashboard is een aanvulling op de eerder in 2020 gepubliceerde tabellen over migratiemotieven.

Wet Inburgering

Binnen het nieuwe inburgeringsstelsel, dat op 1 januari 2022 in werking moet treden, is een belangrijke rol weggelegd voor monitoring en evaluatie. Het gaat hierbij om het verkrijgen van inzicht in de doeltreffendheid, het doelbereik, en de werking van het nieuwe beleid. In dit kader heeft het ministerie van SZW aan het CBS gevraagd om de kwantitatieve gegevens ten behoeve van monitoring en evaluatie te verzamelen en te verrijken met andere statistieken. Het CBS is in 2020 gestart met het onderzoek naar welke eenduidige data in dit kader gewenst zijn, welke bronnen daarvoor benodigd zijn (gemeenten, Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA), Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND)) en hoe deze data op de meest efficiënte wijze en conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) verzameld kunnen worden. Uitgangspunt is dat dit op 1 juli 2021 afgerond is. Hierna volgt het opzetten van de verdere externe en interne infrastructuur om de monitoring in 2022 te kunnen starten.

2.4.2 Gezondheid en welzijn

Wet maatschappelijke ondersteuning

In 2019 is bij de eigen bijdragen vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) het abonnementstarief ingevoerd, om de stapeling van kosten voor zorg en ondersteuning ten

laste van zorggebruikers te beperken. De effecten van deze maatregel worden in de praktijk gevolgd via een monitor over de jaren 2019-2022. Bekostigd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), heeft het CBS in 2020 een kwantitatieve bijdrage aan de Monitor abonnementstarief Wmo geleverd in de vorm van StatLinetabellen over Wmo-gebruik, de samenhangende kosten en opbrengsten en de instroom in Wet langdurige zorg.

Gezondheid en zorg

Vooruitlopend op een mogelijke nieuwe verplichting binnen de Europese Public Health Statistics (Framework Regulation (EC) 1338/2008) over het voorkomen van ziektes, gebaseerd op geregistreerde diagnoses (morbidity statistics), heeft het CBS in 2020 in een pilot geparticipeerd. Het doel van deze pilot was om te onderzoeken of het mogelijk is te komen tot representatieve, internationaal vergelijkbare cijfers. Het resultaat van de pilot voor Nederland was dat de gevraagde indicatoren en uitsplitsingen, die betrekking hebben op het voorkomen van ziektes en aandoeningen, voor het overgrote deel konden worden samengesteld. Een publieksversie van het eindrapport is verschenen op de CBS-website.

In de gezondheidsenquête die jaarlijks wordt uitgevoerd, zijn vanaf augustus 2020 vragen opgenomen over de coronapandemie. Ook heeft het CBS een aantal indicatoren op kwartaalbasis gepubliceerd, zodat de ontwikkelingen als gevolg van corona goed gevolgd kunnen worden.

Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn

Het onderzoeksprogramma Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn (AZW) van het ministerie van VWS draagt bij aan een optimaal functionerende arbeidsmarkt met voldoende, vitaal en gemotiveerd personeel. Hiervoor is de beschikking over betrouwbare informatie over de arbeidsmarkt essentieel. Het CBS draagt hieraan bij door onder meer door het periodiek actualiseren en verdiepen van een StatLine voor derden (AZW-StatLine) met cijfers over werkgelegenheid, ziekteverzuim, arbeidsomstandigheden en arbeidsmobiliteit, een bijbehorend AZW-dashboard met visualisaties van deze tabellen en een AZW-dossier waar nieuwsberichten, uitkomsten van innovatieprojecten en aanvullend statistische diensten worden geplaatst. Ook publiceert het CBS informatie die via panels onder werkgevers en van werknemers in zorg en welzijn verzameld is. In 2020 voerde het CBS op diverse terreinen binnen dit programma innovaties door. Deze hadden betrekking op de verbetering en uitbreiding van kernindicatoren, het toepassen van nieuwe analysetechnieken, het verkennen van nieuwe (big) databronnen, de vernieuwing in de manier van dataverzameling en het toegankelijk aanbieden ervan, op een betrouwbare, veilige, transparante en eenduidige wijze. Het CBS heeft een nieuwe methode ontwikkeld om op basis van nieuwe databronnen en machine learning³ informatie over vacatures op het gebied van gezondheid en zorg te produceren.

2.4.3 Natuur en milieu

³ Machine learning houdt zich bezig met ontwikkeling van software die haar eigen prestatie verbetert naarmate ze aan meer data wordt blootgesteld.

Natuurstatistieken

De natuurstatistieken vonden ook in 2020 hun basis in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). De natuurstatistieken werden bekostigd door het ministerie van LNV. Daarnaast heeft het CBS projecten uitgevoerd, gefinancierd door BIJ12⁴, waaronder flora-monitoring en het Informatiehuis Marien: monitoring van Noordzee, Waddenzee en Delta. Het CBS heeft met de natuurstatistiek in 2020 ook een bijdrage geleverd aan het herzien en herijken van alle meetdoelen van het NEM.

Aanvankelijk zou het CBS vanaf 2020 samen met Wageningen University & Research werken aan de ontwikkeling van de monitoring van de kwaliteit van habitattypen. Dit zijn in het kader van Natura2000 onderscheiden ecosystemen met karakteristieke geografische, abiotische en biotische kenmerken. Monitoring van habitattypen is voor Nederland vereist in het kader van de Europese Habitatrichtlijn. Wegens ontoereikend budget is in overleg met de opdrachtgever, het ministerie van LNV, besloten in 2021 met deze werkzaamheden te starten.

Milieurekeningen

De milieurekeningen kwantificeren de relatie tussen economie en milieu. Om tot een consistente statistische beschrijving te komen van deze relatie, sluiten de milieurekeningen aan op de classificaties en definities van de nationale rekeningen. Voor bijvoorbeeld afval-, water-, energie- en luchtmissies worden er op deze wijze rekeningen opgesteld. Het CBS heeft in 2020 met zijn expertise substantieel bijgedragen aan de verdere ontwikkeling van (inter)nationale standaarden op dit terrein zoals het System of Environmental-Economic Accounting: Ecosystem Accounting (SEEA EA) van de Verenigde Naties (zie ook 4.9).

Natuurlijk Kapitaal Rekeningen

In de afgelopen jaren hebben het CBS en Wageningen universiteit de Natuurlijk Kapitaal Rekeningen (NKR) voor Nederland ontwikkeld. Deze zijn samengesteld op basis van het SEEA EA. In 2020 is de derde en laatste fase van het project vrijwel afgerond en zijn inhoudelijke en technische verbeteringen en vroegere cijfers gerealiseerd. De NKR zijn potentieel van toegevoegde waarde voor een groot aantal beleidsvragen, bijvoorbeeld op het gebied van klimaat, ruimtelijke inrichting, waterbeheer, landbouw en natuur. Door het integrale karakter van de NKR kunnen oplossingen voor beleidsvragen onderbouwd worden met data en informatie vanuit zowel ecologisch, geografisch als economisch perspectief.

Circulaire economie

Het CBS heeft in 2020 allerlei informatieproducten opgeleverd in het kader van het Werkprogramma Monitoring en Sturing Circulaire Economie 2019-2023. Dit werkprogramma is een samenwerkingsverband tussen verschillende kennisinstellingen, onder leiding van het PBL. Het kabinet streeft naar een volledig circulaire economie in 2050. Het doel van het werkprogramma is om de door het kabinet uitgezette koers naar 2050 te kunnen monitoren en evalueren en de overheid te voorzien van de kennis die nodig

⁴ BIJ12: uitvoeringsorganisatie voor de twaalf provincies op het gebied van faunazaken, natuur, stikstof, water, beheerapplicaties en subsidie drugsafval.

is voor de vormgeving of bijsturing van beleid. Voorbeelden van CBS-bijdragen zijn cijfers over materiaalstromen, de inzet van secundaire grondstoffen, en voetafdrukken voor het gebruik van grondstoffen. De eerste Integrale Circulaire Economie Rapportage (ICER) is in januari 2021 gepubliceerd.

Broeikasgasemissie

Het CBS heeft een verzoek van het ministerie van EZK gehonoreerd en onderzoek gedaan naar het publiceren van kwartaalcijfers over de broeikasgasemissie, uitgesplitst naar de sectoren van het Klimaatakkoord en volgens de Integrated Pollution Prevention and Control (IPCC)-methode. In juli 2020 werd een motie in de Tweede Kamer aangenomen met dezelfde vraag en in december heeft het CBS de cijfers over het derde kwartaal van 2020 gepubliceerd. Het IPCC is een werkgroep van de Verenigde Naties over klimaatverandering en de IPCC-methode wordt gebruikt voor de klimaatdoelstellingen, zoals die van Parijs uit 2015 en het Nederlandse Klimaatakkoord. Voor de nationale Klimaat- en Energieverkenning 2020 heeft het CBS met deze cijfers en een prognose van PBL een eerste raming gemaakt voor de broeikasgasemissie voor het doeljaar 2020.

2.4.4 Onderwijs

Onderwijs

In 2020 onderzocht het CBS of bestanden met informatie over niet-bekostigd onderwijs gebruikt kunnen worden om over dit onderwerp te publiceren. Dit betroffen bestanden over het niet-bekostigd voortgezet onderwijs, voortgezet algemeen volwassenonderwijs, en het mbo. Het onderzoek loopt nog door in 2021.

Het CBS publiceerde in samenwerking met DUO met behulp van een nieuwe dataset over onderwijspersoneel een StatLinetabel over leerkrachten in het regulier onderwijs. Het ging hierbij om het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs (mbo).

Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs

Voor het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs (NCO)⁵ heeft het CBS, bekostigd door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO), bestanden samengesteld waarmee de (vervolg-) schoolloopbanen van scholieren vanuit het primair en voortgezet onderwijs in kaart gebracht kunnen worden. Externe onderzoekers kunnen nu voor de beantwoording van hun specifieke onderzoeksvragen op het terrein van onderwijs, via een speciale tool, op een veilige en toegankelijke manier informatie selecteren en samenvoegen uit de grote hoeveelheid bestanden.

Onderwijsachterstanden

⁵ Het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs is een groot langlopend onderzoek onder scholen dat periodiek plaatsvindt.

Het CBS berekende achterstandsscores die informatie geven over de verwachte onderwijsachterstand op scholen en in gemeenten. Voor 2020 stonden, naast het borgen van de kwaliteit en het proces en de berekening van de nieuwe cijfers, een aantal uitbreidingen op het programma, bijvoorbeeld het verwerken van informatie over fusies van scholen, een uitsplitsing van de achterstandsscores naar onderbouw en bovenbouw, en een analyse om de betrouwbaarheid van het model van jaar op jaar te monitoren.

2.4.5 Veiligheid en recht

Veiligheidsmonitor

In maart 2020 publiceerde het CBS de nieuwe editie van de veiligheidsmonitor. De monitor is een tweejaarlijks onderzoek dat uitgevoerd wordt in samenwerking met het ministerie van JenV, met als doel het meten van de sociale veiligheid bij burgers. Daarnaast startte het CBS een innovatietraject om de vragenlijst en het design van de monitor te herzien om beter aan te sluiten bij de veranderde informatiebehoefte van de gebruikers. De raad voor de veiligheidsmonitor heeft de aangepaste vragenlijst en het design met alleen enquêtering via internet goedgekeurd.

Huiselijk geweld en kindermishandeling

Binnen het actieprogramma ‘Geweld hoort nergens thuis’ van de ministeries van VWS en JenV en van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) is in 2019 een structurele impactmonitor aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling opgezet. Deze impactmonitor laat zien in hoeverre de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling een wezenlijk verschil maakt voor de mensen die het raakt. Het doel is om bij te dragen aan het zichtbaar maken van lokale, regionale en landelijke resultaten bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. In 2020 zijn bestaande indicatoren aangevuld met informatie uit recente verslagperiodes én zijn nieuwe indicatoren toegevoegd over onder andere de schakelpunten tussen de diverse partijen in de zorg- en strafketen (Veilig Thuis, Openbaar Ministerie, politie, Raad van de Kinderbescherming, gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering) en over de mate waarin slachtoffers het geweld met iemand bespreken. De uitgebreide en geactualiseerde resultaten zijn in 2020 gepubliceerd in een rapportage voor de Tweede Kamer met landelijke uitkomsten en op een online dashboard met uitkomsten per Veilig Thuis-regio.

Gender based violence

Op basis van de resultaten van een pilotonderzoek naar gender gerelateerd geweld (gender based violence) kende de Europese Commissie in 2020 opnieuw financiële ondersteuning toe aan het CBS om een vervolg te geven aan dit onderzoek. Het CBS voert dit onderzoek uit als voorbereiding op een mogelijk Europese verplichting. In 2020 vond de enquêtering plaats voor dit onderzoek plaats.

2.4.6 Verkeer en vervoer

Infrastructuur

De nabijheid van fietspaden en de nabijheid van openbaar vervoer (OV)-haltes zijn in 2020 gebruikt als vervoersomgevingsfactoren voor de gezondheidsmonitor die het CBS samen met de overkoepelende brancheorganisatie van de vijftientig Gemeentelijke Gezondheidsdiensten (GGD'en) en Geneeskundige Hulpverleningsorganisaties in de Regio (GHOR) verzorgt. Het fietspadennetwerk en het OV-haltebestand verrijken het voorheen solitair gebruikte autowegennetwerk. Een door de Europese Commissie financieel ondersteund project startte in 2020 om de netwerken aan elkaar te koppelen. Hiermee kan het CBS in de toekomst berekeningen uitvoeren over een multimodale infrastructuur.

Infrastructuur en verkeersongevallen

Gefinancierd door Rijkswaterstaat heeft het CBS een bestand met informatie per gemeente over de lengte van wegen binnen en buiten de bebouwde kom naar snelheid samengesteld. Hieraan kon de verkeersongevallendatabase worden gekoppeld. Zo kan meer inzicht in verkeersongevallen verkregen worden.

Risico op vervoersarmoede

Samen met het PBL heeft het CBS de afgelopen jaren onderzoek gedaan naar het risico op vervoersarmoede: het niet kunnen komen waar je zou willen komen, waardoor je deelname aan maatschappelijke activiteiten belemmerd wordt. In 2020 is dit project gestopt vanwege het ontbreken van financiering.

2.4.7 Vrije tijd en cultuur

Het CBS publiceerde in 2020 uitgebreidere informatie over attractieparken en bedrijven en organisaties die amusements- en speelautomaten uitbaten, loterijen en kansspelen organiseren of recreatieve evenementen organiseren. Dit onderzoek is gefinancierd door het ministerie van EZK. In de periode voor 2020 werden vooral personele en financiële gegevens over deze bedrijven verzameld. In 2020 kwamen voor het eerst gegevens beschikbaar zoals over de verhuur van logiesaccommodaties bij attractieparken.

Het CBS kent een verplichting om cijfers over vakanties te publiceren, het zogenaamde vakantieonderzoek. Omdat corona mogelijke effecten heeft op vakanties, publiceerde het CBS er een aantal extra nieuwsberichten over.

2.5 Dossiers en thema-overstijgende publicaties

2.5.1 Corona

Het CBS maakte ten gevolge van de coronapandemie extra nieuwe statistieken en heeft bestaande statistieken uitgebreid en versneld. Een aantal van deze producten is genoemd in voorgaande hoofdstukken.

Het jaar 2020 stond ook wat de verspreiding van statistieken betreft in het teken van corona. Al snel nadat de ernst van de pandemie duidelijk werd, was het evident dat de gevolgen van de pandemie zich breed zouden doen voelen op alle thema's waar het CBS statistiek over produceert: van economie en arbeidsmarkt tot zorg, demografie, onderwijs

en diverse andere sociaal-maatschappelijke indicatoren. Met andere kennisinstituten in het hart van de crisis zoals het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) werd al snel overlegd over het publiceren van bepaalde demografische data, zoals sterftcijfers. Van departementen maar ook van maatschappelijke instituties zoals de Sociaal-Economische Raad (SER) kwam de vraag aan het CBS om bijstand te verlenen met data en analyses. Hetzelfde gold voor de media.

Duidelijk was dat meer dan ooit er vraag zou zijn naar brede informatie die het niveau van de enkele indicator op een specifiek thema zou overstijgen. Het CBS reageerde al in maart snel met een permanent overzicht 'Vragen en antwoorden coronacrisis' op de homepage van de CBS.nl-website.

Mede op verzoek van diverse partijen in de samenleving heeft het CBS de productie van een aantal indicatoren op het gebied van economie en bevolking, zoals faillissementen en sterftedata, versneld en in een hogere publicatiefrequentie gebracht. Het CBS heeft deze en andere relevante indicatoren samengebracht in een speciaal dashboard 'Welvaart in coronatijd' dat voortborduurt op de jaarlijkse Monitor Brede Welvaart en als een tussenrapportage op deelterreinen daarvan kan worden beschouwd. Het dashboard kon begin september worden gelanceerd en werd meteen een van de meest geraadpleegde pagina's van het CBS-webplatform. Het CBS werkte met Eurostat samen om in december het Europese dashboard met voor de crisis relevante statistieken uit te brengen. Dit dashboard geeft een breed inzicht op basis van vergelijkbare statistieken uit alle Europese lidstaten.

In 2020 werd ook doorgewerkt aan de reguliere publicaties. Diverse thema-overstijgende publicaties konden worden uitgebracht, zoals wederom de Monitor Brede Welvaart (MBW), en de fenomeengerichte studies De laatste levensjaren van tachtigplussers en Arbeidsmarktprofiel van zorg en welzijn. De MBW kon bovendien worden verdiept met een uitwerking op regionaal niveau, de Regionale Monitor Brede Welvaart die in november het licht zag. Ook de publicatie De Regionale Economie, die zich normaal gesproken richt op het achterliggende jaar, werd voor een groot deel gewijd aan de coronacrisis.

De coronacrisis raakt veel aspecten van het leven en de samenleving en het hoeft geen betoog dat de gevolgen van de crisis daardoor ook in veel bestaande CBS-statistieken terug te zien zijn. Omdat het enige weken tot soms maanden duurt voordat een maatschappelijke beweging gemeten en gerapporteerd kan worden, werden de eerste effecten van de maatregelen en de op 13 maart afgekondigde lockdown pas in de loop van april in de cijfers zichtbaar.

De vraag in de samenleving naar data die de ontwikkeling van de crisis konden duiden steeg enorm. Het CBS hoefde niet zozeer nieuwe statistieken te maken maar kon met de bestaande data veelal voorzien in de vraag. Wel publiceerde het CBS data sneller, frequenter, en in specifieke onderlinge verbanden. Het meest gevraagde cijfer werd al snel de sterfte-indicator, en dan met name het oversterfte-cijfer dat vanaf het voorjaar in een hogere, wekelijkse frequentie kon worden gepubliceerd. Ook de complexe doodsoorzaakstatistiek die op basis van artsenrapportages wordt samengesteld en een nauwkeuriger inzicht geeft in de daadwerkelijke gevolgen van de pandemie op de sterfte werd met intensieve, extra inzet versneld.

Het CBS publiceerde gedurende drie maanden extra over de ontwikkeling van het consumentenvertrouwen. Ook publiceerde het CBS een aantal indicatoren uit de onderzoek

naar gezondheid, sociale samenhang en welzijn op kwartaalbasis. Normaal gesproken wordt uit deze onderzoeken alleen op jaarbasis gepubliceerd.

Vanuit de doodsoorzakenstatistiek heeft het CBS een aantal nieuwsberichten gepubliceerd met feitelijke informatie over het aantal vastgestelde en vermoedelijke overlijdensgevallen aan COVID-19. Om zo actueel mogelijke informatie te publiceren heeft het CBS het verwerkingsproces versneld. Voorheen was de publicatietermijn maximaal zes maanden na afloop van de verslagperiode voor kwartalen en bij een jaarpublicatie nog wat langer. Over de periodes tot en met april, juni en oktober van 2020 kon het CBS drie maanden na afloop van de verslagperiode publiceren.

Door de actieve betrokkenheid bij de adviserende tak van het classificatie team van de World Health Organisation (WHO), de Mortality Reference Group CBS geadviseerd bij het opstellen van de WHO-richtlijnen voor het coderen van COVID-19 voor de doodsoorzakenstatistiek. Deze richtlijnen worden wereldwijd gehandhaafd en zijn van toepassing op alle bij de WHO aangesloten landen.

Het CBS heeft in 2020 sterftecijfers gekoppeld aan informatie vanuit de Wet langdurige zorg (Wlz) zodat op wekelijkse basis inzicht kon worden gegeven over sterfte onder Wlz gebruikers.

Door de coronacrisis is de vraag naar snelle indicatoren over goederenvervoer fors toegenomen. Het CBS heeft samen met een aantal partners (Rijkswaterstaat, Nationaal Dataportaal Wegverkeer, Havenbedrijven Rotterdam, Amsterdam, Groningen Seaports en North Seaports, Schiphol en onderzoeksbureau Panteia) een dashboard snelle indicatoren goederenvervoer samengesteld. De gegevens worden wekelijks bijgewerkt.

In het kader van de extra informatievoorziening rondom COVID-19 publiceert het CBS vanaf mei 2020 wekelijks een statistiek over het gasverbruik van grootverbruikers. Hiermee kan inzicht gekregen worden in de bedrijvigheid in de industrie, waarmee de effecten van de coronacrisis op de economie gevolgd kunnen worden.

Om coronabesmettingen in een bepaalde regio vroegtijdig te kunnen signaleren wordt op het Rijksbrede dashboard coronavirus het aantal virusdeeltjes in het rioolwater gepubliceerd. Sinds 3 november 2020 publiceert het RIVM dit niet meer per milliliter rioolwater, maar per 100.000 inwoners. Het CBS heeft in samenwerking met de waterschappen het aantal aangesloten inwoners per rioolwaterzuiveringsinstallatie in kaart gebracht. Dit stelt het RIVM in staat om het aantal virusdeeltjes per 100.000 inwoners te berekenen. Het verzorgingsgebied van een zuiveringsinstallatie hoeft niet gelijk te lopen met gemeentegrenzen. In een aantal gevallen is daarom op basis van coördinaten gekeken tot welke gemeente de locaties behoren. Met het RIVM wordt nog gewerkt aan een verbetering van de koppeling tussen de locatie van dat verzorgingsgebied en de gemeenten.

Het CBS heeft op verzoek van het ministerie van SZW in 2020 tabellen gepubliceerd over de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (Tozo). Deze regeling voorziet zelfstandigen in een aanvullende uitkering voor levensonderhoud en een lening voor bedrijfskapitaal om liquiditeitsproblemen als gevolg van de coronacrisis op te vangen. Het CBS heeft hierover vanaf de verslagmaand maart 2020 data via de gemeenten ontvangen, verwerkten maandelijks gepubliceerd.

2.5.2 Monitor Brede Welvaart

In 2020 is de derde editie van de Monitor Brede Welvaart verschenen. Deze monitor is gefinancierd door de ministeries van EZK, BZ en Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en bevat cijfers over de voortgang en de Europese positie van Nederland met betrekking tot de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals, SDG's) van de Verenigde Naties. De monitor werd besproken tijdens het Verantwoordingsdebat in de Tweede Kamer.

Het CBS heeft daarnaast in samenwerking met het PBL voor het eerst de brede welvaart gemeten op regionaal niveau, bekostigd door het ministerie van LNV. In de monitor worden ruim veertig indicatoren gebruikt om de brede welvaart 'hier en nu' en 'later' in kaart te brengen voor gemeenten, provincies en COROP-gebieden⁶. Tezamen geven deze indicatoren een breder beeld van de staat en ontwikkeling van de regionale samenleving dan alleen de economische indicatoren. De monitor is eind 2020 gelanceerd.

2.5.3 Onderzoek sociaal-economische en ruimtelijke statistieken

Op het gebied van sociaal-economische en ruimtelijke statistieken voerde het CBS een onderzoeksplan uit waarbij het onderzoek thematisch geclusterd is. In 2020 zijn uitkomsten van onderzoek naar relaties, verstedelijking en regionale krimp en baan- en uitkeringsdynamiek gepubliceerd, zoals over kinderen in complexe gezinsverbanden, een analyse van het verhuisgedrag van zestigers, over de invloed van corona op onze levensverwachting, en over ontwikkelingen in ervaren baanonzekerheid naar type contract en leeftijd.

2.5.4 Caribisch Nederland

Jaarlijks maakt het CBS een aantal statistieken over de eilanden Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (Caribisch Nederland) in een aanvullend statistisch pakket. Dit gebeurt bekostigd door de ministeries van EZK en SZW. Onderdelen van dit aanvullende pakket zijn: bruto binnenlands product, inkomen, koopkracht, inkomen van huishoudens ten opzichte van het ijkpunt voor het sociaal minimum, en banen en lonen op Caribisch Nederland. Ook voert het CBS jaarlijks een update uit van de bevolkingsprognose gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Daarnaast vond eind 2020 een scholierenonderzoek plaats. Dit was onderdeel van de jeugdmonitor, bekostigd door het ministerie van VWS. Als laatste ondersteunt het CBS het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) met specifieke lokale statistieken. Deze statistieken worden door het OLB bekostigd.

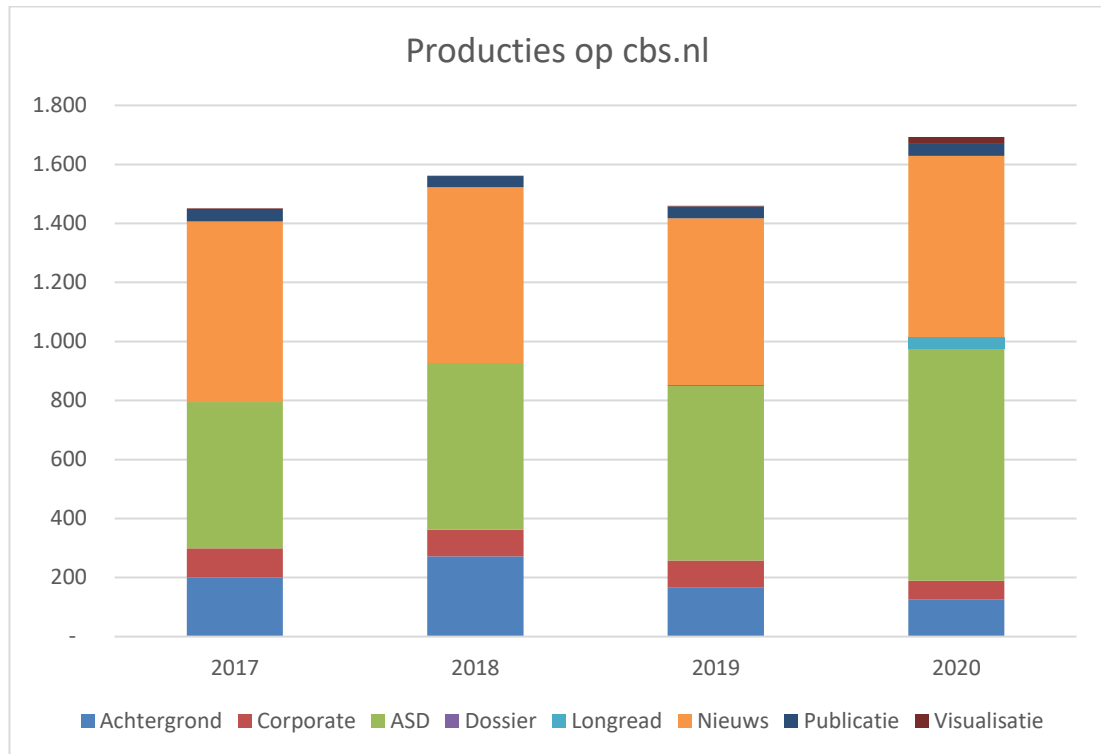
2.6 Verspreiding van statistieken

Publicaties

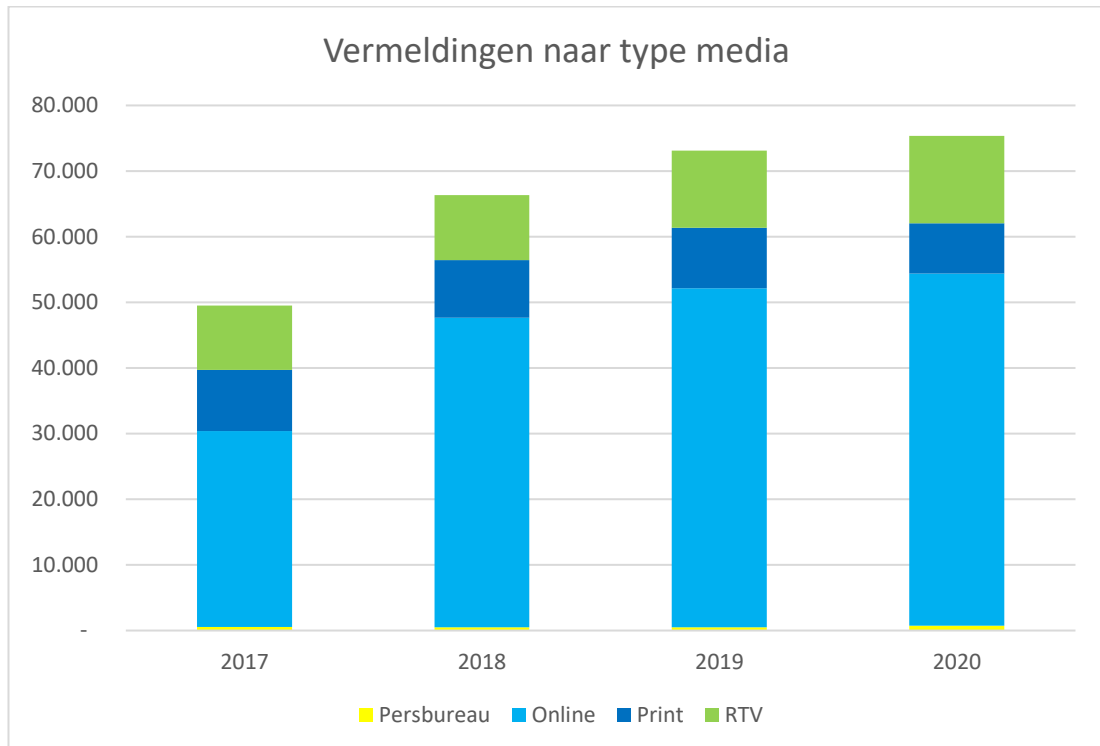
Vanwege de grote vraag naar data over de coronacrisis was er in 2020 een stijging in het aantal publicaties en in het gebruik ervan. Zo steeg het gebruik van StatLine, de

⁶ COROP: COördinatiecommissie Regionaal OnderzoeksProgramma. Nederland is ingedeeld in 40 COROP-gebieden die bestaan uit meerdere aangrenzende gemeenten. De indeling in COROP-gebieden is een regionaal niveau tussen provincies en gemeenten in.

webinterface op de CBS-open data, fors, met dertig procent meer bezoekers in 2020. Rechtstreekse raadpleging van de CBS-open data via het open dataportaal (API) verdubbelde. Het aantal producties steeg met veertien procent ten opzichte van 2019. Dat betreft alle vormen zoals achtergrondartikelen, aanvullende statistische diensten, dossiers, en visualisaties en nieuwsproducties op basis van CBS-data. Meer vraag naar en hogere frequentie van bepaalde reguliere statistieken was daar mede debet aan.

De categorie nieuwsproducties, die aan de basis staat van de verspreiding via Nederlandse nieuwsmedia zoals tv, dagbladen en online nieuwssites, steeg met negen procent. Het gebruik van de CBS-statistieken in de Nederlandse media groeide met drie procent naar 75.000 artikelen, reportages, radio- en tv items, blogs en web-items in de media waarin CBS-statistieken werden behandeld. Het aantal bezoekers op de website steeg met vierenveertig procent, het bezoek van de corporate website met achtergrondartikelen over het CBS zelf met achttien procent.

Op social media groeide het totaal aan volgers met zeven procent naar bijna 160.000. Opvallend daarbij was het herstel van volgers en engagement op Twitter dat de laatste jaren nog een terugloop toonde, maar bijvoorbeeld in 2020 een stijging van het aantal weergaven van CBS-berichten van elf procent noteerde naar bijna 20 miljoen.

Door de lockdown viel grotendeels de mogelijkheid tot productie van hoogwaardige video's in de eigen studio weg waardoor het aanbod van video's in 2020 scherp daalde. Het bekijken van CBS-video's vertoonde dan ook als enige communicatiemiddel een negatieve ontwikkeling die geheel was toe te schrijven aan de coronacrisis.

Toegang tot microdata

Het CBS stelt microdata beschikbaar waarmee externe onderzoekers onder strikte voorwaarden zelf statistisch onderzoek kunnen doen. Microdata zijn koppelbare gepseudonimiseerde data op persoons-, bedrijfs- en adresniveau. Mede door de groeiende technologische mogelijkheden en de revolutie in dataverzameling en data-analyse stijgt het gebruik van microdata sterk. Tegelijkertijd zijn de eisen op het gebied van privacy en informatieveiligheid strenger geworden. In 2020 hebben externe experts op verzoek van het CBS een risicoanalyse uitgevoerd. Naar aanleiding van de resultaten daarvan zal het CBS het beleid voor toegang tot microdata in 2021 aanpassen.

2.7 Nieuwe Europese verplichtingen

Statistieken gebaseerd op Europese verplichtingen ondersteunen naast het nationale beleid ook de ontwikkeling, monitoring en evaluatie van het beleid van de Europese Unie (EU) met betrouwbare, objectieve, vergelijkbare en coherente informatie.

Overkoepelende verordening voor bedrijfsstatistieken

De FRIBS (Framework Regulation Integrating Business Statistics)-verordening die per 1 januari 2021 in werking is getreden heeft tot doel de productie van vergelijkbare Europese bedrijfsstatistieken en bevat uitbereidingen op onder meer de terreinen van globalisering en diensten, waaronder gezondheidszorg, cultuur en onderwijs. In 2020 heeft het CBS de implementatie van de FRIBS-verordening en de uitvoering van de verplichtingen die daaruit voortvloeien voorbereid. Zo zijn bestaande statistieken aangepast om te voldoen aan de nieuwe richtlijnen en zijn nieuwe statistieken ontwikkeld. Voor nieuwe maand- en kwartaalstatistieken in de dienstensector is voor de ontwikkeling extra tijd uitgetrokken om via nieuwe methoden de uitbreiding van de regeldruk op het bedrijfsleven en de interne productiekosten zo beperkt mogelijk te houden.

Energie

Vanaf 2020 gelden nieuwe Europese verplichtingen voor energiestatistieken. De energiestatistiekverordening werd uitgebreid voor de onderwerpen elektriciteitsproductie per maand, detaillering energieverbruik industrie en omgevingsenergie. Het CBS heeft deze uitgebreidere statistieken in 2020 ontwikkeld. Publicatie van de nieuwe informatie zal in 2021 plaatsvinden.

Asiel - migratiestatistieken

Door nieuwe Europese verplichtingen werd de informatie over het thema asiel uitgebreid met informatie over vergunningen bij ondernemingen en over mobiliteit van werknemers uitgesplitst naar economische sector. In samenwerking met de Immigratie- en Naturalisatiedienst heeft het CBS hiervoor processen voor de verwerking van data aangepast en geautomatiseerd. De uitkomsten zijn in 2020 op StatLine gepubliceerd. Daarnaast is het CBS in 2020 gestart met ontwikkeling van nieuwe methoden om per in 2021 te kunnen voldoen aan de uitbreiding van de verplichtingen voor de statistieken over internationale bescherming, preventie van illegale binnenkomst en illegaal verblijf, verblijfsvergunningen en verblijf van onderdanen van derde landen en terugkeer.

Volks- en woningtelling

In 2021 wordt weer een virtuele volkstelling gehouden. Het CBS is in 2019 gestart met de voorbereidingen daarvoor en deze werden in 2020 voortgezet. Deze volkstelling is verplicht gesteld door een verordening uit 2008. De benodigde gegevens zijn volledig afkomstig uit registers en uit de Enquête Beroepsbevolking. Deze volkstelling wordt uitgevoerd met een aantal innovatieve methoden, zoals voor het schatten van ontbrekende gegevens over opleidingsniveau. De kosten van de telling in Nederland zijn daarom veel lager dan in landen die een traditionele huis-aan-huis telling houden. Ook leidt de telling zo niet tot extra enquêtedruk bij burgers. De samenstelling van de bevolking in Nederland op 1 januari 2021 is in kaart gebracht.

Landbouwstatistieken

Onder de nieuwe verordening voor geïntegreerde landbouwstatistieken is een eerste uitvraag gedaan naar structuurgegevens die inzicht geven in werkgelegenheid,

opbrengsten- en kostenstructuur en naar de onderwerpen arbeidskrachten, huisvesting van dieren, mestbeheer, irrigatie en bodembeheer van landbouwbedrijven op bedrijfsniveau. Over de structuurgegevens werd in 2020 gepubliceerd. De publicaties van de driejaarlijkse en eenmalige onderwerpen zijn verdeeld over 2020, 2021 en 2022.

Binnenvaart

In 2020 werkte het CBS mee aan een Europese pilot om het personenvervoer en ongelukken in de binnenvaart in kaart te brengen. De pilot die reeds in 2019 startte, moest uitsluitel geven over de mogelijkheden om deze informatie te verzamelen. De pilot is succesvol afgerond. Op basis van de uitkomsten zal Eurostat in samenwerking met de lidstaten nagaan of er een reguliere Europese verplichting zal komen voor statistieken over deze onderwerpen.

3. Innovatie

3.1 Algemeen

De beschikbaarheid van data uit veel verschillende bronnen neemt sterk toe en de respons op vragenlijsten neemt verder af. Gebruikers vragen meer actualiteit en flexibiliteit, terwijl het CBS ook standaardisatie en een maximaal gebruik van bronnen in acht wil nemen. In het kader van datagedreven werken stuurt het CBS op het vergroten van de waarde van statistiek voor de samenleving. Dat blijkt ook in de COVID-19-pandemie. Met nieuwe methoden en technieken werkt het CBS aan betere oplossingen voor datavraagstukken.

In het kader van de benoemde ontwikkelingen blijft innovatie cruciaal voor het CBS. Het is nodig om nu en in de toekomst kwalitatief hoogwaardige statistische informatie te leveren binnen het budget, en tevens de regeldruk te beperken.

3.2 Innovatie bij dataverzameling

Interviewen, zowel persoonlijk als telefonisch, blijft essentieel bij moeilijk benaderbare doelgroepen en voor thema's waarover beperkt gegevens beschikbaar zijn in bestaande (big) databronnen of registraties. Nieuwe databronnen, druk op de beschikbaarheid van telefoonnummers en ontwikkelingen in de bereidheid mee te doen met enquêtes van het CBS, vragen om een innovatieve en wendbare opstelling. Om de datavoorziening op peil te houden blijft het CBS met nieuwe dataverzamelingstechnieken en het flexibel inzetten van verschillende modi inspelen op de wijzigende vraag en het gewijzigde aanbod van data. Dat gebeurt door voortdurend aan betere methodologisch verantwoorde benaderstrategieën te werken.

Gevolgen van COVID-19

Het CBS interviewt personen en huishoudens op verschillende manieren: persoonlijk ("in het veld", computer assisted personal interviewing, CAPI), telefonisch (computer assisted telephone interviewing, CATI) en via internet (computer assisted web interviewing, CAWI). Het COVID-19-tijdperk waarin de Nederlandse samenleving zich thans bevindt, heeft een ook op de uitvoering van het dataverzamelingsproces een grote impact. Voor CBS-medewerkers werd thuiswerken de norm, waarbij de interviewwerkzaamheden moesten worden overgezet naar toepassingen die vanuit de thuisomgeving van de CBS-medewerkers werkbaar zijn.

COVID-19 bracht vooral grote onzekerheden mee over het wel of niet kunnen uitvoeren van persoonlijk interviewen. In de eerste lockdown heeft het CBS het veldwerk stopgezet. Het CBS heeft de designs van de betreffende onderzoeken en de benaderstrategieën in afstemming met gebruikers aangepast door meer gebruik te maken van andere manieren van enquêtering. Ook heeft het CBS onderzoeken stilgelegd en doorgeschoven, soms tot in 2021. Per 1 september 2020 heeft het CBS het veldwerk weer opgestart met een aangepaste werkwijze op basis van experimenten die in de zomermaanden zijn uitgevoerd. Hierbij was maximale bescherming en veiligheid van zowel degene die geïnterviewd werd als van de interviewer het uitgangspunt. COVID-19 bleef echter als een donkere wolk boven de uitvoering van de dataverzameling bij personen en huishoudens hangen. Kabinetsbesluiten werden nauw gevolgd en er werd rekening gehouden met lokale

lockdowns. Het CBS vertaalde aanvullende maatregelen van het kabinet binnen vierentwintig uur en in samenwerking met gebruikers in protocollen en voorwaarden waarbinnen de CAPI-interviews toch konden plaatsvinden. Sinds 15 december 2020 zorgt de tweede COVID-19-lockdown voor een nieuwe periode zonder veldwerk en met aangepaste benaderstrategieën.

Al met al bleef de dataverzameling bij personen en huishoudens ondanks het thuiswerken goed overeind. Noodzakelijke aanpassingen vanwege COVID-19 trokken wel een wissel op beoogde vernieuwingen. Zo was er minder ruimte voor kennisontwikkeling en kon het CBS een aantal experimenten op het gebied van persoonlijke enquêtering niet uitvoeren.

Onderzoek naar en inzet van nieuwe methoden en technieken

Het CBS haalt de basisgegevens voor de statistieken zoveel mogelijk uit bestaande registraties. Nieuwe (big) databronnen en data science technieken worden waar mogelijk geïncorporeerd in de processen om statistieken samen te stellen. In 2020 bouwde het CBS het gebruik van (big) data bronnen, webscraping⁷ en textmining⁸ technieken verder uit.

Het gebruik van data over verkochte producten in supermarkten (scannerdata) is uitgebreid ter vervanging van de enquêtes. Met ingang van 1 januari 2020 was de handmatige prijswaarneming in de winkels daardoor verleden tijd. Deze mijlpaal bereikte het CBS als eerste statistische bureau in de eurozone.

Via internet werden achtergrondkenmerken van bedrijven verzameld om nieuwe classificaties te vormen die niet door de standaard bedrijfsindeling (SBI) werden afgedekt. Zo is bijvoorbeeld op geautomatiseerde wijze via teksten op websites van bedrijven achterhaald welke bedrijven zich bezighouden met cybersecurity. Daarmee werd in 2020 statistische informatie over de cybersecuritybranche samengesteld.

Voor het samenstellen van de CPI maakte het CBS intensief gebruik van prijsinformatie van websites van internetwinkels. Naast de toepassing in de CPI-berekeningen gebruikte het CBS deze bron ook voor onderzoek naar bijvoorbeeld de mate waarin consumenten duurzame producten kochten, of de veranderingen in de samenstelling van voedselconsumptie, zoals het eiwitgehalte of de energie-inhoud van het dagelijkse eten.

Voor het onderzoek naar sociale samenhang heeft het CBS een schattingsmethodiek ontwikkeld, gebaseerd op tijdreeksmodellen, die het mogelijk maakt om cijfers op het niveau van gemeenten te publiceren. Deze cijfers, die vanuit deze methodiek zijn gegenereerd, zijn gebruikt voor het regionaliseren van de Monitor Brede Welvaart. Voor het Onderzoek Verplaatsingsgedrag in Nederland heeft het CBS een methodiek ontwikkeld die stabiele ontwikkelingen schat over het verplaatsingsgedrag van de Nederlandse bevolking, voor een gedetailleerde uitsplitsing naar categorieën die is gebaseerd op de volledige kruising van leeftijd, geslacht, vervoerswijze en vervoersmotief. De methodiek corrigeert ook voor sprongen in de tijdreeksen die ontstaan door drie herontwerpen van het dataverzamelingsproces die in het verleden hebben plaatsgevonden.

Het CBS werkt samen met Maastricht University aan meer fundamenteel onderzoek naar dit soort model-gebaseerde schattingsmethoden (zie ook paragraaf 4.7).

⁷ Bij webscraping wordt met software op internet naar informatie gezocht.

⁸ Textmining is een proces om met ICT-technieken waardevolle informatie te halen uit grote hoeveelheden tekstmateriaal.

Het COVID-19-dashboard en Welvaart in corona tijd zijn voorbeelden van nieuwe statistieken die voortvloeien uit het toepassen van nieuwe technieken. Daarnaast vraagt de COVID-19-pandemie ook om een versnelde inzet van alternatieve methoden in de dataverzameling, waarbij een beroep wordt gedaan op nieuwe methoden en technieken. Voor de enquête beroepsbevolking wordt bijvoorbeeld een tijdreeksmodel gebruikt voor het schatten van maandcijfers. Het CBS heeft dit model verder doorontwikkeld om in de schattingen te compenseren voor het wegvallen van persoonlijke enquêtering gedurende de lockdown. Daarnaast is het model uitgebreid met een methodiek die er voor zorgt dat de plotseling sterke toename in de werkloosheid en afname van de werkzame beroepsbevolking ten gevolge van de coronacrisis accuraat in de maandcijfers over de beroepsbevolking worden verwerkt. Eenzelfde methodiek is ontwikkeld voor de statistiek over het consumentenvertrouwen. Om de effecten van de coronapandemie op de uitkomsten van de gezondheidsenquête beter in kaart te brengen heeft het CBS een schattingsmethodiek ontwikkeld die het mogelijk maakt om cijfers op kwartaalbasis in plaats van op jaarbasis te publiceren. Dit gebeurt aan de hand van een tijdreeksmodel dat tevens compenseert voor het wegvallen van persoonlijke enquêtering ten gevolge van de lockdown. Met deze methodiek wordt het effect van de coronacrisis op de uitkomsten beter in beeld gebracht. Daarnaast zijn de tijdigheid en relevantie van deze cijfers sterk toegenomen, omdat naast jaarcijfers nu ook kwartaalcijfers worden gepubliceerd. Voor het onderzoek naar sociale samenhang is een zelfde methodiek ontwikkeld om naast jaarcijfers ook kwartaalcijfers te publiceren en te compenseren voor het wegvallen van persoonlijke enquêtering.

Het gebruik van beloningen ter motivatie om deel te nemen aan enquêtes (incentives) had een positief effect op de respons en werd verder uitgebreid. Omdat het CBS streeft naar het terugbrengen van de kosten voor persoonlijke en telefonische enquêtering, worden ook de bijbehorende kosten nauw gemonitord.

Bevordering gebruik digitale gegevens uit financiële administraties van bedrijven

Het digitaal ontvangen van gegevens die rechtstreeks afkomstig zijn uit de financiële administraties van bedrijven is een belangrijk onderdeel van de lange termijn strategie voor het terugdringen van de regeldruk. Dit sluit aan bij het in 2014 gestarte landelijke publiek-private traject om het Referentie Grootboek Schema (RGS) te ontwikkelen en implementeren in Nederland. Het RGS zorgt voor standaardisatie en maakt het mogelijk om financiële administraties te koppelen aan de vragenlijsten van het CBS. Zo hebben ondernemers en intermediairs minder werk aan het invullen van CBS-vragenlijsten en wordt de regeldruk verlaagd. Samen met andere overheden en organisaties uit de markt heeft het CBS het RGS in 2020 met succes geïmplementeerd. Het CBS heeft in samenwerking met het ministerie van BZK in 2020 de tooling opgeleverd om op basis van het RGS financiële gegevens direct uit het boekhoudpakket van een MKB-bedrijf te importeren in een CBS vragenlijst. Hierbij richtte het CBS zich met name op bedrijven en intermediairs die het RGS al in hun administratie geïmplementeerd hebben. In 2021 wordt deze mogelijkheid aangeboden aan bedrijven in de horeca, detailhandel en de accountancybranche, daarna wordt het uitgebreid naar andere branches. Voor grote ondernemingen loopt een maatwerk traject met financiering door het ministerie van BZK. Na een succesvolle pilot in 2019 heeft DSM de nieuwe werkwijze in 2020 geïmplementeerd. Door COVID-19 is de uitrol van deze werkwijze bij andere grote ondernemingen vertraagd: slechts één ander groot bedrijf is in 2020 overgegaan op de nieuwe werkwijze.

Toegang tot nieuwe databronnen

Door alle maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder de opkomst van de interneteconomie, digitale gegevensstromen en de behoefte vanuit datagedreven werken zijn primaire waarneming⁹ en traditionele databronnen steeds minder toereikend. Data uit bronnen zijn niet altijd volledig en niet altijd actueel. Om binnen deze veranderingen de kwaliteit van de statistiek te blijven garanderen, ging het CBS door met het aanboren van meer (big) databronnen. Dat is ook nodig voor nieuwe Europese statistiekverplichtingen. Door big data en andere secundaire bronnen te gebruiken, is het mogelijk om een vollediger en actueler beeld te geven van maatschappelijke ontwikkelingen. Zo ontvangt het CBS bijvoorbeeld sinds 2020 op weekbasis geaggregeerde gegevens over betalingstransacties om de impact van de coronacrisis op de economie beter te kunnen meten.

Toegang tot en combinaties van alle bruikbare en beschikbare data in de Nederlandse maatschappij bieden meer inzicht in de diverse aspecten van maatschappelijke vraagstukken. Veel bronnen zijn in handen van private partijen. Als die niet wettelijk verplicht zijn deze gegevens aan het CBS te leveren, gebeurt dat op basis van vrijwilligheid. Bij het gebruik van databronnen gaat het alleen over die data die noodzakelijk zijn voor het maken van statistieken, de zogenaamde doelbinding. Het CBS hanteert hierbij strikte beveiligingsmaatregelen, conform de bepalingen over het gebruik van gegevens in de CBS-wet. Naast dat het CBS gegevens uitsluitend gebruikt voor statistische doelen, verstrekt het CBS nooit individuele gegevens aan andere (overheids)organisaties. De gegevens worden zo gepubliceerd dat de informatie niet tot individuele personen of instellingen te herleiden is.

Voor een datagedreven instelling als het CBS is het automatiseren van gegevensstromen een noodzaak. Het CBS heeft te maken met concepten als directe communicatie tussen systemen, opslag en verwerking in de cloud, en Big Data. En deze lijst wordt alleen maar langer. De naleving van privacy en informatiebeveiliging speelt ook bij deze onderwerpen een grote rol. Ter vervanging van verouderde systemen voor het uitwisselen van gegevens is het CBS in 2020 overgestapt naar een nieuw toekomstbestendig platform, Apache Nifi.

De toegang tot meer secundaire bronnen vraagt om meer faciliteiten voor het delen en hergebruik van data. Een voorbeeld daarvan is een centrale bronnencatalogus, een CBS-breed actueel en compleet overzicht van alle in gebruik zijnde en nog gewenste externe brondata. Deze bronnencatalogus is in 2020 uitgegroeid tot zo'n 250 beschreven registers met onder andere nieuwe databronnen van UWV over de Tijdelijke Noodregeling Overbrugging van Werkgelegenheid (NOW), van Buckaroo over digitale betalingen, diverse waterdata zoals drinkwatergegevens en afleespunten van Waternet en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, van PATSTAT over octrooien, en het AGB-register met informatie over zorgverleners. Dit draagt bij aan maximaal hergebruik van data en vormt een ideale manier voor het delen van gegevens. De algemene bronnencatalogus is eveneens bedoeld ter verantwoording voor de AVG. Het is daardoor op de website van het CBS voor iedereen inzichtelijk over welke databronnen het CBS beschikt.

Efficiëntie en vernieuwing binnen dataverzameling

⁹ Primaire waarneming is het verzamelen van data via enquêtering.

Het grootschalige programma voor de aanpassing van het dataverzamelingsproces Phoenix+ vervangt veel risicovolle en verouderde applicaties in het proces voor het verzamelen van data. Het Phoenix+ programma is bijna afgerond. Eind 2020 zijn 109 onderzoeken (ongeveer 60 procent) overgezet naar het nieuwe applicatielandschap. De verwachting is dat voor het einde van 2021 alle onderzoeken zijn overgezet.

De nieuwe processen garanderen de bedrijfscontinuïteit van dataverzameling, verbeteren de flexibiliteit en gebruikersvriendelijkheid voor deelnemers aan enquêtes, en verhogen de snelheid en efficiency van het proces. Daarbij is de organisatie voor het verzamelen van data gestroomlijnd. De technische en organisatorische veranderingen zijn een belangrijke basis om te innoveren en adequaat in te blijven spelen op externe ontwikkelingen.

Binnen dataverzameling gaat het niet meer alleen om primaire waarneming. Sterker, behoeftes vanuit datagedreven werken worden steeds meer ingevuld door secundaire (big) databronnen en data science technieken slim te combineren, en waar nog nodig data aan te vullen vanuit primaire waarneming. Met meer secundaire data wordt het aantal enquêtes en de bijbehorende lastendruk voor de maatschappij verder teruggebracht, binnen de wettelijke kaders van onder andere privacy.

Advanced Data Collection

Het ontwikkelprogramma Advanced Data Collection werkt vanuit een duidelijke strategie aan innovaties waarmee het in de toekomst snel kan inspelen op vragen die met data te beantwoorden zijn. Het programma geeft concreet invulling aan nieuwe slimme vormen van waarneming door big data, secundaire en primaire waarneming te combineren. Het programma zet de lijn door om meer internationaal samen te innoveren, maar heeft in 2020, onder andere als gevolg van de COVID-19-pandemie, vooral de focus gelegd op het opzetten van een centraal dataloket waarmee effectiever kan worden samengewerkt met bronhouders aan eenvoudigere en snellere ontsluiting van secundaire bronnen

Dataverzameling via een app

Op dit moment worden burgers gevraagd om papieren (dag)boekjes in te vullen voor het tijdsbestedingenonderzoek en het budgetonderzoek. In 2020 werkte het CBS verder aan de ontwikkeling van app waarneming bij deze onderzoeken. De experimenten zijn vertraagd vanwege corona. Het idee was om te interviewen personen uitleg te geven over het gebruik van de app. Vanwege de lockdown was dit niet mogelijk. Het gebruik van apps kan het invullen van de gevraagde gegevens prettiger en gemakkelijker maken voor de burger.

3.3 Innovatie in de statistiekproductie

Ontwikkelingen op het gebied van verwerking van registers

In 2019 heeft het CBS een meerjarig vernieuwingstraject gestart om tot een efficiëntere verwerking van registers te komen en sneller informatie beschikbaar te krijgen uit registers voor het samenstellen van statistische output. In 2020 heeft het CBS hiervoor de eerste stappen gezet. De ontwerpkeuzes zijn geformuleerd en het standaardproces is beschreven. Daarnaast is een inventarisatie gedaan van registers waarbij ook kenmerken van deze registers verzameld zijn. Dit is nodig om het verdere traject in te vullen. Tenslotte heeft het

CBS enkele vooronderzoeken rond basisregistraties zoals de BRP en de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) uitgevoerd.

Big data voor vacaturestatistiek

In 2017 is het CBS gestart met een onderzoek naar de mogelijkheden om de CBS-cijfers over vacatures uit te splitsen naar meer achtergrondkenmerken op basis van big data. In 2020 is op de innovatiepagina op de website van het CBS een nieuwe experimentele tabel over vacatures naar beroepsniveau gepubliceerd. In 2020 is verder onderzoek gedaan naar publicatiemogelijkheden van andere achtergrondvariabelen, zoals regio en vaardigheden.

Containervervoer in vervoersketen

In 2020 heeft het CBS in samenwerking met Rijkswaterstaat, een tiental grote terminals en vervoerders, en diverse andere externe partijen gerelateerd aan logistiek een pilot uitgevoerd om het de keten van het goederenvervoer van containers in beeld te brengen: van herkomst via verschillende vervoersmodaliteiten naar de eindbestemming. Hierbij zijn ook extra data verzameld onder de bedrijven. Deze bedrijven hebben op vrijwillige basis meegedaan aan de pilot containeronderzoek omdat zij het belang van dit onderzoek onderschreven. De pilot heeft aangetoond dat het mogelijk is door koppeling van de gegevens van de diverse partijen de ketens grotendeels te kunnen samenstellen. Zowel Rijkswaterstaat als de betrokken bedrijven waren tevreden over het resultaat en de samenwerking. Dit heeft ertoe geleid dat in 2021 wordt opgeschaald om tot representatieve statistieken van het containervervoer voor heel Nederland te komen. Het CBS heeft berekend dat van ongeveer 300 terminals en vervoerders data nodig zijn om tot representatieve resultaten te komen. Bij de opschaling wordt nauw samengewerkt met softwareleveranciers en lopende initiatieven op het gebied van digitalisering, waardoor de regeldruk voor de bedrijven zelf beperkt zal zijn.

Implementatie Automatic Identification System

Het CBS heeft het onderdeel Tracking Ships van het Europese ESSnet Big Dataprogramma succesvol afgerond. Bij dit project zijn big data over scheepvaartbewegingen vanuit het Automatic Identification System (AIS¹⁰) van schepen onderzocht en is nagegaan in hoeverre deze informatie gebruikt kan worden bij de reguliere statistiekproductie voor het vervoer per zee- en binnenschip en voor het samenstellen van de milieustatistieken. Het CBS zal in 2021 de implementatie van dit project bij de statistieken over de binnenvaart realiseren.

OV-gegevens

In samenwerking met het ministerie van IenW heeft het CBS onderzocht welke behoefte er bestaat aan data over het OV-gebruik voor beleidsdoeleinden. In het verlengde hiervan is in samenwerking met Translink in een pilot een eerste versie van een gezamenlijke OV-monitor op landelijk niveau gemaakt, waardoor het CBS meer OV-gegevens voor de

¹⁰ AIS is een systeem gebaseerd op transpondertechnologie met als doel via interactie tussen de schepen onderling en met instanties aan de wal de veiligheid van scheepvaart op zeeën en het binnenwater te verhogen.

Nederlandse samenleving kan ontsluiten. Daarnaast heeft het CBS stappen ondernomen om meer OV-data te verkrijgen van de vervoerders. De voortgang van het proces is door de coronapandemie vertraagd. De voorgenomen gesprekken met de vervoerders zullen in 2021 in nauwe samenwerking met het ministerie van IenW worden voortgezet.

Nulmeting Monitor Escalaties Omgevingswet

In 2020 startte het CBS met de uitvoering van een nulmeting op basis van de door de Raad voor de rechtspraak en de Raad van State beschikbaar gestelde gedigitaliseerde teksten van rechterlijke uitspraken in het omgevingsrecht in de periode 2007-2019. Text mining en machine learning technieken zijn ingezet om de data te onderzoeken. Het CBS heeft de resultaten van de nulmeting in 2020 gepubliceerd.

Cybercrime achterhalen in aangiften

Op dit moment kent de politieregistratie nog geen mogelijkheid om, naast het type delict, ook aan te geven of er sprake is van een cybercrime-aspect bij een proces-verbaal. Om te achterhalen of er bij andere typen van criminaliteit sprake is van een cybercrime-aspect, moet de inhoud van de tekst zelf doorzocht worden. Het CBS heeft een geautomatiseerde methode toegepast voor het onderzoeken van processen-verbaal. Om te achterhalen bij welke geregistreerde misdrijven cybercrime een rol speelt, zijn de processen-verbaal uit 2016, in nauwe samenwerking met de politie, door middel van tekstanalyse onderzocht. Op deze manier kan de omvang van de geregistreerde cybercrime beter en aanzienlijk sneller worden ingeschat dan met de handmatige methode.

Interlandelijke adoptie

De door de minister van Rechtsbescherming ingestelde Commissie ‘Onderzoek Interlandelijke Adoptie in het verleden’ heeft aan het CBS gevraagd onderzoek te doen naar het welzijn en zoekgedrag van interlandelijk geadopteerden in Nederland. Hiertoe is in 2020 een onderzoek uitgevoerd onder een steekproef van uit het buitenland geadopteerde kinderen geboren tussen 1970 en 1998 en onder een controlegroep van niet-geadopteerden. De bevindingen uit dit onderzoek zijn in februari 2021 gepubliceerd.

Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen

Het CBS publiceert jaarlijks over uitspraken in de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP). De WSNP wordt in veel fenomeengerichte publicaties gebruikt, zoals in de CBS-onderzoekseries “Huishoudens in de rode cijfers” en binnen onderwijsstatistieken. Als gevolg van een nieuwe bron heeft het CBS in 2020 de mogelijkheid benut om gegevens van meerdere jaren te combineren. Vanaf 2021 kan hier volop gebruik van worden gemaakt. In het verlengde hiervan is er gewerkt aan de ontwikkeling van een nieuwe StatLinetabel die personen in plaats van schuldsaneringen, in de WSNP centraal zet met een aantal sociale- en demografische gegevens.

Economische statistieken

Het CBS heeft onderzocht of het proces voor het tot stand komen van de economische statistieken nog verder kan worden gestandaardiseerd en geautomatiseerd, zodat er meer tijd beschikbaar komt voor productinnovatie. Op die manier kan beter worden ingespeeld op de ontwikkelingen in de buitenwereld op zowel economisch, proces- als methodologisch gebied. De eerste resultaten hebben aangetoond dat het mogelijk is om meer geautomatiseerd dan nu data op microniveau te verwerken en consistent te maken. Daarbij zijn functies ontwikkeld om de kwaliteit van data te beoordelen. Ook is het gelukt om data vanuit verschillende bronnen met nieuwe technologie op eenvoudige wijze virtueel samen te brengen, met als grote voordeel dat data niet overgezet of gekopieerd hoeft te worden.

Programma Adequaats Meten van de Economie

Toenemende globalisering en digitalisering maken dat het adequaat blijven meten van de economie niet voor zich spreekt. Daarom is het CBS in 2017 gestart met het programma 'Adequaats meten van de economie', waarin het CBS onderzoek doet naar de manier waarop nieuwe economische fenomenen beschreven kunnen worden. In 2020 is binnen dit programma onder meer gewerkt aan de thema's branchevervaging en classificatie van nieuwe bedrijven, internetverkoop, en eigen productie van huishoudens. Ook zijn een aantal experimentele onderzoeken afgerond met een onderzoeksrapport: onderzoek naar online platformen en naar de waarde van data. De onderzoeksrapporten en de bijbehorende artikelen zijn gepubliceerd op de CBS-website. De expertgroep, waarin het CBS de samenwerking zoekt met externe partijen, heeft zich afgelopen jaar toegespitst op het creëren van een raamwerk voor nieuwe economische fenomenen. Dit is verder toegelicht in twee artikelen op de CBS-website.

Productiviteitsberekening van de overheid

Via meting van de productiviteit kan informatie worden verkregen over de doeltreffendheid van de besteding van belastinggeld. Momenteel wordt in de nationale rekeningen de volumegroei van de overheidsproductie grotendeels gelijkgesteld aan de volumeontwikkeling van alle kostenposten. Daarmee wordt verondersteld dat de productiviteitsontwikkeling van jaar op jaar gelijk aan nul is en dat binnen de sector overheid geen innovatie plaats vindt. Het CBS heeft in 2020 met een aantal kennisinstellingen verkend of er informatie en technieken beschikbaar zijn om de productiviteitsontwikkeling van (een deel van) de overheid in kaart te brengen. De resultaten hiervan worden in 2021 gepubliceerd in een artikel.

3.4 Innovatie bij de verspreiding van statistieken

Nieuw open data kanaal

Het CBS heeft aan de verdere ontwikkeling van een nieuw open data kanaal gewerkt. Daarmee is het mogelijk om naast de standaard tabellen ook datasets toe te voegen die niet voldoen aan het huidige StatLine formaat. Hierdoor is het onder andere mogelijk om classificaties aan te bieden en om met bescherming van de privacy meer gedetailleerde datasets beschikbaar te stellen, zoals gedetailleerdere regionale gegevens.

Online publiceren

In 2020 is de toegankelijkheid van de CBS-website sterk verbeterd waardoor de informatie op dit platform nu door een veel bredere groep gebruikers kan worden geraadpleegd. Onderdeel hiervan is ook de transitie van het print gebaseerde formaat PDF naar het meer toegankelijke HTML. Dit maakt deze informatie beter zichtbaar in de zoekmachines, waarmee een meerderheid van de gebruikers het CBS benadert. Tientallen zogenoemde html-webpublicaties zijn reeds naast of in plaats van pdf-publicaties beschikbaar. Webpublicaties en zogenaamde online dashboards met infographics zullen de komende jaren een belangrijke rol gaan spelen bij het inzichtelijk maken van de statistieken voor gebruikers.

Information dialogue

Het CBS ontwikkelt onder de noemer Information Dialogue nieuwe methoden en systemen om de statistieken en de uitleg daarvan beter af te stemmen op de vraag van gebruikers in de samenleving, onder de generieke doelstelling 'sneller het juiste antwoord geven'. De eerder ontwikkelde spraakinterface is als pilot beschikbaar gekomen in januari 2020. Gebruikers kunnen daarmee op hun mobiele apparaat een vraag stellen over een beperkt aantal onderwerpen waarover het CBS statistiek maakt en krijgen dan in een vloeiende geautomatiseerde dialoog een eerste antwoord en zo nodig een doorverwijzing naar meer informatie op de CBS-website of op StatLine. Medio 2020 is de verdere ontwikkeling van deze spraakinterface getemporiseerd en zijn de activiteiten om gebruikers sneller een antwoord op hun vraag te geven structureel onderdeel gemaakt van de verbeterstrategie voor alle platforms waar gebruikers hun vraag stellen of hun zoektocht naar statistische informatie doorlopen. Aan de hand van gebruikersinput zijn de eerste verbeteringen van de zoekinterface en onderliggende algoritmes doorgevoerd en met gebruikers getest om relevantere en beter gestructureerde antwoorden te kunnen leveren.

Door CBS-content duidelijker te beschrijven kunnen zoekmachines beter vaststellen of de content aansluit op een zoekopdracht van de gebruiker. Daarnaast worden de specifieke kenmerken van de content gebruikt in de presentatie binnen de zoekresultaten waardoor de gebruiker makkelijker een antwoord kan vinden. Denk hierbij aan nieuwsberichten, video's, FAQs, datasets en vacatures. Deze antwoorden met CBS-informatie verschijnen ook vaker helemaal bovenaan in de resultatenlijsten van zoekmachines als de best geachte antwoorden op de zoekvraag.

3.5 Onderzoek

Ook in 2020 heeft het CBS onderzoek verricht binnen verschillende thema's.

Zo is onderzoek om Big Data effectiever in te zetten voor officiële statistieken uitgebreid met data mining technieken en artificiële intelligentie (AI), beide onderdeel van machine learning technieken. Data mining omvat computeralgoritmen die gebruikt worden om uit ongestructureerde data relevante informatie te halen. Bijvoorbeeld om uit vacatureteksten of jaarverslagen automatisch de bedrijfstak of de winst te kunnen halen of om uit luchtfoto's automatisch het soort landgebruik te categoriseren. AI omvat algoritmen om in grote databestanden, met heel veel variabelen, patronen of samenhangen tussen variabelen te vinden, of bekende patronen snel op te zoeken. Deze technieken worden ingezet voor modernisering en kwalitatieve verbetering van bedrijfs-, energie-, en milieu-statistieken. Dat is in 2020 gebeurd bij statistieken over de binnenvaart, onderzoek naar de platformeconomie, en bij het schatten van het aantal zonnepanelen en verbruik. Met de

focus op startups zijn innovatieve bedrijven in beeld gebracht door teksten op websites te doorzoeken. Voor de statistiek van de gezondheidszorg is de imputatietechniek voor het bijschatten van ontbrekende waarden in de statistiekproductie verbeterd. Veelbelovend is een nieuwe methode voor het opsporen van fouten in de classificatie van economische activiteiten in registers met behulp van machine learning en extra bronnen, zoals aanvullende enquêtes of elektronische documenten van Internet.

Binnen het thema data security is nieuwe kennis gepubliceerd over het regionaal op kaarten zichtbaar maken van statistische informatie. Dat houdt in dat statistische gegevens in Nederland op regionaal niveau worden gepubliceerd waarbij met kleuren wordt aangegeven hoe iets over Nederland verdeeld is. Door diep in te zoomen op een kaart zou gevoelige bedrijfsinformatie van een enkel bedrijf op een bedrijventerrein onthuld kunnen worden. Om dat te voorkomen heeft het CBS technieken ontwikkeld om privacy te borgen.

Binnen het thema complexiteit wordt het sociale netwerk van heel Nederland benut om vanuit de invalshoek van netwerken te kijken naar een fenomeen als mantelzorg bij ouderen. Onderzocht is in hoeverre mogelijk kwetsbare ouderen een kring van potentiële mantelzorgers hebben en of die mantelzorgers dan ook voldoende dichtbij wonen om die mantelzorg te kunnen geven.

Netwerken van bedrijven zijn van belang voor waardeketens in de economie. Welke andere bedrijven worden geraakt als een bedrijf plotseling ophoudt te bestaan of als het bepaalde goederen of diensten niet meer kan leveren? Wanneer een bepaald bedrijf een belangrijke innovatie doorvoert, hoe snel hebben andere bedrijven daar dan ook profijt of juist sterkere concurrentie van? Hoe werken de energietransitie en de SDG's door de hele economie als bepaalde bedrijven een voortrekkersrol nemen? Met de op dit moment beschikbare data is een groot deel van dat netwerk onbekend en moet dus bijgeschat worden. Deze informatie wordt bijvoorbeeld gebruikt door het ministerie van EZK en het CPB. Ook is gewerkt aan verbetering van de beveiliging van netwerkdata, zodat deze gegevens binnen een beveiligde remote access omgeving kunnen worden aangeboden voor wetenschappelijke doeleinden.

Tot slot heeft het CBS in 2020 in samenwerking met externe partijen bij nationale en internationale conferenties kennis gedeeld over omgevingsaspecten van gezondheid en over verbetering van verspreidingsmodellen voor epidemiologie.

3.6 IT-ontwikkeling

In 2020 is de ingebruikname van het nieuwe rekencentrum afgerond. Hardware en systeemsoftware zijn hiermee weer helemaal up-to-date. De voordelen hiervan heeft het CBS direct kunnen ervaren toen als gevolg van de COVID-19-pandemie vrijwel alle medewerkers van de ene op de andere dag moesten thuiswerken. Door de gemaakte keuzes bij de inrichting van het rekencentrum en gemaakte afspraken met leveranciers konden alle medewerkers die nog niet eerder van thuiswerkfaciliteiten gebruik maakten binnen twee weken volledig operationeel vanuit huis werken, waardoor de productie van het CBS ongestoord verder kon gaan.

Er is gestart met de invoering van een nieuw werkplekconcept waardoor applicatie- en systeemsoftware altijd voorzien zijn van de laatste beveiligingsupdates. Dit is extra belangrijk geworden nu op afstand werken steeds meer de norm gaat worden.

Het CBS heeft een nieuw platform voor IT-softwareontwikkeling gekozen en de invoering ervan is gestart. De afronding wordt verwacht in 2021. Dit platform sluit naadloos aan op de agile werkwijze die bij softwareontwikkeling binnen het CBS de norm is. Door dit platform te gebruiken voldoet software ook automatisch aan de beveiligingseisen die de nieuwe werkplek oplegt.

In 2020 heeft het CBS ook de IT-faciliteiten voor het maken van op big data gebaseerde statistieken uitgebreid. Hierdoor is het nu mogelijk om grote datastromen **parallel** te verwerken en kunnen complexe **bewerkingen** uitgevoerd worden, zoals voor artificial intelligence, machine learning en deep learning¹¹. Het is geen uitzondering gebleken dat de doorlooptijd door inzet van deze nieuwe IT- diensten vele malen sneller is.

Een wettelijke taak van het CBS is het verrichten van kwalitatief hoogwaardig statistisch onderzoek voor overheid en wetenschap. Het CBS is daarbij continu op zoek naar nieuwe mogelijkheden om data te gebruiken en delen met technieken waarbij de privacy voor alle partijen gewaarborgd is. Eén van die technieken is data beveiligd bij de bronhouders te laten. Een pilot, in samenwerking met de Universiteit Maastricht, waarbij gebruik wordt gemaakt van zogenoemde privacy preserving techniques is succesvol afgerond. Een andere technisch geavanceerdere pilot, in samenwerking met Brightlands Smart Services Campus en TNO, is met gebruik van synthetische data^[1] eveneens succesvol afgerond. In deze laatste pilot is aangetoond dat data van de verschillende partijen niet naar één plaats hoeven te worden gekopieerd om analyses uit te voeren en dat gerekend kan worden met versleutelde data zonder deze eerst te moeten ontsleutelen. Vanwege de nieuwe innovatieve technieken die gebruikt zijn, was toetsing van deze pilots aan de AVG een belangrijk onderdeel. Beide pilots zijn akkoord bevonden.

3.7 Vermindering regeldruk

Regeldrukreductie blijft een belangrijke doelstelling voor het CBS. Het CBS neemt zowel maatregelen ter verlaging van de reële regeldruk, als van de perceptieve regeldruk. De bestaande registraties waar het CBS de basisgegevens voor de statistieken zoveel mogelijk uit haalt, zijn niet altijd toereikend. Daardoor blijft een aanvullende uitvraag bij personen of bedrijven noodzakelijk. Dit gebeurt op zo'n manier dat de regeldruk voor ondernemingen en instellingen zo laag mogelijk is. In 2020 heeft het CBS zich gericht op de regeldrukvermindering bij bedrijven met een relatief hoge CBS-regeldruk. Dit heeft geleid tot het kiezen voor een pragmatische insteek voor de korte termijn voor bedrijven met maximaal 10 werkzame personen. Dit belet dat deze bedrijven onevenredig vaak worden benaderd. Daarnaast is verder onderzocht hoe het CBS de relatief hoge CBS-regeldruk op de langere termijn structureel kan oplossen. Dat kan onder andere met behulp van RGS (zie 3.2) en het verder verbeteren van de communicatie met bedrijven, zoals een doelgroepgerichte benadering. Ook de voor voorgenomen implementatie van nieuw nalevingsbeleid draagt bij aan de vermindering van de regeldruk. Nadruk op naleving leidt tot een hogere respons en heeft op termijn als effect dat het aantal bedrijven dat wordt

¹¹ Deep learning is een deelverzameling van machine learning, waarin netwerken leren van grote hoeveelheden data.

^[1] Synthetische data zijn gefingeerde gegevens die betrekking hebben op niet bestaande entiteiten maar qua vorm en waarden wel representatief zijn voor de werkelijkheid.

aangeschreven om een enquête in te vullen omlaag kan worden gebracht. Wegens de coronacrisis is de implementatie van dit nieuwe beleid uitgesteld.

Ook was er veel aandacht voor efficiëntere uitvraag en in totaal lagere (feitelijke en ervaren) regeldruk voor de BV-Nederland. Dit omvat een breder domein dan alleen de CBS-enquêtes. Het CBS werkte hierbij samen met vertegenwoordigers van bedrijven en de landelijke overheid. Zo zijn de nieuwe initiatieven besproken in de Berichtgeversraad van het CBS en in de Strategische Commissie Betere Regeldruk Bedrijven. De reacties waren positief.

Een ander initiatief voor regeldrukreductie betrof de aanpassingen in berichtgeverscommunicatie in verband met de coronapandemie. Getracht is om in deze moeilijke periode begrip te tonen voor de bedrijven, ze enerzijds tegemoet te komen, en ze anderzijds duidelijk te maken dat het CBS hun gegevens, zeker nu, heel hard nodig heeft. Dat laatste is gedaan door het aanpassen van de aanschrijfbrieven, meer brieven digitaal te versturen, en het bij de brieven toevoegen van informatiekaartjes met dezelfde strekking. Het CBS is de bedrijven tegemoet gekomen door vanaf medio maart 2020 tot 1 september 2020 niet te handhaven.

4. Strategische samenwerking

4.1 Algemeen

Samenwerking tussen overheden, wetenschap en bedrijfsleven is cruciaal om de complexe maatschappelijke opgaven van deze tijd aan te pakken: ieder vanuit zijn eigen rol en expertise. In 2020 heeft het CBS met verschillende instellingen en binnen verschillende thema's samengewerkt. In dit hoofdstuk worden enkele voorbeelden daarvan genoemd.

4.2 Kennisinstituten

Samenwerking met SCP, CPB, PBL, TNO en RIVM

In 2020 werd de samenwerking geïntensiveerd tussen het CBS en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), Centraal Planbureau (CPB), TNO en het RIVM. De samenwerking met deze partijen vond onder meer plaats bij publicaties, bij steekproeftrekking en bij veldwerk. Dit leidde in 2020 tot een aantal nieuwe en herhaalde onderzoeken. Hiermee bewerkstelligden de samenwerkingspartners een doelmatige inzet van publieke middelen. De onderzoeksterreinen van het CBS, SCP, CPB, RIVM en TNO overlappen deels. Daarnaast bestaan er lacunes in de informatievoorziening die met de samenwerking kunnen worden voorkomen. Verder kan de samenwerking leiden tot eenduidigheid van cijfers. De samenwerking met SCP ging over het sociaal en cultureel terrein, met CPB werd vooral gezamenlijk gewerkt aan inkomen gerelateerde onderwerpen, met TNO werd onder meer intensief rondom arbeid(smarkt)-gerelateerde thema's samengewerkt en op het gebied van privacy preserving analytics. Met het RIVM werd gekeken naar onder andere gezondheid en leefstijlonderzoek en onderzoek gerelateerd aan COVID-19.

In 2020 hebben het CBS en het PBL op verschillende terreinen samengewerkt. Zo hebben het CBS en PBL bekostigd door het ministerie van LNV een voorstel uitgewerkt voor enkele landelijke natuurindicatoren in de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur van de provincies en BIJ12. De insteek in deze rapportage was tot nu toe alleen provinciaal. Daarnaast hebben CBS en PBL deelgenomen aan het project VIVET (zie 2.3.5) en aan het het Werkprogramma Monitoring en Sturing Circulaire Economie (zie 2.4.3). Het CBS leverde ook een bijdrage aan de onder verantwoordelijkheid van PBL uitgebrachte Klimaat- en EnergieVerkenning (KEV).

4.3 Kadaster

Het CBS en het Kadaster hebben hun samenwerking in een alliantie vormgegeven. In 2020 leidde dat bijvoorbeeld tot de publicatie Spanning op de koopwoningmarkt. De samenwerking tussen het CBS en het Kadaster in het VIVET-programma (zie 2.3.5) heeft in 2020 tot diverse publicaties geleid, zoals over hernieuwbare energie-installaties bij woningen. Op het gebied van innovatie resulteerde samenwerking in 2020 in een algoritme om zelfbouwoningen te kunnen identificeren tussen de nieuwbouwoningen op basis van bouwaktes.

4.4 De Nederlandsche Bank

In de afgelopen jaren heeft het CBS een nauwe samenwerking met De Nederlandsche Bank (DNB) opgebouwd, waarin het CBS en DNB gezamenlijk de cijfers van de Sectorrekeningen en de Betalingsbalans produceren. Als gevolg hiervan sluiten de macro-economische statistieken over de relatie van Nederland met het buitenland vanaf verslagperiode 2015 volledig op elkaar aan. Sinds 2019 vindt er in dit kader een gezamenlijke uitvraag plaats voor de grootste niet-financiële instellingen in Nederland. In 2020 is de samenwerking met DNB verder uitgebouwd. Zo zijn werkzaamheden herverdeeld en is gewerkt aan de introductie van nieuwe gegevensverzameling door DNB voor statistieken met betrekking tot effecten en de financiële instellingen. Verder is er sinds 2020 een gemeenschappelijk bedrijvenregister om bedrijven te benaderen en populaties op elkaar aan te laten sluiten. De komende jaren vindt hier een verdere kwaliteitsverbetering plaats door eenduidiger en gezamenlijk bedrijven te classificeren.

4.5 Politie

Informatie-analyseteam (IAT)

Sinds 2019 participeert het CBS in het Informatie-analyseteam (IAT) van de Politie en het Directoraat Generaal Politie en Veiligheidsregio's van het ministerie van JenV. Het CBS draagt bij aan de door IAT opgezette Generieke Monitor, de uitvoering van validaties en de uitvoering van thema-analyses. Zo publiceerde het CBS in 2020 een thema-analyse over jeugdige verdachten. Daarnaast zijn innovatie en kennisdeling onderwerpen waarop wordt samengewerkt.

4.6 Statistische bureaus Koninkrijk der Nederlanden

In 2020 heeft het CBS in het kader van de Dutch Caribbean Statistical System (DCSS)-samenwerking onderzoek gedaan voor de Tweede Kamer-commissie naar de mogelijkheden voor de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's) voor zowel Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius, Saba), als de Caribische landen van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten).

4.7 Academische samenwerking

Onderwijs

Samen met Universiteit Utrecht en Universiteit Leiden biedt het CBS een European Master in Official Statistics (EMOS) aan, waarbij CBS-experts een deel van de colleges verzorgen. Daarnaast heeft een aantal EMOS-studenten in 2020 bij het CBS gewerkt aan een stageopdracht en/of een master thesis.

CBS heeft voor de vierde keer een module Data entrepreneurship verzorgd als onderdeel van de managementcursus Data Science van de Universiteit Leiden voor het ministerie van IenW. Daarnaast hebben CBS-medewerkers gastcolleges gegeven bij diverse hoger onderwijsinstellingen, onder andere op het gebied van open data en doodsoorzaken.

Bijzondere leerstoelen en lectoraat

In 2020 telde het CBS bij Nederlandse hoger onderwijsinstellingen tien bijzondere leerstoelen en één lectoraat.

Samen met studenten werden verschillende onderzoeken uitgevoerd als onderdeel van stages of duale trajecten. Zo zijn er in het kader van de leerstoel Labour market flexibility: the employer's perspective van prof. dr. Wendy Smit van Maastricht University verdiepende artikelen geschreven over loopbanen, lonen en inkomens van flexibele werknemers in samenwerking met de Vrije Universiteit.

De samenwerking met de Universiteit van Amsterdam is in 2020 gecontinueerd, onder meer in het kader van de CBS-leerstoel "Registeranalyse van Levensloofdynamiek" van prof. dr. Ruben van Gaalen. De focus van deze samenwerking ligt op het ontginnen van nieuwe databronnen, bijvoorbeeld door het koppelen van historische registerinformatie aan CBS-registers op microniveau, gefinancierd vanuit ODISSEI. De focus ligt ook op longitudinaal onderzoek naar gezinnen, generaties en de demografische levensloop. Dit heeft in 2020 geleid tot een publicatie in het tijdschrift *Demography*. Deze leerstoel is verlengd voor een periode van vijf jaar.

De samenwerking met de Universiteit van Maastricht is in 2020 gecontinueerd, onder meer in het kader van de CBS-leerstoel Sociale statistiek, in het bijzonder de empirische benadering van de sociale samenhang van prof. dr. Hans Schmeets. Binnen deze samenwerking wordt onderzoek gedaan naar sociaal kapitaal, integratie, migratie, naturalisatie, (beoordelen van) verkiezingen, vertrouwen, welzijn, duurzaamheid en sociale cohesie. In het kader van de leerstoel zijn diverse artikelen gepubliceerd. Voorts zijn in 2020 zeven promotieonderzoeken begeleid.

Met het Leiden-Delft-Erasmus Centre for BOLD Cities en de Erasmus Universiteit (Erasmus School of Social and Behavioural Sciences) loopt sinds 2017 een samenwerking in het kader van de CBS-leerstoel Stedelijke statistieken van prof. dr. Marjolijn Das. De werkzaamheden voor dit hoogleraarschap en de CBS-onderzoeken werden in 2020 voortgezet. Er is onderzoek gedaan en gepubliceerd over onder andere familienetwerken van ouderen, sociale netwerken, en verhuisgedrag van stellen.

In samenwerking met Tilburg University in het kader van de leerstoel Methodologie voor officiële statistiek in het bijzonder m.b.t. integratie van databronnen van prof. dr. Ton de Waal is in september 2020 een PhD-studente begonnen met onderzoek naar het corrigeren voor selectiviteit in databestanden. Het voornaamste doel van dit onderzoek is het beter kunnen ontsluiten van administratieve en met name big data. In 2020 is tevens gewerkt aan het implementeren van resultaten van eerder PhD-onderzoek aan Tilburg University met betrekking tot correctie voor meetfouten in databestanden in productieprocessen van het CBS. Hierdoor kan de kwaliteit van CBS-data verder worden verhoogd.

Samen met de Vrije Universiteit is in het kader van de leerstoel Methodologie van registerdata voor sociaal wetenschappelijk onderzoek van prof. dr. Bart Bakker onderzoek gedaan naar de verklaring van de verschillende uitkomsten in de meting van flexibele arbeid in de Enquête beroepsbevolking en de Polisadministratie. Deze kunnen deels verklaard worden uit de onnauwkeurigheden in de meting van de beide bronnen. Op dit terrein is tevens een samenwerking gestart om na te gaan of de loopbanen van flexibele arbeidskrachten afhangen van de kenmerken van de arbeidsmarkt in verschillende landen. Daarnaast is een project gestart dat het mogelijk maakt om indelingen van beroepsstatus toe te passen op Nederlandse data, bijvoorbeeld sociaal-economische beroepsstatus of beroepsstatus gebaseerd op de sociale interactie tussen de beroepsbeoefenaren. Deze indelingen worden vaak gebruikt in sociologisch onderzoek. Het onderzoek is erop gericht

om deze onderzoekers te voorzien van afleidingen van de International Standard Classification of Occupations 2008 (ISCO).

In 2020 is in het kader van de leerstoel Methoden en Technieken, in het bijzonder mixed mode survey designs van prof. dr. Barry Schouten weer intensief samengewerkt met Universiteit Utrecht (UU) aan doelgroepenbenadering en aan smart surveys. Smart surveys zijn surveys die de mogelijkheden van smart devices gebruiken, zoals mobile device sensoren, draagbare sensoren en datadonatie¹². Voor doelgroepenbenadering is vanuit een stage met Universiteit Utrecht binnen de European Master in Official en een PhD project gewerkt aan tijdreeksmodellen voor respons en optimale keuze van doelgroepen. Binnen het gezamenlijke Waarneem Innovatie Netwerk (WIN) heeft UU meegewerkt aan ontwerp en analyse van surveys die apps en/of sensoren inzetten. Het gaat om tijdgebruik, verplaatsingen, fysieke activiteit en leefomstandigheden. Verschillende artikelen zijn geschreven over respondentbereidheid om sensormetingen te doen en over de case studies rond verplaatsingen en leefomstandigheden. Bij leefomstandigheden is ook CentERdata nauw betrokken geweest. Voor verplaatsingen en tijdgebruik loopt een gezamenlijk PhD project. Voor de mate en aard van de fysieke activiteit is de samenwerking met UU verbreed naar VUmc tot een gezamenlijk PhD onderzoek. Tot slot hebben CBS en UU samen de BigSurv20 Big Data Challenge georganiseerd waarin teams hebben gewerkt aan hybride vormen van dataverzameling voor opdrachten ingebracht door CBS, Eurostat en Studiekeuzes¹²³.

In samenwerking met Maastricht University worden twee PhD studenten en een Postdoc begeleid in het kader van de leerstoel Survey Methodology van prof. dr. Jan van den Brakel. Deze leerstoel is verlengd voor een periode van vijf jaar. Het eerste PhD project richt zich op het ontwikkelen van multivariate tijdreeksmodellen met als doel tijdreeksen waargenomen via herhaald uitgevoerde steekproefonderzoeken te combineren met gerelateerde hulpreksen uit big data bronnen en registers. Op deze manier kan gerelateerde informatie uit hulpbronnen worden gebruikt om snellere en meer gedetailleerdere schattingen te maken. Er is een tijdreeksmethodiek ontwikkeld om de werkloze beroepsbevolking te nowcasten¹³ met behulp van Google trends. Het paper hierover is gepubliceerd in de Journal of the Royal Statistical Society. Daarnaast is een methodiek ontwikkeld om tijdsafhankelijke correlaties tussen tijdreeksen te modelleren en te schatten. Hierdoor wordt voorkomen dat over lange perioden verondersteld moet worden dat het verband tussen doelreeks en hulpreksen constant is. Dit onderzoek gebeurt in samenwerking met de VU en heeft geresulteerd in een working paper.

In het kader van een PhD-project met Maastricht University wordt gewerkt aan een methode om de kansverdeling van een databron, dat wil zeggen de waarschijnlijkheid dat een bepaalde waarde wordt waargenomen, te benaderen met behulp van Artificial Intelligence technieken. Hierdoor is het niet nodig om op voorhand te veronderstellen dat data bijvoorbeeld een normale verdeling volgen. De bevindingen zijn gerapporteerd in een

¹² Datadonatie wordt ook wel data-altruïsme genoemd en is een mix van primaire en secundaire waarneming waarbij respondenten al bestaande data zelf koppelen of het CBS toestemming en koppelinformatie geven om deze te koppelen. Een andere vorm betreft data die bij sommige bedrijven worden verzameld maar waarvan de burger eigenaar blijft. De burger kan data bij het bedrijf opvragen om deze vervolgens te delen of af te staan aan een instantie als het CBS als input voor het maken van beleidsrelevante informatie.

¹³ Now castingtechnieken worden gebruikt voor het aanvullen van hiaten in actuele gegevens.

working paper, dat gepresenteerd is op de BigSurv20 conference van Utrecht University, en daar de student paper award heeft gewonnen.

In het kader van het postdoc onderzoek met Maastricht University zijn in 2020 verschillende resultaten gerealiseerd. Er is een methodiek ontwikkeld om stabiele trends te schatten in indicatoren over het verplaatsingsgedrag in Nederland. Er is een tijdreeksmodel ontwikkeld om voor een uitsplitsing in meer dan 600 categorieën stabiele trends te schatten die onderling consistent zijn, waarbij tevens gecorrigeerd wordt voor trendbreuken ten gevolgen van herontwerpen van het onderzoek die in het verleden hebben plaats gevonden. Dit heeft geresulteerd in een discussion paper. Er is een vooronderzoek uitgevoerd om kleindomeinschatters¹⁴ te ontwikkelen voor ziekteverzuimstatistieken, uitgesplitst naar bedrijfsklassen en regio.

Er is een plan van aanpak ontwikkeld voor het transitietraject van het herontwerp van de EBB dat in 2021 ingevoerd wordt. Veranderingen in het survey proces leiden tot systematische verschillen in de uitkomsten van de EBB. Via simulaties is met welke nauwkeurigheid deze verschillen kunnen worden bepaald indien het oude en nieuwe design in een experiment en een tijdreeksmodel met elkaar worden vergeleken.

Tenslotte is in 2020 het Horizon 2020 project Maxwell afgerond. Dit is een samenwerking tussen het CBS, de statistische bureaus van Italië (Istat) en Duitsland (DeStatis) en drie universiteiten (Southampton, Trier en Pisa). Er is gewerkt aan methodieken om SDG-indicatoren en indicatoren met betrekking tot armoede en welzijn te schatten op laag regionaal niveau met behulp van survey data en big data bronnen.

In het kader van de leerstoel Quantification of Sustainability van prof. dr. Jan-Pieter Smits aan de Technische Universiteit Eindhoven is gewerkt aan het project Brede Welvaart in de Metropool Regio Eindhoven. In dit project werken de Technische Universiteit Eindhoven en het CBS nauw samen aan een historische analyse van de brede welvaart op een aantal beleidsterreinen. Deze analyse heeft tot doel om te kijken hoe door in het verleden genomen beslissingen het handelingsperspectief van hedendaagse actoren wordt beïnvloed. Het project wordt afgesloten met een beschouwing hoe de indicatoren voor brede welvaart kunnen helpen om tot passende beleidsinterventies te komen. Tenslotte is een aantal colleges gegeven aan masterstudenten, waarin centraal stond hoe monitoringsinstrumenten zoals brede welvaart en SDG's beleidsmakers kunnen helpen in het maken van keuzes en het formuleren van nieuw beleid.

In het kader van de leerstoel Big data in Official Statistics van prof. dr. ir. Piet Daas aan de Technische Universiteit Eindhoven heeft het CBS de tekst-gebaseerde classificatiemethode voor de detectie van innovatieve bedrijven en de daaruit verkregen resultaten gepubliceerd. Het paper over concept drift in dergelijke methoden, d.w.z. beïnvloeding van het model door veranderingen in de data over de tijd, is genomineerd als één van de beste papers voor een online methoden conferentie. Daarnaast is in 2020 een generieke methode ontwikkeld om te corrigeren voor de vertekening in algoritmen die gebruikt worden om data te classificeren.

In het kader van het lectoraat Statistiek en Data Science voor Fact Based Finance and Control van dr. Kees van Berkel aan de Zuyd Hogeschool is in *Journal of Official Statistics*

¹⁴ Bij een steekproef is sprake van kleine domeinen als deelgroepen van de populatie een te kleine steekproefomvang hebben om betrouwbare directe schattingen te kunnen maken. Met modelmatige schattingsmethoden wordt informatie uit andere domeinen gebruikt om de schatting voor elk klein domein te verbeteren.

een artikel verschenen over de implementatie van doelgroepenbenadering bij de Gezondheidsenquête. In *Survey Research Methods* is een artikel gepubliceerd over de voorspelling van respons op internetenquêtes met tijdsafhankelijke factoren. Beide artikelen zijn gepresenteerd op internationale conferenties. Zuyd Hogeschool, de Open Universiteiten het CBS hebben samen de online cursus Big Data en Statistiek verder ontwikkeld en verzorgd.

Overige academische samenwerking

Samen met de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) bekijkt het CBS hoe datavirtualisatie kan bijdragen aan het combineren van data uit fysiek gescheiden omgevingen met behoud van privacy. Door het toepassen van datavirtualisatie-technologie is het niet nodig dat complete datasets gekopieerd worden, maar kunnen de datasets real-time bevroegd en gecombineerd worden. In 2019 hebben de RUG en het CBS een *proof of concept* uitgevoerd waarbij testdata die zijn opgeslagen bij de RUG door datavirtualisatie zijn gecombineerd met testdata die zijn opgeslagen bij het CBS. Hierbij zijn direct identificerende gegevens als naam en BSN onmiddellijk omgezet naar een betekenisloos recordnummer. In 2020 voerden het CBS en RUG de volgende fase van de *proof of concept* uit, waarbij onderzoekers van de RUG hebben onderzocht welke kenmerken uit de studentenregistratie van invloed zijn op het carrièrepad van afgestudeerden. Ook is in 2020 de samenwerking met het Expertisecentrum In the LEAD van de RUG gecontinueerd bij onderzoek naar de samenhang tussen managementkwaliteit en bedrijfsprestaties. Dit heeft geresulteerd in de publicatie van een onderzoeksrapport en een begeleidend artikel in de *Economisch-Statistische Berichten*. In dat kader is er onder andere een promovenda van de RUG als gastonderzoeker bij het CBS werkzaam.

Met de Universiteit van Amsterdam en de Rijksuniversiteit Leiden is in 2020 een meerjarig onderzoeksproject gestart voor het ontwikkelen van een analyse-omgeving voor 'population scale network data'. In deze omgeving moeten de recent door het CBS ontwikkelde netwerkbestanden (zie ook paragraaf 3.5) op een veilige en gebruiksvriendelijke manier toegankelijk worden gemaakt voor statistisch en wetenschappelijk onderzoek. Het project wordt gefinancierd door het Platform Digital Infrastructure Social Sciences and Humanities (PDISSH).

In 2018 heeft het CBS in samenwerking met ODISSEI (Open Data Infrastructure for Social Science and Economic Innovations, een duurzame wetenschappelijke infrastructuur voor de sociale wetenschappen in Nederland) en SURFsara (dienstverlener op het gebied van supercomputers, netwerken, dataopslag en hoogwaardige visualisatie) een start gemaakt met de ODISSEI Secure Supercomputer (OSSC) omgeving. De OSSC bestaat uit een CBS-enclave binnen het domein van SURFsara. In deze virtuele IT-omgeving kunnen onderzoekers gekoppelde data analyseren in een high performance computing-omgeving die voldoet aan de eisen van het CBS op juridisch, technisch en veiligheidsgebied. Vertrouwelijke informatie kan zo veilig binnen die omgeving worden gebracht om te worden geanalyseerd met Cartesius, de nationale supercomputer van SURFsara. Na een succesvolle afronding van de pilot OSSC is de ODISSEI Secure Supercomputer in 2020 verder opgeschaald en opengesteld voor de bredere onderzoeksgemeenschap.

4.8 Samenwerking binnen thema's

Regionale statistieken

De afgelopen jaren heeft het CBS, met de opening van veertien urban en provinciale data centers (UDC's en PDC's) ingespeeld op de groeiende behoefte van decentrale overheden aan de kwalitatief hoogwaardige, betrouwbare statistische gegevens én aan de data-expertise van het CBS. Zo publiceerde het CBS in 2020 in samenwerking met het provinciaal data center Limburg nieuwe cijfers over mobiliteit.

De samenwerking tussen het CBS en decentrale overheden kent naast de data centers ook andere vormen. Het CBS werkt bijvoorbeeld samen met gemeenten binnen data allianties zonder permanente aanwezigheid in de gemeente, zoals met de gemeente Amsterdam. In samenwerking met het ministerie van BZK en VNG zijn in 2020 diverse eerder ontwikkelde statistieken voor specifieke gemeenten omgezet in standaardproducten. Dat geldt inmiddels voor statistieken over verhuisbewegingen, verhuiskansen, de armoedemonitor en over leegstand.

Verder wordt steeds meer samengewerkt koepelorganisaties als VNG en VSO. Zo werkt het CBS met de VNG samen ten aanzien van het overheidsbrede databeleid en de toegevoegde waarde van statistieken voor gemeenten, zoals een coronadashboard in 'Waar staat je gemeente' van de VNG.

Samenwerking in een dataecosysteem

In 2019 heeft het CBS een zogenaamd dataecosysteem geïnitieerd om de dienstverlening op het gebied van datagedreven werken voor met name decentrale overheden te optimaliseren. In een dataecosysteem komen verschillende partijen afkomstig uit overheid, bedrijfsleven en wetenschap bij elkaar om de benodigde synergie te verwezenlijken. Na een aantal succesvolle bijeenkomsten met een groeiend aantal partijen was een van de conclusies dat het dataecosysteem als platform voor afstemming zeer gewenst is, maar dat de organisatorische inbedding daarvan bij het CBS niet vanzelfsprekend is. Tegelijkertijd is een heldere organisatie rond een dergelijk ecosysteem noodzakelijk voor verder succes.

Om deze reden heeft de databoord, gevormd door enkele deelnemers aan het dataecosysteem, ABDTOPConsult gevraagd een onderzoek te doen naar een wenselijke en kansrijke organisatievorm. In het laatste kwartaal van 2020 heeft ABDTOPConsult een rapport opgeleverd dat is besproken met vertegenwoordigers van het Overheidsbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid (OBDO)¹⁵ en de databoord van het ecosysteem. Hoofdconclusie is dat een inbedding die nauw aansluit bij de governance van het OBDO en de daarin lopende initiatieven zoals de Data Agenda Overheid en de interbestuurlijke datastrategie, het meest kansrijk is. De oorspronkelijke doelstellingen van het dataecosysteem zijn congruent met deze initiatieven. In 2021 zullen de eerste concrete stappen voor deze inrichting worden gezet. Dat betekent dat het CBS geen organisatieverantwoordelijkheid meer zal dragen maar de rol van statistisch datapartner zal innemen in het in te richten dataecosysteem van het OBDO.

Samenwerking Artificial Intelligence

In de publieke sector wordt geëxperimenteerd en gewerkt met artificial intelligence (AI). Om dat op een eerlijke en verantwoorde manier te doen, is het noodzakelijk dat de AI-

¹⁵ OBDO: Overheidsbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid, waar interbestuurlijke afstemming op digitaliseringsvraagstukken plaatsvindt, met deelnemers zoals het ministerie van BZK, VNG en IPO.

technologie die gebruikt wordt transparant en toetsbaar is en niet tot vertekende resultaten leidt. Goed inzicht in de kenmerken van onderliggende data is essentieel. TNO en het CBS hebben in 2019 de handen ineen geslagen om via een Partnership for Trusted AI een transparant, eerlijk en toetsbaar gebruik van AI in de publieke sector te stimuleren, met aandacht voor ethische, juridische en organisatorische randvoorwaarden aan de hand van concrete use cases. Samen met TNO is het CBS tevens lid van het Europese TAILOR-consortium in het kader van het Horizon2020 onderzoeksprogramma. Hierin nemen zo'n tachtig partners deel, vooral grote bedrijven en gerenommeerde onderzoeksinstituten.

Het grote landelijke samenwerkingsverband op AI-gebied is de Nederlandse AI-coalitie (NLAIC). Het CBS is sinds 2020 lid van het strategieteam van de NLAIC, als vertegenwoordiger van de sector publiek dienstverlening. Daarnaast is het CBS sterk betrokken bij diverse werkgroepen en andere activiteiten in het kader van de NLAIC rond thema's als publieke dienstverlening, data delen en maatschappelijke acceptatie. Als concrete activiteit binnen de NLAIC trekt het CBS sinds augustus 2020, in opdracht van het ministerie van BZK en in samenwerking met de gemeenten Amsterdam en Heerlen, een project om op basis van CBS-microdata met AI-technieken de kans op armoede te schatten. Resultaten komen beschikbaar medio 2021. Uitlegbaarheid van de resultaten krijgt specifieke aandacht in samenwerking met de UvA.

In juli 2020 is het project AI met impact afgerond. Dit betreft een samenwerking met gemeente Amsterdam, met steun van het ministerie van BZK, waarbij ook vijftien andere lokale overheden, VNG, de UvA en Code4NL betrokken waren. Het CBS heeft het deelproject op het gebied van transparante en eerlijke algoritmen geleid dat nationaal en internationaal veel aandacht kreeg. Als concreet resultaat is onder meer een AI-starterskit ontwikkeld. Beheer en doorontwikkeling is overgedragen aan de Utrecht Data School, want dit is geen kerntaak van het CBS.

Het CBS is daarnaast lid van het kernteam van het Locatiepact, een triple-helix samenwerking van partijen in het gebied rond AI, Digital Twins en ethiek. Hier werkt het CBS onder meer mee aan een pilotstudie samen met de Vrije Universiteit, Geodan en de Joint Research Council van de EU om het gedrag van mensen onder COVID-regels met AI-methoden te simuleren in een Digital Twin van de binnenstad van Zwolle.

Cohortstudie asielzoekers en statushouders

Sinds 2016 voert het CBS een cohortstudie uit onder asielzoekers en statushouders bekostigd door de ministeries van SZW, JenV, VWS en OCW. De studie brengt in beeld hoe statushouders zich bewegen in Nederland. In april 2020 is de webpublicatie Asiel en integratie 2020 verschenen.

4.9 Internationaal

In 2020 heeft het CBS ook internationaal op diverse terreinen samengewerkt. Door de COVID-19-gerelateerde beperkingen vonden vanaf maart de internationale vergaderingen online plaats. In alle internationale statistische gremia was er veel behoefte aan intercollegiaal overleg over hoe om te gaan met de problemen met dataverzameling en de behoefte aan snelle en goede statistische informatie om de gevolgen van de crisis te meten. Toegang tot nieuwe databronnen en innovatie was daarbij cruciaal.

Het CBS participeert actief in expertgroepen en task forces van het Europees Statistisch Systeem (ESS), dat bestaat uit Eurostat, de EU-lidstaten en de EFTA-landen. Samen met Eurostat was het CBS voorzitter van het uitvoerend comité van de ESS Visie 2020. Deze ESS Visie is opgesteld in 2013, mede op initiatief van het CBS, als een gezamenlijke strategische reactie van het ESS op de uitdagingen waar de officiële statistiek mee geconfronteerd wordt. In 2020 is het eindrapport gepubliceerd. Het moderniseringsportfolio omvatte bijvoorbeeld ontwikkelprojecten op het gebied van Big Data, communicatie, een veilige uitwisseling van internationale handelsgegevens tussen landen en een geharmoniseerd Europees bedrijvenregister. De resultaten van de ESS-Visie 2020 dragen bij aan betere kwaliteit en een lagere regeldruk. De komende jaren zal verder geïnvesteerd worden in ESS brede invoering van de projectresultaten. Tegelijkertijd wordt voor de komende zeven jaar een nieuw ontwikkelportfolio opgezet. Modernisatie en innovatie zullen zo stevig verankerd blijven in het ESS.

Samen met Eurostat en andere ESS-partners is het CBS actief betrokken bij de digitale transitie, die door de Europese Commissie voor de komende jaren tot topprioriteit is bestempeld. Inspanningen zijn met name gericht op het krijgen van een stevige wettelijke basis voor toegang tot private databronnen op Europees niveau, een sterkere rol van de officiële statistiek in Europese besluitvormingsprocessen, en het beter ontsluiten van statistische informatie.

Buiten Europa was het CBS onder meer actief door de deelname in diverse multilaterale kaders, zoals de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de Verenigde Naties (VN) en zijn regionale en functionele commissies. Het CBS is voorzitter van de VN-groep die zich richt op het ontwikkelen van een systeem voor milieu-economische rekeningen (System of Environmental Economic Accounts, SEEA). Een resultaat is het gereed komen van het handboek “SEEA Ecosystem Accounting” dat een VN standaard beoogt te geven voor het systematisch monitoren van de omvang en conditie van ecosystemen, en de ecosysteemdiensten die zij leveren en waarmee zij een bijdrage leveren aan de economie en de samenleving.

Evenals in voorafgaande jaren heeft het CBS zijn kennis en ervaring ingezet door een bijdrage te leveren aan doelgerichte kennisuitwisseling. Enerzijds investeert het CBS in bilaterale en multilaterale samenwerkingsverbanden, zoals de samenwerking met Korea op het gebied van innovatie en big data, en met de Scandinavische landen die vergelijkbaar zijn met Nederland qua toegang tot registers en ontwikkelingsniveau. Ook samenwerking met andere landen onder de vlag van de Verenigde Naties vindt plaats, zoals in de High Level Group on Modernisation of Official Statistics. Anderzijds draagt het CBS ook actief bij aan de organisatie van internationale opleidingen en trainingen in het Europees Statistisch Trainingsprogramma (ESTP) waarmee de CBS-methodiek in Europees verband verder wordt uitgerold. Door de COVID-19-pandemie werden trainingen afgelast of vonden zij online plaats in de vorm van een webinar, zoals de cursus Big Data. Het CBS verleent aan een beperkt aantal landen technische assistentie. In 2020 is vooral steun verleend aan Kroatië, Azerbaïjan en de (potentieel) kandidaat-lidstaten van de EU.

In september is voor het vierde jaar op rij de Europese masteropleiding European Master of Official Statistics (EMOS) gestart (zie ook 4.7). Het CBS verzorgt deze opleiding samen met de Universiteiten van Utrecht en Leiden. De opleiding leidt op voor functies bij officiële statistiekbureaus en overheden.

5. Bedrijfsvoering

5.1 Personeel

Het personeel in cijfers: bezetting

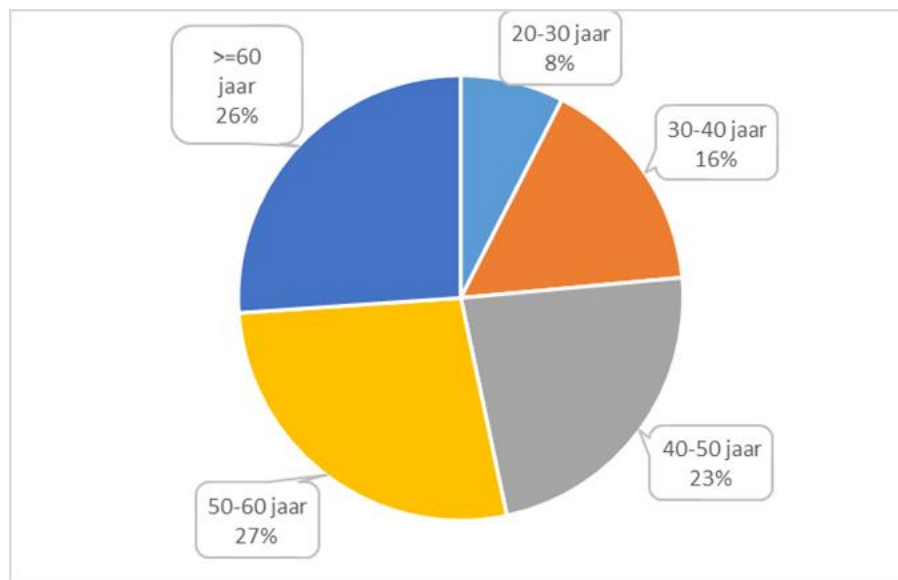
Eind 2020 waren 1.941 medewerkers in dienst van het CBS. De gemiddelde operationele bezetting in 2020 is 1.780 vte (ten opzichte van 1.784 vte in 2019). De bezetting per hoofddirectie staat in Tabel 5.1.

EBN Economie, bedrijven en nationale rekeningen	508
SER Sociaal-economische en ruimtelijke statistieken	478
DRI Dataservices, research en innovatie	455
BIM Bedrijfsvoering, IT en Methodologie	371
CCN CBS Communicatie en Nieuws	79
Overig	49

Tabel 5.1 Bezetting in 2020 per hoofddirectie

Gemiddelde leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de CBS-medewerker eind 2020 is 49,3 jaar, ten opzichte van 2019 een lichte daling. Eind 2020 was 53 procent van de medewerkers 50 jaar of ouder (zie Figuur 5.1). In het verslagjaar 2019 lag dit aandeel op 55 procent.

Figuur 5.1 CBS bezetting 2020 naar leeftijdscategorie (percentages)

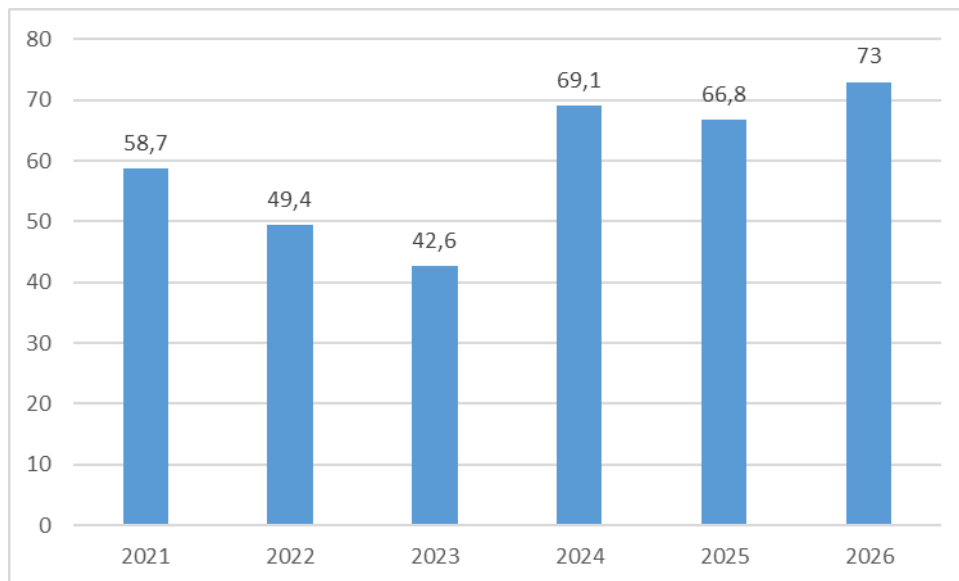
Leeftijdsopbouw (vte)	Leeftijdscategorie (jaar)
--------------------------	---------------------------

Jaar	Onderdeel	Bezetting	20 - 30	30 – 40	40 - 50	50 - 60	≥60
Totaal	CBS	1.773	142	298	415	471	448
			8%	17%	23%	27%	25%

Tabel 5.2 Bezetting: kernpersoneel onbepaalde tijd en bepaalde tijd (31-12-2020)

AOW-gerechtigde leeftijd

Eind 2020 is de prognose dat in de jaren 2021-2026 393,7 vte het CBS zal verlaten omdat zij de AOW-gerechtigde leeftijd bereiken (zie Figuur 5.2). Dit is inclusief 34 vte die deze leeftijd al hebben bereikt.

Figuur 5.2 Verwachte uitstroom aantal CBS-medewerkers door pensionering (2021-2026)

Feitelijk is dit aantal hoger, gezien er nog 34 vte op dit moment langer doorwerken. Van deze medewerkers is nog niet bekend in welk jaar ze zullen uitstromen. Naar schatting zullen deze 34 vte uitstromen in 2021 of 2022.

Arbeidsmarkt

Een groot deel van de uitstroom wordt vervangen. Het CBS speelt hierop in door tijdig en herkenbaar op de arbeidsmarkt aanwezig te zijn. Niet alleen door goede contacten met hogescholen en universiteiten, maar ook door continue aandacht voor het aantrekken van stagiairs, afstudeerders en promovendi is het ook in 2020 gelukt om vacatures in te vullen. In 2020 is extra geïnvesteerd in een nieuwe CBS brede arbeidsmarktcampagne. Deze is in het eerste kwartaal van 2021 gepresenteerd.

Arbeidsomstandigheden

Het CBS hecht grote waarde aan goede arbeidsomstandigheden voor de medewerkers. Het streeft naar vitale en gezonde medewerkers, die nu en in de toekomst duurzaam inzetbaar

zijn. In 2020 is gestart met een nieuwe arbodienstverlener en halverwege het jaar zijn twee nieuwe functionarissen die zich richten op duurzame inzetbaarheid begonnen.

Op basis van een organisatiescan van de nieuwe arbodienst is er een plan van aanpak “Preventie en verzuim” geschreven. Dit plan van aanpak is het richtsnoer voor de komende jaren. In 2020 ging er veel aandacht, tijd en geld naar het terugdringen van het aanwezige verzuim. In de toekomst richt het CBS zich meer op het verzuimpreventie.

Het thema arbeidsomstandigheden werd in 2020 overschaduwd door de coronacrisis. Het CBS heeft een scala aan maatregelen genomen op zowel het fysieke als mentale deel van arbeidsomstandigheden.

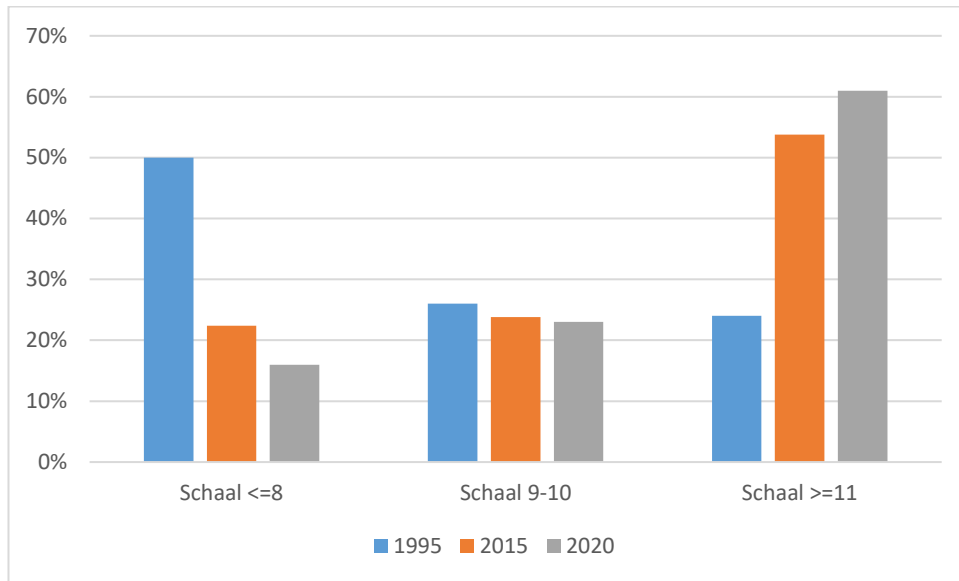
In 2020 is het ziekteverzuim gedaald. Eind 2020 bedroeg het ziekteverzuim 3,9 procent. Dit is een stuk lager dan eind 2019 toen het verzuimpercentage 5,1 procent was. Een eenduidige verklaring voor deze daling is lastig te geven. Op welke wijze heeft het massale thuiswerken impact gehad? Minder reizen, meer regelvermogen en beter of juist minder goede balans tussen werk en privé? En wat zijn de effecten van de ingezette nieuwe verzuim aanpak van het CBS? Op het moment van het schrijven van dit verslag is de analyse van het verzuim van de arbodienst nog niet beschikbaar.

Nieuwe werkomgeving

In 2019 is het CBS een project gestart om de fysieke werkomgeving aan te passen. Door COVID-19-pandemie heeft dit project vertraging opgelopen. Het CBS heeft besloten om de nieuwe werkomgeving in 2021 toe te passen op één etage in beide vestigingen en het gebruik ervan te evalueren. Het ontwerp van deze nieuwe werkomgeving past in een meer hybride werkvorm, waarbij thuiswerken en werken op kantoor gecombineerd worden.

Personele ontwikkeling

De stijging van het aandeel hoger opgeleid personeel zet door als gevolg van de toename van de complexiteit en automatisering van de statistische processen. Eind 2020 was 84 procent van de medewerkers werkzaam in functieschaal 9 of hoger (hbo+). In 1995 lag dit percentage nog op 50 procent (zie Figuur 5.3).

Figuur 5.3 CBS-medewerkers (%) naar functieniveau in 1995, 2015 en 2020

Invoering Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA)

De Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is op 1 januari 2020 in werking getreden en per die datum ook van toepassing op alle werknemers van het CBS. Met de komst van de WNRA is door de overheid een principiële keuze gemaakt om de uitzonderlijke rechtspositie van de meeste ambtenaren af te schaffen. Het private arbeidsrecht is nu ook van toepassing op ambtenaren.

CBS Academy

De CBS Academy is dé plek voor trainingen en opleidingen binnen het CBS. In 2020 is er gewerkt aan een verdere uitbouw van het aangeboden curriculum. De Academy is vanuit het oogpunt van continu leren een belangrijke pijler in de HR-strategie voor de komende jaren. Het aanbod van de CBS Academy kent vier domeinen: vakontwikkeling, persoonlijke ontwikkeling, management development, en organisatieontwikkeling. In 2020 werd het volledige aanbod van de Academy online aangeboden. Dit was niet alleen een technische operatie, maar betekende ook een verandering voor de docenten.

HR Strategie 2020-2025

De vier speerpunten uit de strategische agenda over personeel (het vergroten van de leiderschapsvaardigheden van het management, het verbeteren van de kwaliteit en prestaties van medewerkers, het positioneren van het CBS als aantrekkelijke werkgever, en het stimuleren van verdere loopbaanontwikkeling en groei om medewerkers ook in de toekomst goed inzetbaar te houden) zijn in het voorjaar van 2020 herijkt. Deze herijking resulteerde in een HR-strategie voor de jaren 2020-2025 die bijdraagt aan de groei en innovatie van de organisatie.

Het strategisch plan focust op een aantal thema's, die de komende jaren met voorrang aandacht krijgen en tot vernieuwingen zullen leiden. De gekozen strategische thema's zijn:

- **Vooruitstrevend recruitment:** het CBS wil topkandidaten binnenhalen om een toporganisatie te blijven. Dat vraagt om een goede positionering van het CBS op de arbeidsmarkt, een aantrekkelijke werving met een uitdagend selectieproces en een goede introductie. In 2020 is het operationele recruitmentproces verbeterd, het proces is meer geautomatiseerd en efficiënter ingericht, waarbij ook voldoende ruimte is ingericht voor persoonlijk contact. Ondanks COVID-19 is het recruitmentteam erin geslaagd de gewenste instroom van nieuwe medewerkers te realiseren.
- **Continu leren als standaard:** continue ontwikkeling van medewerkers is belangrijk voor de ontwikkeling en wendbaarheid van het CBS. Formeel en informeel leren moet vanzelfsprekend zijn in brede zin. Naast kennis betreft het ook het ontwikkelen van soft skills. Het vaststellen van een norm voor het aantal uren dat medewerkers jaarlijks aan ontwikkeling besteden, draagt daaraan bij. In 2020 is een toolkit ontwikkeld als hulpmiddel voor zowel medewerkers als leidinggevers om met elkaar in gesprek te gaan over (loopbaan)ontwikkeling. Dit behelst ook het trainen in vaardigheden om een goed ontwikkelgesprek te kunnen voeren. Tevens is een methodiek ontwikkeld voor ontwikkellijnen per expertisegebied die richting geven aan zelfontwikkeling, zowel voor horizontale als verticale groei.

Vanwege COVID-19 is dit jaar veel tijd geïnvesteerd in het omzetten van klassikale naar onlinetrainingen en zijn interne docenten vanuit de CBS Academy getraind in digitale vaardigheden. Het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers is volledig overgegaan op het online verkennen van de diverse organisatieonderdelen en de cultuur van de organisatie. Ook is een online werkomgeving gelanceerd voor het maken van huiswerkopdrachten bij specialistische vaktrainingen. Het interne curriculum van trainingen is o.a. uitgebreid met de programmeertalen R en Python.

- **CBS-brede managementontwikkeling en opvolging:** goed functionerend en goed opgeleid management is cruciaal voor het functioneren van het CBS. Managementontwikkeling (management development, MD) stelt het CBS in staat om bijvoorbeeld een prettige en uitdagende werkomgeving te organiseren – ook in een nieuwe hybride situatie, waarin personeel zowel thuis als op kantoor (samen)werkt. In 2020 is vanwege COVID-19 aandacht besteed aan leidinggeven op afstand. Momenten van reflectie en het uitwisselen van ervaringen onderling over wat dit van leidinggevers vraagt en hoe je ermee om kunt gaan. Dit krijgt in 2021 een vervolg. Om CBS breed te kunnen sturen op ontwikkeling, benoemingen in de (potentiële) managementgroep en opvolgingsplanning, wordt sinds minimaal eens per maand op directieniveau in het zogenaamde MD-beraad vergaderd).
- **Fit voor de toekomst door mobiliteit:** goede medewerkers aantrekken is belangrijk, goede mensen behouden en met plezier aan het werk hebben, is nog belangrijker. In een latere fase van de planperiode 2020-2025 werkt het CBS dit thema uit.
- **De vitale medewerker:** de gemiddelde leeftijd van de CBS'er ligt op ongeveer vijftig jaar. De fysieke en geestelijke gezondheid van de medewerkers bepalen het ziekteverzuim. De komende jaren wil het CBS structureel meer aandacht geven aan de werkomstandigheden van zijn medewerkers – zeker nu een meer hybride manier van thuis en op kantoor werken zich lijkt af te tekenen. In 2020 zijn twee functionarissen aangesteld om samen met de Arbo-coördinator, bedrijfsmaatschappelijk werkers en arbodienst de managers en medewerkers verder te ondersteunen op het gebied van ieders duurzame inzetbaarheid.

- **Uitstroom als kans:** de komende jaren wil het CBS vernieuwen en gaat deskundigheid verloren vanwege uitstroom. Het CBS werkt dit thema in een latere fase van de planperiode 2020-2025 uit.

Medezeggenschap

De directeur-generaal hecht grote waarde aan constructief overleg met de ondernemingsraad. In 2020 is zowel in formeel als informeel overleg met zowel de ondernemingsraad als de vakbonden in het Georganiseerd Overleg over diverse zaken gesproken. Natuurlijk was 2020 een bijzonder jaar waarin vanaf medio maart vrijwel iedere medewerker thuis werkte. De COVID-19 maatregelen en het thuiswerken en de thuiswerkvergoedingen zijn dan ook veelvuldig aan bod gekomen. Daarnaast zijn de reorganisatie waarbij de nieuwe hoofddirectie Dataservices, Research en Innovatie (DRI) is gevormd en de reorganisatie van de sector Project- en Programmamanagement uitgebreid besproken. Voorts heeft de ondernemingsraad in 2020 ingestemd met het Huishoudelijk Reglement Veldwerk. In dat reglement zijn de bestaande werkafspraken voor het persoonlijk enquêteren in het veld schriftelijk vastgelegd. Een ander belangrijk onderwerp waar zowel de ondernemingsraad als bestuurder grote waarde aan hecht is bewust belonen. Dat onderwerp is meerdere keren ter tafel gekomen.

5.2 Maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering

Het CBS heeft in 2020 verschillende initiatieven op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) ontplooid. Een voorbeeld daarvan is de ontwikkeling van de aanpak van de banenafpraak om te komen tot meer banen voor mensen met een beperking samen met WSP Parkstad en het UWV. Het CBS heeft Social Return On Investment (SROI)¹⁶ opgenomen in aanbestedingen. Bij elke vestiging heeft het CBS in 2019 een bijenkast geplaatst om bij te dragen aan (het besef van) biodiversiteit in de omgeving en het behoud van bijen. In 2020 was de eerste oogst van de CBS-honingbijen.

Op het gebied van energie richt het CBS zich steeds meer op een duurzame bedrijfsvoering. De gebouwen worden duurzaam verwarmd en gekoeld. Het gebouw in Den Haag wordt volledig verwarmd door een Warmte Koude Opslag. In Heerlen wordt het gebouw voor ongeveer 50% duurzaam verwarmd en gekoeld door mijnwater. Evenals in vorige jaren zal de CO₂-uitstoot door het aardgasverbruik worden gecompenseerd met behulp van internationale Gold Standard certificaten en levering van groene elektriciteit. De temperatuur in de computerruimtes is naar beneden toe bijgesteld, zodat minder additionele koeling nodig is.

Er zijn energie audits uitgevoerd in het kader van EED¹⁷. Het doel van de energie-audit is om op een systematische manier informatie te verzamelen over het actuele energieverbruik van het CBS. Daarnaast is de audit ook gericht op het creëren van inzicht en bewustwording in de mogelijkheden voor het realiseren van een kosteneffectieve energiebesparing. De aanbevelingen worden de komende jaren uitgevoerd.

¹⁶ SROI staat voor Social Return On Investment en is een containerbegrip om de verschillende afspraken die opdrachtgever en opdrachtnemer aangaan over de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt samen te vatten.

¹⁷ De EED Energie-audit is een verplichte systematische, vierjaarlijkse aanpak.

Om meer structuur te brengen in de verschillende MVO-initiatieven heeft het CBS in 2020 stappen gezet om te komen tot een samenhangend, meer planmatig MVO-beleid.

5.3 Informatiebeveiliging en privacybescherming, kwaliteitszorg, en gedragscodes

5.3.1 Informatiebeveiliging en privacybescherming

Voorzieningen

Het CBS beschikt over een grote hoeveelheid vertrouwelijke gegevens. De beveiliging van die gegevens is van groot belang. Mensen, bedrijven en instellingen die hun gegevens aan het CBS ter beschikking stellen, moeten erop kunnen rekenen dat die informatie vertrouwelijk blijft. In de CBS-wet staat dat de gegevens die het CBS verzamelt uitsluitend gebruikt mogen worden voor statistische doeleinden.

Het CBS heeft uitstekende technische en organisatorische voorzieningen om de gegevens te beveiligen. Ook in 2020 werd het interne toezicht op de bescherming van persoons- en bedrijfsgegevens in de eerste plaats uitgeoefend door het lijnmanagement. Daarnaast kent het CBS een functionaris voor de gegevensbescherming (FG) en een chief information security officer (CISO). De CISO is verantwoordelijk voor het opstellen, bijstellen, vernieuwen en herzien van het informatiebeveiligingsbeleid, inclusief controle op de werking en naleving van dit beleid.

De toezichthoudende taken van de FG vloeien onder meer voort uit de Europese verordening op het gebied van gegevensbescherming (AVG) en de Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS-wet). De FG bewaakt de naleving van de AVG. CBS-medewerkers moeten het gebruik van persoonsgegevens vooraf melden bij de FG. Deze verricht de noodzakelijke controles en plaatst de melding in het meldingenregister van het CBS.

Certificering

Op het gebied van privacybescherming en informatiebeveiliging heeft het CBS twee doelstellingen. Door blijvend aantoonbaar te voldoen aan ISO 27001 laat het CBS zien op het terrein van informatiebeveiliging in control te zijn. Het CBS is in 2020 wederom ISO 27001 gecertificeerd door een externe partij. Daarnaast voldoet het CBS aan het European Statistical System (ESS) IT security framework. Ook wil het CBS blijvend aantoonbaar 'geheel privacy proof' zijn. Daarmee wordt gewaarborgd dat het CBS blijft voldoen aan de hoogste eisen op het gebied van privacybescherming. De normen op dit terrein zijn ook in 2020 door een externe partij positief getoetst in de jaarlijkse privacy-audits. Daarmee voldoet het CBS ook aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). De verbeterpunten van de externe audit betroffen met name het beheer van documentatie en het beter borgen van het eigenaarschap van processen. Het CBS treft maatregelen om deze punten te verbeteren.

Fysieke beveiliging

De algemene ruimtes op de begane grond van de locatie in Den Haag zijn door de verhuurder aangepast. Hierdoor zijn deze ruimtes beter toegankelijk voor alle huurders van het gebouw. Hiervoor is ook de fysieke tweede beveiligingsschil van het CBS aangepast.

5.3.2 Kwaliteitszorg

Het CBS-managementsysteem is gericht op continue verbetering op basis van risicoanalyse en de zogeheten *plan-do-check-act*-cyclus. Het doel is om continu te leren van dingen die goed gaan en te voorkomen dat fouten nogmaals worden gemaakt. Gebruikerservaringen nemen bij de check-fase een belangrijke plaats in. Het CBS kijkt hierbij niet alleen naar de eigen processen en de eigen procesketen. De keten binnen het CBS maakt immers veelal deel uit van een langere keten die zich buiten het CBS uitstrekt. Het CBS besteedt daarom aandacht aan integratie en afstemming met de externe ketenpartners, leveranciers en gebruikers.

Om de kwaliteit van de cijfers op het juiste niveau te houden, gebruikt het CBS de internationaal best aangeschreven methodologie en nieuwe technische mogelijkheden. Dit is gericht op het verkleinen van (meet)fouten, bijstellingen en revisies. Om de kans op fouten te minimaliseren automatiseert het CBS handmatige bewerkingen van data zo veel mogelijk. Door de managementprincipes van Lean Six Sigma en Lean Operational Management toe te passen combineert het CBS aandacht voor kwaliteit en efficiency.

In 2020 is het CBS door een externe partij ISO 9001 gecertificeerd, om de kwaliteit van alle processen te borgen. Als onderdeel van de bij ISO horende *plan-do-check-act*-cyclus worden daarnaast interne audits uitgevoerd.

Interne auditdienst

De kwaliteitszorg is in 2020 onder andere verbeterd door de positionering van de interne auditafdeling direct onder de DG per 1 januari 2020. Naast interne audits op het terrein van ISO 9001 en ISO 27001 werden in 2020 zogenaamde methodologische audits geïntroduceerd waarbij via een korte audit werd onderzocht of de gebruikte methodologie optimaal is.

Externe validatie

Eurostat vraagt jaarlijks om verschillende kwaliteitsrapportages over Europees verplichte statistieken. Deze kwaliteitsrapportages bevatten voor een groot aantal variabelen informatie over compleetheid (relevantie), nauwkeurigheid, betrouwbaarheid, tijdigheid, toegankelijkheid, duidelijkheid, samenhang en vergelijkbaarheid. Ook bevatten de kwaliteitsrapporten informatie over revisiebeleid, metadata, publicatie van methoden en bronnen, en de lengte en samenstelling van de tijdreeksen. Het CBS streeft ernaar voor alle statistieken inzicht te geven in de nauwkeurigheid van cijfers.

Voor een aantal statistiekprocessen vindt externe validatie plaats. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het bepalen van het overheidstekort als percentage van het bruto binnenlands product. Iedere twee jaar vindt een zogenoemde *dialogue visit* plaats, waarbij de Europese Commissie methoden, proces, revisiebeleid et cetera beoordeelt. Dit bezoek is onderdeel van de afspraken binnen de EU in het kader van het stabiliteits- en groeipact om de stabiliteit van de Europese Monetaire Unie te handhaven. Op 30 november en 1 december

2020 vond het meest recente bezoek aan Nederland plaats. De Europese Commissie publiceert de resultaten daarvan in 2021 op haar website. Daarnaast controleert de Europese Commissie via een uitgebreide verificatieprocedure de samenstelling van het bruto nationaal inkomen (BNI) in de EU-lidstaten. Dit cijfer is de basis voor de BNI-afdracht aan de EU. Voor deze verificatie schrijven en publiceren EU-lidstaten een uitgebreide methodologische en bronnenverantwoording, die door de Commissie wordt beoordeeld en waarvoor ook verificatiemissies in lidstaten worden gehouden. Deze verificatie kan tot twee soorten formeel vastgelegde voorbehouden leiden: landspecifieke voorbehouden, als de Commissie vragen heeft over de juistheid van berekening van een specifiek onderdeel in een land en/of daar aanbevelingen over doet en transversale voorbehouden, die voor alle lidstaten gelden en die gemaakt worden op basis van een vergelijking van de verificatieresultaten van alle lidstaten. Nederland heeft in de laatste verificatie geen landspecifieke voorbehouden gekregen. Er zijn uit die ronde uiteindelijk vijf transversale voorbehouden voor alle lidstaten gekomen. Bij de reguliere aanlevering van de BNI-cijfers aan de EU moeten lidstaten jaarlijks een kwaliteitsrapportage aanleveren aan de EU, waarin recente ontwikkelingen en eventuele nieuwe inzichten worden meegenomen. Op basis hiervan vindt een korte verificatie in de BNI-expertgroep plaats.

5.3.3 Gedragscodes

Het CBS voldoet aan de vijftien beginselen van de Praktijkcode voor Europese statistieken. De Praktijkcode heeft tot doel om het publiek vertrouwen in de statistische autoriteiten en de Europese statistieken te waarborgen. De code beschrijft daartoe hoe Europese statistieken in overeenstemming met de beginselen van professionele onafhankelijkheid, onpartijdigheid, objectiviteit, betrouwbaarheid, statistische geheimhouding, kosteneffectiviteit en de statistische praktijk moeten worden ontwikkeld, geproduceerd en verspreid. In 2020 heeft Eurostat in samenwerking met de statistische bureaus van de lidstaten uitgebreide voorbereidingen getroffen voor de start van een nieuwe ronde van zogenoemde peer reviews in 2021. Eurostat en alle nationale statistische autoriteiten van de EU en EFTA zullen eerst een uitgebreide self assessment doen, waarna een extern en internationaal samengesteld team van vier peer reviewers de statistische bureaus gedurende een week bezoekt en aan de hand van diepte-interviews toetst op de resultaten van het self assessment. Het bezoek aan het CBS is gepland in juli 2022.

In de CBS-gedragscode staat hoe de principes onpartijdigheid, betrouwbaarheid, relevantie, efficiëntie, statistische geheimhouding en transparantie van belang zijn voor de maatschappij als geheel, voor de gebruikers van statistieken, voor de partijen die informatie aan het CBS verstrekken die de basis voor statistieken vormt en voor de CBS-medewerkers zelf.

Conform het bestuursreglement van het CBS is het integriteitsbeleid vastgelegd in een Integriteitscode. Het CBS bevordert dat medewerkers zonder gevaar voor hun rechtspositie kunnen rapporteren over vermeende onregelmatigheid of schending van gedragscodes en wet- en regelgeving. Ook beschikt het CBS over externe en interne klachtenregelingen. Hier werd in 2020 als volgt gebruik van gemaakt:

- In 2020 ontving het CBS 47 externe klachten. Deze klachten werden, veelal informeel, allemaal naar tevredenheid van de klager opgelost en geen van deze klachten leidde tot een vervolklacht bij de Nationale Ombudsman. In 2021 heeft het CBS een klacht afgehandeld die in 2020 bij de Nationale Ombudsman is binnengekomen.

- Het CBS ontving twee interne klachten in 2020. Een externe klachtencommissie heeft een van deze klachten nog in behandeling. De andere klacht van eind 2020 is in 2021 afgehandeld.
- Het grootste deel van de bezwaren die het CBS ontving, had betrekking op de uitoefening van de wettelijke handhavingsbevoegdheden van het CBS. In 2020 werden 21 bezwaren uit 2019 behandeld en werden negen nieuwe bezwaren ingediend. Vijftien bezwaren werden ongegrond verklaard en tien bezwaren zijn ingetrokken. Er werden geen bezwaren gegrond verklaard. Er werd geen beroep ingesteld naar aanleiding van de in 2020 genomen besluiten op bezwaar. Vijf bezwaren worden in 2021 afgehandeld. Het aantal nieuw ingediende bezwaren in 2020 is uitzonderlijk laag, omdat het CBS een groot deel van het jaar wegens COVID-19 heeft afgezien van het gebruik van zijn handhavingsbevoegdheid.
- In 2020 heeft het CBS twee bezwaren van personeelsleden afgehandeld. Eén hiervan heeft geleid tot een beroepsprocedure bij de bestuursrechter. Deze beroepsprocedure loopt door in 2021 en is gevoegd met de andere nog lopende beroepsprocedure uit 2019.
- In 2020 werd geen bezwaar gemaakt tegen de afwijzing van een verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (WOB) of tegen een inzageverzoek op grond van de AVG.
- In 2017 heeft het CBS als aanvulling op het publicatiebeleid een procedure opgesteld voor het indienen van klachten over het CBS-publicatiebeleid. In 2020 werd er geen gebruik gemaakt van deze klachtenprocedure.
- In 2020 heeft het CBS een klachtenregeling geïntroduceerd die marktpartijen de mogelijkheid geeft om bezwaar te maken indien zij menen dat het handelen van het CBS niet in lijn is met de Beleidsregel en Ministeriële Regeling. Er is in 2020 geen gebruik gemaakt van deze klachtenregeling.

5.4 Prestatie-indicatoren

De prestatie-indicatoren van het CBS hebben een functie als (extern) verantwoordingsinstrument en als (intern) sturingshulpmiddel. Alle indicatoren samen geven een beeld van de prestaties van het CBS, zowel op het gebied van de kerntaken als van de bedrijfsvoering. In 2017 startte het CBS een project om de externe prestatie-indicatoren te herzien. De aanleiding daarvoor was tweeledig. Ten eerste was de bestaande set al vele jaren in gebruik. Ten tweede werd in de vijfjaarlijkse evaluatie van het CBS opgemerkt dat de prestatie-indicatoren geen volledig beeld meer gaven van de prestaties van het CBS en dat de streefwaarden ambitieuzer mochten zijn. Met de ingang van het nieuwe meerjarenprogramma 2019-2023 is in 2019 de nieuwe set van prestatie-indicatoren in gebruik genomen, met ambitieuze streefwaarden.

In **bijlage A** van dit jaarplan staat de geactualiseerde set prestatie-indicatoren voor de externe verantwoording. Bijzonderheden met betrekking tot de realisatie van de streefwaarden worden hieronder toegelicht.

▪ **Tevredenheid van onderzoekers over microdataservices** (prestatie-indicator 1.2)

De streefwaarde van het gemiddelde van rapportcijfers die onderzoekers geven over microdataservices (remote access) is groter dan of gelijk aan 7,8. In 2020 was het gemiddelde 7,7 evenals in 2019.

Externe onderzoekers die gebruik maken van microdataservices worden op diverse aspecten bevraagd naar hun tevredenheid. Het geven van een rapportcijfers is daar een van. Aspecten die een negatieve invloed uitoefenen op de score betreffen de ICT-faciliteiten en een hoge werkdruk bij – met name – die onderdelen van de organisatie die direct contact hebben met gebruikers van microdata. Dit laatste wordt voornamelijk veroorzaakt door een toegenomen vraag bij gelijkblijvende capaciteit. Voor 2021 zijn aanvullende financiën beschikbaar voor de verbetering van ICT-faciliteiten. Daarnaast wordt via ODISSEI toegang geboden tot de rekenkracht van het SURF-netwerk voor wetenschappelijk onderzoek (zie 4.7). Dit ontlast de IT van het CBS. Op dit moment wordt het beleid voor de toegang tot microdata herijkt naar aanleiding van een externe risico-analyse. Voorgestelde maatregelen wijzen tot nu toe op een beperking van de toegang en een verscherping van de beveiliging. De verwachting is dat dit ten koste zal gaan van de gebruiksvriendelijkheid en de gebruiksmogelijkheden. Parallel hieraan wordt nadrukkelijk bekeken hoe de wijzigingen bij beveiligingsmaatregelen kunnen worden aangepakt om gelijktijdig de efficiency te verhogen.

- **Gebruik van Open Data** (prestatie-indicator 2.1) **en Gebruik van StatLine** (prestatie-indicator 2.2)

De streefwaarde voor het gebruik van Open Data was 1,6 miljoen unieke gebruikers. In 2020 waren er 7,48 miljoen unieke gebruikers.

De streefwaarde voor het gebruik van StatLine was 3 miljoen unieke bezoekers. In 2020 waren er 2,4 miljoen unieke bezoekers.

Bij deze prestatie-indicatoren is de verwachting dat het aantal StatLine-gebruikers in de tijd afneemt ten gunste van het aantal gebruikers van Open Data. Hoewel het gebruik van StatLine ten opzichte van 2019 gestegen is, is de streefwaarde niet gehaald en stijgt het minder snel dan het gebruik van Open Data via het dataportaal en API, dat een grote vlucht genomen heeft.

- **Gebruik van website** (prestatie-indicator 2.3)

De streefwaarde voor het aantal unieke bezoekers van de CBS-website van 4,8 miljoen is in 2020 ruimschoots overschreden. In 2020 waren er 7,45 miljoen unieke websitebezoekers, waarschijnlijk als gevolg van de coronacrisis.

- **Punctualiteit verplichte leveringen aan Eurostat** (prestatie-indicator 3.2)

Het percentage op of voor de voorgeschreven c.q. afgesproken deadline gerealiseerde leveringen van EU-verplichtingen aan Eurostat bedraagt 98,5% en ligt onder de norm van 99%. Een aantal leveringen heeft wat later plaatsgevonden dan oorspronkelijk gepland. De oorzaken van de te late leveringen variëren: administratieve oorzaken, te late levering van bronmateriaal door de bronhouder, persoonlijke omstandigheden van de betrokken medewerkers en vertraging in het verwerkingsproces van de betreffende statistiek. In alle gevallen is overleg met Eurostat geweest en zijn acties ingezet om herhaling zo mogelijk te voorkomen.

- **Juistheid van de berichten** (prestatie-indicator 5.1)

De streefwaarde was dat minder dan 0,5% van de berichten is vervangen door een gecorrigeerd bericht. In 2020 was dat percentage 0,8%.

Het aantal onjuiste berichten is laag, maar er waren in 2020 meer incidenten (bijvoorbeeld een onjuiste formulering in de tekst, die met een erratum werd aangepast) waardoor een overschrijding van de streefwaarde optrad.

- **Juistheid van de cijfers** (prestatie-indicator 5.2)

De streefwaarde was dat minder dan 1,5% van het aantal StatLineleveringen gecorrigeerd was. In 2020 was dat percentage 1,9%, terwijl het in 2019 nog 3,98% was. De streefwaarde is ambitieus en er is continue aandacht om het aantal correcties te beperken. Deze verbeterslag heeft in 2020 zijn vruchten afgeworpen: het percentage daalt in de richting van de streefwaarde.

- **Innovatieve producten** (prestatie-indicator 10.1)

De streefwaarde was 18 of meer innovatieve producten op het gebied van big data op het innovatieportaal van de CBS-website in 2020. De realisatie voor 2020 bedroeg 17 innovatieve producten, drie meer dan in 2019.

Ondanks de beperkingen als gevolg van de coronacrisis is het gelukt om 17 innovatieve producten te realiseren, maar de streefwaarde is hiermee net niet gehaald.

5.5 Crisisorganisatie vanwege COVID-19

Op 27 februari 2020 werd op basis van een testresultaat de eerste officiële coronabesmetting in Nederland vastgesteld. Op die dag heeft het CBS een crisismanagementteam (CMT) ingesteld. De nadruk lag op dat moment op het in werking stellen van het protocol voor virusuitbraken, het treffen van aanvullende hygiënemaatregelen en de communicatie richting medewerkers en leidinggevenden. Het CMT heeft geïnventariseerd of er belemmeringen waren voor het op grotere schaal thuiswerken en heeft voorbereidingen getroffen om de faciliteiten daarvoor snel op te schalen. Vervolgens zijn met medewerkers woonachtig in de grensregio Duitsland en Noord-Brabant afspraken gemaakt over thuiswerken. Daarnaast heeft het CBS in delen van Noord-Brabant en onder studenten in Groningen de persoonlijke enquêtering stilgelegd. Bijeenkomsten met grotere groepen zijn geannuleerd.

Crisismanagementplan in werking

Nadat duidelijk werd dat er serieuze risico's voor de continuïteit voor de organisatie konden ontstaan, is op 12 maart 2020 het crisismanagementplan formeel geactiveerd en is het CMT opgeschaald. Met het oog op het aanstaande afscheid van de directeur-generaal nam de plaatsvervangend DG, kort daarna waarnemend DG, de leiding daarvan op zich. Er zijn maatregelen getroffen om de kritieke bedrijfsfuncties te borgen door zoveel mogelijk uitwisselbare teams samen te stellen. De persoonlijke interviews "in het veld" werden volledig gestaakt en waar mogelijk vervangen door enquêtering via telefoon of internet. Ook zijn er voorbereidingen getroffen voor een volledige sluiting van de kantoorgebouwen. Sinds 16 maart 2020 werken nagenoeg alle medewerkers permanent vanuit huis.

Operationeel crisisteam

Met ingang van 23 maart 2020 is het CMT vervangen door een operationeel crisisteam (OCT). Het OCT richtte zich op de praktische vraagstukken, zoals monitoring van het ziekteverzuim, hygiëne en veiligheid, communicatie en bereikbaarheid, technische faciliteiten voor het werken vanuit huis en sociale cohesie. Tegelijkertijd zijn teams ingesteld die zich richtten op de continuïteit en kwaliteit van de bestaande statistische productie en dienstverlening. Ook lag de focus op het ontwikkelen van nieuwe statistische

informatie, met name bedoeld als ondersteuning voor het overheidsbeleid in de coronacrisis (zie paragraaf 2.5.1). Via intranet en via e-mails, aanvankelijk dagelijks en later tweemaal per week, zijn medewerkers op de hoogte gehouden van alles wat er speelt.

Thuiswerken en terugkeer naar kantoor

Eerst zijn de meeste praktische zaken rondom het thuiswerken geregeld, zoals het beschikbaar stellen van voldoende IT-faciliteiten, bureaustoelen en Arbo-hulpmiddelen. Daarna richtte het OCT zich op de voorbereiding van een geleidelijke terugkeer naar kantoor, met handhaving van de noodzakelijke anderhalve meter afstand. Om de terugkeer naar kantoor van respectievelijk twintig, vijfendertig en vijftig procent van de medewerkers voor te bereiden en om vergaderzalen beschikbaar te maken voor teambijeenkomsten is een taskforce ingesteld. Sinds 1 juli 2020 zijn de gebouwen daarvoor geschikt en liggen de draaiboeken klaar. Door verlenging van de coronamaatregelen is het van een terugkeer naar kantoor niet gekomen. Eind augustus en begin september is wel op beperkte schaal gebruikgemaakt van de mogelijkheden voor teambijeenkomsten. Na de aangescherpte maatregelen van 28 september heeft het CBS dat beëindigd.

Belevingsonderzoek thuiswerken

In juli en augustus 2020 is een belevingsonderzoek thuiswerken gehouden onder medewerkers. In september is een taskforce ingesteld om, mede op basis van de uitkomsten van dat onderzoek, concrete maatregelen uit te werken ter ondersteuning van het thuiswerken. Deze maatregelen zijn met name gericht op het ondersteunen van medewerkers bij het bewaren van een goede balans tussen werk en privé, het ondersteunen van leidinggevendenden bij de aansturing in deze situatie, en op het versterken van de sociale cohesie.

6. Governance

6.1 Taken raad van advies

Met ingang van 1 januari 2017 is de raad van advies van het CBS bij wet ingesteld. In het bestuursreglement CBS is een en ander met betrekking tot de raad van advies geregeld.

De raad van advies heeft onder andere tot taak de directeur-generaal desgevraagd of uit eigen beweging te adviseren over de uitvoering van de taken en bevoegdheden van de directeur-generaal. De raad van advies adviseert de directeur-generaal in ieder geval over:

- Het meerjarenprogramma en het werkprogramma van het CBS;
- De wijze waarop de nauwkeurigheid en de volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken kunnen worden bevorderd zodat deze voorzien in de behoeften van praktijk, beleid en wetenschap;
- De bedrijfsvoering van het CBS en een efficiënte besteding van middelen.

Wanneer de positie van directeur-generaal vacant komt, stelt de raad van advies een profielschets op, selecteert de raad van advies kandidaten op basis van een procedure die transparant is en uitsluitend gebaseerd op professionele criteria, en doet de raad van advies aan de minister een aanbeveling.

De raad van advies kan met het oog op het voorbereiden van een advies uit zijn midden commissies vormen, waarvan ook anderen dan leden van de raad van advies deel uit kunnen maken. Adviezen worden door de raad van advies vastgesteld. De adviescommissies worden voorgezeten door een lid van de raad van advies. De raad van advies heeft de volgende adviescommissies ingesteld:

- een audit comité dat de adviezen aan de directeur-generaal voorbereidt over de bedrijfsvoering, inclusief de financiële verslaglegging en het risicomanagementbeleid;
- een commissie ICT die de adviezen aan de directeur-generaal voorbereidt over de strategie, het beleid en de implementatie daarvan op het gebied van informatiebescherming en ICT.
- een programmaraad die de adviezen aan de directeur-generaal voorbereidt op het gebied van het meerjarenprogramma, het werkprogramma en het bevorderen van de nauwkeurigheid en volledigheid van de statistiekvoorziening.

6.2 Samenstelling raad van advies

Leden van de raad van advies worden conform de CBS-wet benoemd door de minister. Leden van de subcommissies worden benoemd door de DG. Conform het bestuursreglement is de schadeloosstelling voor de leden door de DG vastgesteld.

Op de CBS-website¹⁸ zijn de andere functies van de leden van de raad van advies en zijn subcommissies vermeld. Ook is een overzicht opgenomen van de benoemingstermijnen van de leden¹⁹.

De samenstelling van de raad van advies is eind 2020

¹⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/raad-van-advies/functies-leden-raad-van-advies-en-subcommissies>

¹⁹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie/raad-van-advies>

- dr. G. (Gerrit) Zalm (voorzitter raad van advies)
- J. (Johan) van Hall RA RE (plaatsvervangend voorzitter raad van advies, voorzitter commissie ICT)
- prof. dr. mr. F. (Frans) van der Wel RA (voorzitter audit comité)
- A.M.A.E. (Anne-Marie) Rakhorst
- prof. dr. E.A. (Liesbet) van Zoonen
- dr. F.J.H. (Henk) Don

In 2020 heeft de programmaraad samen met de raad van advies vergaderd vanwege de grote overlap in onderwerpen. Lid van de programmaraad is eind 2020

- prof. dr. S. (Steven) Brakman

Eind 2020 wordt het audit comité gevormd door

- prof. dr. mr. F. (Frans) van der Wel RA (voorzitter)
- drs. P.J.C.M. (Peter) van den Berg
- mr. C.M. (Charlotte) Insinger MBA

Leden van de commissie ICT waren eind 2020

- J. (Johan) van Hall RA RE (voorzitter)
- dr. E. (Emanuele) Baldacci
- prof. dr. B. (Bibi) van den Berg
- dr. M. (Martijn) Dekker
- prof. Dr. D. (Diego) Kuonen
- ir. F.K. (Karel) van Lambalgen
- prof. dr. B. (Barbara) Ubaldi

Per 1 januari 2021 is de wettelijke zittingstermijn van Frans van der Wel en Steven Brakman geëindigd. De minister van EZK heeft Charlotte Insinger per 1 januari 2021 benoemd tot lid van de raad van advies. Zij is vanaf dat moment tevens voorzitter van het audit comité. Per 1 januari 2021 is dr. E. (Ellen) van Schoten RA benoemd als lid van het audit comité.

6.3 Raad van advies in 2020

In 2020 heeft de raad van advies een aanbeveling gedaan aan de minister van EZK voor benoeming van een nieuw lid met kennis op het gebied van mededingingsvraagstukken. De minister heeft deze aanbeveling gevolgd en Henk Don per 1 juni 2020 benoemd tot lid.

Vanwege het vertrek van de heer T.B.P.M. (Tjark) Tjin-A-Tsoi, sinds 1 april 2014 directeur-generaal van het CBS, is in 2020 de functie van directeur-generaal vacant gekomen. De raad van advies heeft de werving en selectie van een nieuwe directeur-generaal ter hand genomen. De raad van advies heeft het Bureau Algemene Bestuursdienst (ABD) verzocht deze procedure te begeleiden. Conform artikel 11 van het Bestuursreglement CBS heeft de raad van advies een profielschets opgesteld. De ondernemingsraad en het directiebestuur van het CBS hebben hieraan een bijdrage geleverd. De vacature is opengesteld via de website van de ABD en via een advertentie in NRC en Volkskrant. Daarnaast heeft de ABD een aantal potentiële kandidaten benaderd. Op basis van de respons en de resultaten van de search heeft de ABD een longlist van kandidaten opgesteld. De longlist is voorgelegd aan een vertegenwoordiging van de raad van advies, bestaande uit de voorzitter van de raad van advies, de voorzitter van het audit comité en de voorzitter van de commissie ICT. Vervolgens heeft de raad van advies een shortlist van vier kandidaten opgesteld die zijn uitgenodigd voor gesprekken met de selectiecommissie, bestaande uit de voorzitter van de

raad van advies, de voorzitter van het audit comité, de voorzitter van de commissie ICT, de secretaris-generaal van het ministerie van OCW en een adviseur van de ABD. Na de gesprekken met de selectiecommissie heeft de beoogde eindkandidaat gesproken met het dagelijks bestuur van de ondernemingsraad en met het directiebestuur van het CBS, de zogenaamde draagvlakgesprekken. De raad van advies heeft vervolgens, conform artikel 2a, derde lid van de Wet op het CBS, een aanbeveling gedaan aan de minister van EZK voor de vervulling van deze functie. De minister heeft deze aanbeveling gevolgd en drs A. (Angelique) Berg per 1 september 2020 benoemd tot directeur-generaal.

In 2020 heeft de raad van advies viermaal vergaderd, alle keren met de programmaraad. Het audit comité heeft vijf keer vergaderd en de commissie ICT driemaal. De vergaderingen vonden in verband met de coronamaatregelen plaats per zoom, met uitzondering van een vergadering van de commissie ICT in februari en van het audit comité begin maart 2020.

In de vergaderingen van de raad van advies en de programmaraad stonden de jaarstukken en de wettelijke en beleidsmatige kaders van het CBS in relatie tot de technologische en maatschappelijke ontwikkelingen op de agenda. Ook is gesproken over de gevolgen van de coronacrisis op de organisatie van het CBS, zijn werkzaamheden en statistieken. Daarnaast is onder meer gesproken over de risicoanalyse naar het verstrekken van toegang tot microdata, een evaluatie van de uitsplitsing van statistieken naar migratieachtergrond en managementontwikkeling.

In het audit comité is uitgebreid gediscussieerd over de jaarstukken, ook in aanwezigheid van de openbare accountant, de financiële stand van zaken, en de kwartaalrapportages. Ook is onder andere gesproken over risicomanagement, three lines of defence, interne audits, de waardering van de openstaande vakantiedagen, en het controleplan. Het audit comité was betrokken bij de aanbesteding van de selectie van de openbare accountant.

De commissie ICT is in 2020 uitgebreid met drie nieuwe leden: Martijn Dekker per 1 juli 2020, en Barbara Ubaldi en Diego Kuonen per 1 oktober 2020. De commissie ICT heeft onder andere gesproken over de nieuwe IT-werkplek, het open source beleid, de gevolgen van de COVID-19-pandemie voor het CBS, het programma Phoenix+, de vindbaarheid van statistieken, en de tooling voor de datastrategie.

De raad van advies heeft in 2020 positief geadviseerd over het jaarverslag en de jaarrekening 2019 en over het jaarplan en de begroting 2021. De adviezen van de raad van advies zijn voorbereid door het audit comité, de programmaraad en de commissie ICT.

6.4 Advies jaarverslag en jaarrekening

Conform zijn wettelijke taken adviseert de raad van advies over het jaarverslag en de jaarrekening.

Mededeling raad van advies CBS

De raad van advies heeft kennis genomen van het jaarverslag en de jaarrekening van CBS over 2020. Op grond van zijn bevoegdheid neergelegd in de Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek adviseert de raad van advies de directeur-generaal van de statistiek het jaarverslag 2020 en de jaarrekening 2020 vast te stellen.

Den Haag, 31 maart 2021

Gerrit Zalm, voorzitter

7. Financiën

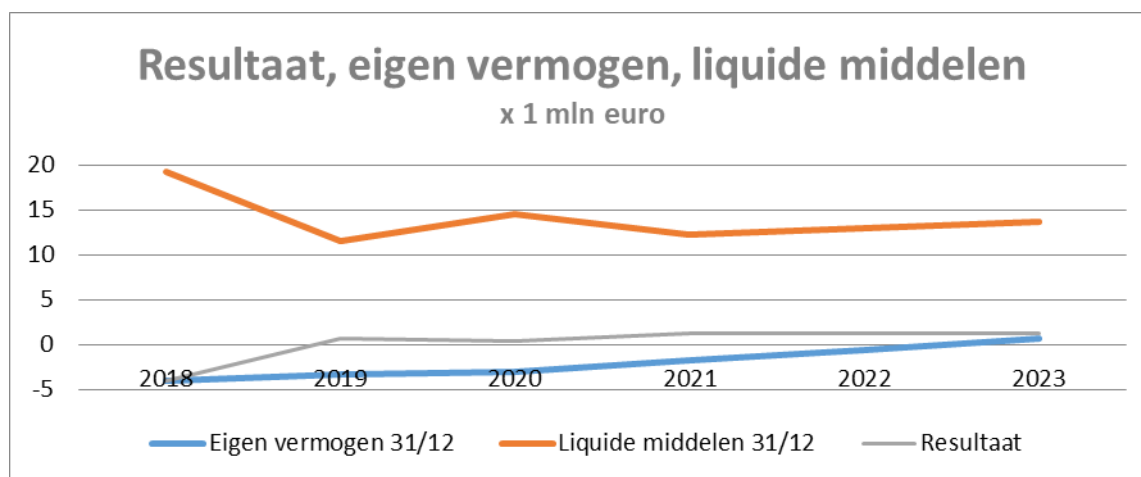
7.1 Financieel toekomstbeeld

Als gevolg van de bezuinigingen was het eigen vermogen ultimo 2018 gedaald naar 4 miljoen euro negatief. Door de licht positieve resultaten in 2019 en 2020 is het negatieve eigen vermogen ultimo 2020 teruggebracht naar 2,7 miljoen euro negatief. In het financieel meerjarenbeeld van het MJP 2019-2023 is ook rekening gehouden met een negatief eigen vermogen. Om de bezuinigingen te kunnen opvangen en tevens te blijven investeringen in noodzakelijk aanpassingen van het ICT-landschap, blijven het eigen vermogen en de solvabiliteit ook in de jaren 2021 tot 2023 nog negatief. Daarnaast stijgen de ICT-kosten de komende jaren en zijn er oplopende verplichtingen aan niet opgenomen verlofuren, waardoor het resultaat en het eigen vermogen onder druk zal blijven staan.

Het ministerie van EZK heeft ook voor die jaren aan het CBS toestemming gegeven om een licht negatief eigen vermogen te begroten. Ondanks het negatieve eigen vermogen zal de liquiditeit op basis van de huidige inschattingen naar verwachting positief blijven. Aanvullend heeft het CBS nog een extra kredietfaciliteit van 10 miljoen euro. In het Regeerakkoord Rutte III is geen taakstelling aan het CBS opgelegd. Een eventuele vermindering in het budgettaire kader in de planperiode 2019–2023 kan slechts worden opgevangen wanneer aanpassingen worden gedaan in het Meerjarenprogramma of wanneer voor een deel van de statistieken in het basisprogramma alternatieve financiering wordt gevonden. Ook onvolledige compensatie van cao-loonstijgingen, pensioenkosten of prijsstijgingen kunnen niet zonder gevolgen voor het statistiekprogramma worden opgevangen. Wanneer dit risico zich voordoet zal het CBS in overleg treden met het ministerie van EZK om te komen tot passende oplossingen.

In figuur 7.1 worden de verwachte ontwikkelingen qua eigen vermogen, resultaat en stand liquide middelen weergegeven.

figuur 7.1: Verwachte ontwikkelingen CBS resultaat, eigen vermogen, liquide middelen (2018 t/m 2023)

7.2 Extern verantwoordingsmodel (kosten statistieken)

In het CBS-verantwoordingsmodel zijn de totale integrale kosten over 2020 toegerekend aan de statistische activiteiten binnen het CBS. Deze kosten bedragen in totaal 199,1 miljoen euro (exclusief de dotatie van 1,7 miljoen euro aan de reorganisatievoorzieningen).

In tabel 7.2 is het overzicht van integrale kosten over 2020 weergegeven. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de kosten voor het basisprogramma (betaald uit het basisbudget EZK) en de kosten voor aanvullende statistische diensten. De kosten voor aanvullende statistische diensten zijn gebaseerd op de integrale kostprijs die het CBS hiervoor in rekening brengt.

Tabel 7.2: Kosten van het basisprogramma CBS en kosten aanvullende statistische diensten

Kosten statistiegroep x 1.000 euro	Basis-programma 2020 betaald uit basisbudget EZK	Aanvullende statistische diensten en overige baten 2020	Totale kosten 2020	Basis-programma 2019 betaald uit basisbudget EZK	Aanvullende statistische diensten en overige baten 2019	Totale kosten 2019
Arbeid Inkomen en Leefsituatie	9,6	3,8	13,4	10,3	3,1	13,4
Bedrijfsstatistieken	32,6	3,2	35,8	30,1	3,2	33,3
Dataverzameling	33,3	6,9	40,2	34,8	6,6	41,4
Demografische en sociaal-economische statistieken	7,5	4,8	12,3	7,7	4,2	11,3
Beleidsstatistiek en dataservices	0,0	8,8	8,8	0,0	8,0	8,0
Leefomgeving	9,2	4,0	13,2	8,5	3,7	12,2
Nationale rekeningen	13,7	2,3	16,0	14,5	1,6	16,1
Overheidsfinanciën en Consumptieprijzen	13,5	0,9	14,4	13,9	0,7	14,6
Quartaire Sector	6,4	5,3	11,7	6,7	4,8	11,5
Register Bedrijven	8,1	0,1	8,2	7,1	0,1	7,8
Verkeer en Vervoer	4,6	0,5	5,1	4,1	0,4	4,5
Overige statistiegroepen	4,7	3,7	8,4	3,3	5,6	8,9
Blaise	0	3,8	3,8	0	3,6	3,6
Presentatie CBS-cijfers	7,8	0	7,8	8,0	0	8,0
Totalen	151,0	48,1	199,1	149,0	45,6	194,6

Uit tabel 7.2 kan worden afgeleid dat de kosten voor het basisprogramma (betaald uit het basisbudget van EZK) in 2020 151,0 miljoen euro (2019: 149,0 miljoen euro) bedroegen. De stijging wordt veroorzaakt door de cao-loonstijgingen. De kosten voor aanvullende

statistische diensten en overige baten bedroegen 48,1 miljoen euro in 2020 (2019: 45,6 miljoen)

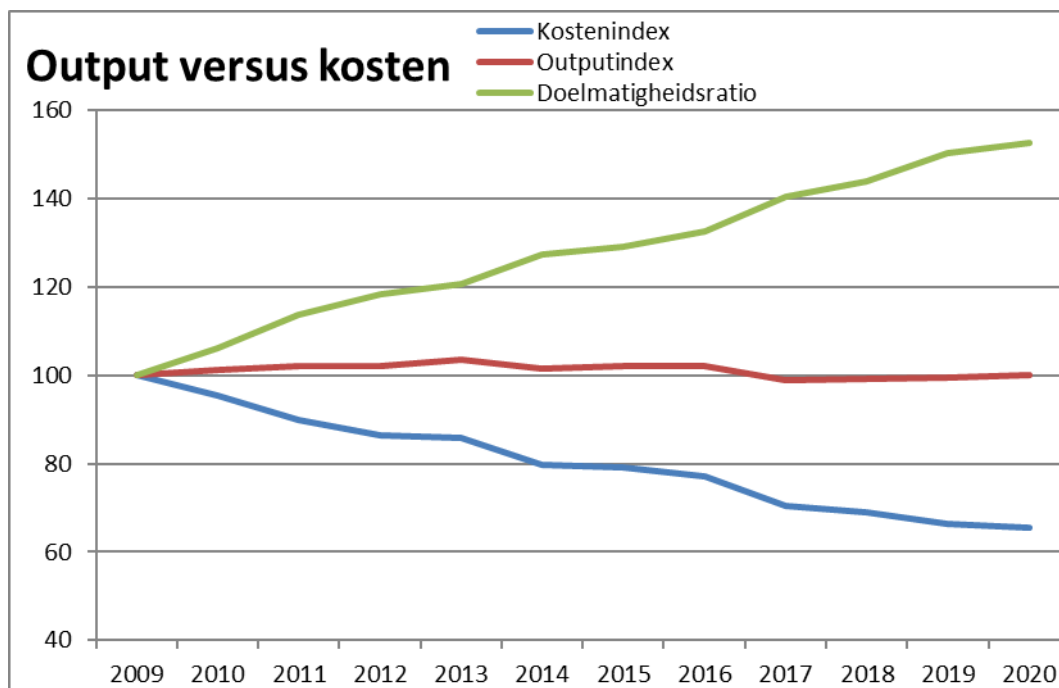
In tabel 7.3 zijn de financiële kengetallen van het CBS periode 2009 t/m 2020 beschreven. Uit tabel 7.3 kan worden afgeleid dat het statistische jaarprogramma tussen 2009 en 2013 constant is gebleven. Met ingang van 2014 zijn als gevolg van de taakstellingen voor 4 miljoen euro aan statistieken versoberd, stopgezet of gefinancierd door de gebruiker van de statistiek. In 2017 is het EZK-budget voor reguliere niet verplichte statistieken verder gedaald met 7 miljoen euro. Het merendeel van deze statistieken wordt door de gebruikende ministeries bekostigd. Aan de andere kant zijn nieuwe Europese verplichtingen van kracht geworden

Tabel 7.3: Financiële kengetallen van het CBS in de periode 2009 t/m 2020

Jaar:	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
(bedragen x 1 miljoen euro)												
Lonen en salarissen	113,0	112,9	110,0	106,8	104,4	101,7	103,7	111,0	111,3	114,1	114,7	122,6
Pensioenlasten en sociale lasten	25,1	26,0	26,2	27,7	28,5	28,1	26,4	28,4	29,7	31,0	33,0	34,3
Ingeleend personeel	16,0	15,6	11,8	11,0	11,7	8,5	12,1	9,6	7,9	7,8	9,3	8,3
Overige bedrijfslasten	41,0	39,0	39,3	39,1	39,4	36,9	39,2	36,7	35,5	34,1	35,0	30,7
Afschrijvingen	9,4	12,5	9,1	9,3	9,3	7,4	6,4	5,9	5,8	4,7	2,6	3,2
Totale kosten	204,5	206,0	196,4	193,9	193,3	182,6	187,8	191,6	190,2	191,7	194,6	199,1
Aanvullende statistische diensten en overige baten	-17,9	-21,4	-22,0	-25,0	-22,3	-22,9	-27,3	-29,5	-39,2	-41,4	-45,6	-48,1
Kosten basisprogramma (betaald uit basisbudget EZK)	186,6	184,6	174,4	168,9	171,0	159,7	160,5	162,1	151,0	150,3	149,0	151,0
Kosten basisprogramma exclusief mutaties 2009-2020	184,9	182,2	170,1	164,6	163,9	156,5	156,2	157,5	153,3	152,3	149,9	150,9
Extra EU-verplichtingen vanaf 2009	1,7	2,4	4,3	4,3	7,1	7,2	8,3	8,6	8,7	9,0	10,1	11,1
Reductie niet verplichte statistieken	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-4,0	-4,0	-4,0	-11,0	-11,0	-11,0	-11,0
Kosten basisprogramma inclusief mutaties 2009-2020	186,6	184,6	174,4	168,9	171,0	159,7	160,5	162,1	151,0	150,3	149,0	151,0
Prijsstijging tov voorgaand jaar		3,80%	0,30%	0,60%	2,00%	0,60%	1,60%	4,00%	2,00%	2,00%	3,50%	3,00%
Kosten basisprogramma exclusief mutaties 2009-2020 gecorrigeerd voor prijsstijgingen	184,9	175,5	163,4	157,2	153,4	145,6	143,1	138,7	132,3	128,9	122,6	119,8
Gemiddeld aantal vte	2.140	2.059	1.964	1.875	1.833	1.777	1.780	1.864	1.816	1.776	1.784	1.780
Loonkosten per vte x € 1.000	64,5	67,5	69,3	71,7	72,5	73,0	73,1	74,8	77,6	81,7	82,8	88,1

Per saldo zijn de kosten van het basisprogramma (betaald uit het basisbudget EZK) in de periode 2009-2020 gedaald van 184,9 miljoen euro in 2009 naar 150,9 miljoen euro in

2020. Gecorrigeerd voor loon-en prijsstijgingen (totaal circa 25% over de periode 2009-2020) zijn de totale kosten gedaald naar 119,8 miljoen euro in 2020. De verhouding output versus kosten wordt weergegeven in figuur 7.4. De kostenindex geeft de kostenontwikkeling weer van het basisprogramma gecorrigeerd voor prijsstijgingen ten opzichte van 2009. De outputindex geeft die ontwikkeling weer van het saldo van uitbreidingen en reducties in het basisprogramma. De doelmatigheidsratio is het quotiënt van de outputindex en de kostenindex.

7.3 In control verklaring

a. Inleiding

Het besturingssysteem van het CBS is een wezenlijk onderdeel van de bedrijfsvoering. Het ondersteunt het management om de gestelde doelen te realiseren. De opzet en werking van het besturingssysteem wordt periodiek geëvalueerd. Naast de Code Goed Bestuur Publieke Dienstverleners ziet het CBS het Gemeenschappelijk normenkader voor financieel beheer, verantwoording en intern toezicht als belangrijke uitgangspunten voor het in control zijn van het CBS. Belangrijkste elementen hierbij zijn:

- Strategische planningsproces;
- Risicomanagement;
- Interne beheersingsmaatregelen en een adequaat planning- en controlsysteem;
- Governancesysteem;
- In control statement.

In deze paragraaf worden deze onderwerpen toegelicht en ook hoe hiermee voldaan wordt aan het Gemeenschappelijk normenkader voor financieel beheer, verantwoording en intern toezicht.

b. Strategisch planningsproces

Het strategisch planningsproces is een essentieel onderdeel van het besturingssysteem. De strategie wordt uitgewerkt in een Meerjarenprogramma (MJP) conform artikel 14 van de Wet op het CBS. In het Meerjarenprogramma wordt op hoofdlijnen vastgelegd welke werkzaamheden het CBS zal uitvoeren in de komende jaren. Het Meerjarenprogramma bevat een beschrijving van de op middellange termijn en lange termijn te realiseren doelstellingen, de hoofdlijnen van het daarop te richten beleid en de financiële en organisatorische voorwaarden die daartoe vervuld zullen worden. In 2018 heeft de minister van EZK het Meerjarenprogramma 2019-2023 goedgekeurd.

Het CBS vertaalt het Meerjarenprogramma in jaarlijkse werkprogramma's waarin is vastgelegd welke werkzaamheden het CBS in een bepaald jaar zal uitvoeren binnen de vastgestelde jaarbegroting. In de interne directiejaarplannen wordt vervolgens beschreven hoe de verschillende CBS-directies bijdragen aan het realiseren van het CBS-werkprogramma.

c. Risicomanagement

Om de doelstellingen te bereiken, wil het CBS zicht hebben op de risico's die de realisatie van deze doelen kunnen belemmeren. Risicomanagement heeft als doel het beheersen dan wel reduceren van risico's die de doelstellingen van het CBS bedreigen. In het kader van risicomanagement worden risico's periodiek tegen het licht gehouden en herijkt. De door de risico-eigenaren geactualiseerde risico's worden gescoord in een risicomatrix op basis van de risicokans en risico-impact en besproken in het directieberaad van het CBS. Hierbij wordt in het bijzonder gekeken naar risico's in relatie tot het Meerjarenprogramma.

De risico's van het CBS zijn ondergebracht in vijf categorieën:

- strategische risico's;
- financiële risico's;
- compliance risico's;
- operationele risico's;
- frauderisico's.

Financiële risico's zijn uiteengezet in relatie tot impact op de resultaten. Strategische, compliance, operationele en frauderisico's zijn niet gelinkt aan resultaten of financiële positie vanwege de beperkte mogelijkheid ze te kwantificeren.

Op basis van de risicoanalyse worden passende maatregelen genomen. Ook heeft het CBS bepaald wat de risicoacceptatie is en wanneer risico's niet meer acceptabel gevonden worden.

De uitkomsten van de risicoscores door de risico-eigenaren gelden als uitgangspunt voor de "in control statement" die de DG in het jaarverslag afgeeft. Hieronder worden de belangrijkste restrisico's genoemd.

Strategische risico's

Beperkt budget voor IT

Het basisbudget biedt in beperkte mate ruimte voor belangrijke aanpassingen van het IT-landschap om continuïteits- en kwaliteitsrisico's te voorkomen. Dit vergt een scherpe afweging van kosten en baten bij IT- en procesherontwerpprojecten. Noodzakelijkerwijs worden belangrijke investeringen op dit gebied vooruitgeschoven. Voorbeelden hiervan zijn

dat bepaalde vervangingsprojecten niet gestart worden en van andere projecten wordt de scope verkleind of de start vertraagd. Dit heeft als effect dat systemen verder verouderen. Veel daarvan zijn gedurende een reeks van jaren keer op keer aangepast om te kunnen blijven voldoen aan de steeds veranderende omstandigheden. Dit brengt risico's met zich mee ten aanzien van de continuïteit van de statistiekproductie en de kosten van beheer van deze systemen. Deze risico's kunnen zoveel mogelijk worden gemitigeerd door zorg te dragen voor een goede monitoring van de performance van systemen. Het CBS stelt op centraal niveau zorgvuldig vast welke projecten voorrang krijgen die noodzakelijk zijn voor de bedrijfszekerheid van de statistische processen en beheersing van de risico's dan wel een belangrijke bijdrage leveren aan de te realiseren efficiency. De afgelopen jaren is voorrang gegeven aan het aanpassen van het proces van dataverzameling (programma Phoenix+). Ook wordt gewerkt met Scrum en Agile-technieken bij het uitvoeren van IT-vernieuwing. Dit zijn flexibele methoden om met een multidisciplinair team werkende producten op te leveren in korte sprints met een vaste lengte van één tot vier weken. Deze technieken werpen binnen het CBS zijn vruchten af om een zo hoog mogelijk rendement te verkrijgen uit de ingezette capaciteit. In maart 2020 is het project van de vervanging van het rekencentrum afgerond. Dit was nodig om de bedrijfscontinuïteit te blijven garanderen en om te zorgen dat het CBS ook voor wat de IT-infrastructuur betreft op de toekomst is voorbereid.

Financiële risico's

Krimpend budget

In de periode vanaf 2012 heeft het CBS te maken met een sterk krimpende bijdrage van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat voor het uitvoeren van het basisprogramma. Als gevolg van taakstellingen is het basisbudget in die periode met ruim 50 miljoen euro teruggelopen. Het CBS heeft deze taakstellingen gerealiseerd met efficiencymaatregelen en het beëindigen van een deel van de statistieken. Het CBS heeft van het ministerie van EZK schriftelijk toestemming gekregen om in de komende jaren een licht negatief eigen vermogen te begroten, tot maximaal circa 5 miljoen euro. In 2019 en 2020 heeft het CBS weer een licht positief resultaat gerealiseerd waardoor het eigen vermogen gestegen is en eind 2020 nog 2,7 miljoen euro negatief bedraagt. Het resultaat en het eigen vermogen zullen echter ook de komende jaren nog onder druk blijven staan door stijgende ICT-kosten en oplopende verplichtingen aan niet opgenomen verlofuren. Ondanks het verwachte negatieve eigen vermogen zal de liquiditeit op basis van de huidige inschattingen naar verwachting positief blijven. In het Regeerakkoord Rutte III is geen taakstelling aan het CBS opgelegd. Een eventuele vermindering in het budgettaire kader in de planperiode 2019–2023 kan slechts worden opgevangen wanneer aanpassingen worden gedaan in het Meerjarenprogramma of wanneer voor een deel van de statistieken in het basisprogramma alternatieve financiering wordt gevonden. Ook onvolledige compensatie van cao-loonstijgingen, pensioenkosten of prijsstijgingen kunnen niet zonder gevolgen voor het statistiekprogramma worden opgevangen. Wanneer dit risico zich voordoet zal het CBS in overleg treden met het ministerie van EZK om te komen tot passende oplossingen. In de werkafspraken tussen CBS en EZK is verder ten aanzien van het risico van aanvullende statistische diensten overigens afgesproken dat bij een substantiële vermindering van aanvullende statistische diensten het Ministerie medeverantwoordelijk is voor het opvangen van de verliezen. Hierbij geldt dat er sprake moet zijn van een substantieel probleem dat veroorzaakt wordt door exogene omstandigheden en niet door beleidsbeslissingen die het CBS geïnitieerd heeft. Bovendien moet het CBS de gevolgen redelijkerwijs niet zelf kunnen dragen.

Compliance risico's

Informatiebeveiliging

Het CBS heeft uitstekende technische en organisatorische voorzieningen om de gegevens te beveiligen. Ook in 2020 werd het interne toezicht op de bescherming van persoons- en bedrijfsgegevens uitgeoefend door het lijnmanagement. Daarnaast kent het CBS een functionaris voor de gegevensbescherming (FG) en een chief information security officer (CISO). De FG bewaakt de naleving van de AVG. De CISO is verantwoordelijk voor het opstellen, bijstellen, vernieuwen en herzien van het informatiebeveiligingsbeleid, inclusief controle op de werking en naleving van dit beleid.

Op het gebied van privacybescherming en informatiebeveiliging heeft het CBS twee doelstellingen. Door blijvend aantoonbaar te voldoen aan ISO 27001 laat het CBS zien op het terrein van informatiebeveiliging in control te zijn. Het CBS is in 2020 wederom door een externe partij ISO 27001 gecertificeerd. Daarmee voldoet het CBS ook aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). Daarnaast voldoet het CBS aan het European Statistical System (ESS) IT security framework. Ook wil het CBS blijvend aantoonbaar 'geheel privacy proof' zijn. Daarmee wordt gewaarborgd dat het CBS blijft voldoen aan de hoogste eisen op het gebied van privacybescherming. De normen op dit terrein zijn ook in 2020 door een externe partij positief getoetst in de jaarlijkse privacy-audits.

Operationele risico's

Kwaliteitszorg

Het CBS introduceerde kwaliteitsmanagement op basis van de ISO-norm 9001 om zijn producten, processen en diensten te verbeteren en nog beter in de behoeften en verwachtingen van belanghebbenden te voorzien. Ook in 2020 werd het CBS met een positief resultaat door een externe partij geaudit voor ISO 9001. De kwaliteitszorg is in 2020 onder andere verbeterd door de interne auditafdeling direct onder de DG te positioneren per 1 januari 2020, als third line of defence. Naast interne audits op het terrein van ISO 9001 en ISO 27001 werden in 2020 zogenaamde methodologische audits geïntroduceerd waarbij via een korte audit werd onderzocht of de gebruikte methodologie optimaal is.

Verder zijn met de inwerkingtreding per 1 juli 2020 van de ministeriële regeling en beleidsregel rondom werkzaamheden voor aanvullende statistische diensten de interne procedures aangescherpt zodat bij ieder verzoek aan het CBS voor aanvullende statistische diensten zorgvuldig bekeken wordt of het CBS daarvoor de aangewezen partij is. De competitive neutrality officer helpt de organisatie om ook bij de ingewikkelde cases deze afweging op een goede wijze te maken.

Frauderisico's

De leiding van het CBS is primair verantwoordelijk voor het voorkomen van fraude en dient zowel preventieve als repressieve beheersingsmaatregelen te nemen om de kans op fraude zo veel mogelijk te beperken. De voornaamste elementen die een rol spelen bij fraude zijn te vatten in de zogenaamde fraudedriehoek, waarbij drie elementen de hoofdrol spelen:

- 1) Druk: voorbeelden hiervan zijn financiële tegenslagen of druk van stakeholders om goed te presteren.
- 2) Gelegenheden: de kans of mogelijkheid om frauduleus te handelen, zoals het gebrek aan adequate interne beheersingsmaatregelen.
- 3) Rechtvaardiging: argumenten die de fraudeur bedenkt om zijn daad te rechtvaardigen, zoals het gevoel dat hij/zij te weinig waardering krijgt.

Ten aanzien van mogelijke frauderisico's kan gedacht worden aan risico's binnen de bedrijfsvoeringprocessen. Voor het CBS zijn daarbinnen te onderscheiden risico op verslagleggingsfraude in de jaarrekening en risico van oneigenlijke onttrekkingen van geld en/of activa aan het CBS. Deze risicofactoren zijn door het CBS uitgewerkt aan de hand van de fraudedriehoek.

De frauderisico's worden zoveel als mogelijk gemitigeerd door controletechnische functiescheidingen binnen de processen. Het bedrijfsinformatiesysteem ondersteunt hierin doordat functiescheidingen adequaat in het systeem qua opzet zijn ingeregeld. Bestaan en werking van deze functiescheiding wordt periodiek intern beoordeeld. Het CBS heeft verder de volgende specifieke maatregelen genomen om fraude te voorkomen:

- Alle bedrijfsvoeringprocessen zijn in procedures beschreven;
- De controlfunctie is onafhankelijk binnen het CBS belegd. De onafhankelijke rol van de concerncontroller is vastgelegd in het Bestuursreglement CBS en in een controllersstatuut
- Leden van het directieboard verklaren jaarlijks dat zij geen transacties zijn aangegaan met verbonden partijen;
- Bij het aangaan van grotere verplichtingen worden altijd meerdere offertes aangevraagd bij verschillende leveranciers;
- Binnen het CBS is een mandateringsregeling van toepassing die regelt welke functionarissen bevoegd zijn tot het aangaan van betalingen;
- Alle inkoopfacturen worden gecontroleerd door de financiële administratie door middel van driewegmatching (factuur moet conform order en conform geleverde prestaties zijn);
- Betaalopdrachten via internetbankieren dienen altijd door twee verschillende bevoegde functionarissen te worden gefiatteerd;
- Alle activa worden geregistreerd in een beheersadministratie. Bij uitleen wordt dit vastgelegd middels bruikleenverklaringen. Periodiek vinden er inventarisaties plaats waarbij de controller aanwezig is;
- Declaraties van medewerkers worden zowel door leidinggevende als door de financiële administratie beoordeeld of deze passen binnen de geldende declaratieregeling. Declaraties van leden van het directieboard worden door concerncontroller beoordeeld.

Risico's naar aanleiding van de COVID-19 pandemie in 2020

In reactie op de COVID-19 pandemie heeft het CBS vanaf maart 2020 maatregelen genomen om de continuïteit van de statistiekproductie te borgen. De corona-crisis had namelijk gevolgen voor een aantal statistieken uit het basisprogramma en aanvullende statistische diensten die deels gebaseerd zijn op persoonlijke enquêtering bij personen en huishoudens. Het CBS heeft deze vorm van enquêtering in maart 2020 tijdelijk stopgezet en zoveel als mogelijk vervangen door andere waarneemmethoden, zoals telefonische interviews en internetvragenlijsten. Verder heeft het CBS aan het begin van de uitbraak een crisismanagementteam ingesteld. Dit team heeft het protocol voor virusuitbraken in werking ingesteld, voorbereidende maatregelen getroffen om op grote schaal te kunnen thuiswerken en de communicatie hierover naar medewerkers en leidinggevendenden verzorgd. De CBS-medewerkers werken sinds 16 maart 2020 thuis. De overgang is zonder problemen verlopen. Gedurende de crisis is extra aandacht geschonken aan de monitoring van het ziekteverzuim, hygiëne en veiligheid, communicatie en bereikbaarheid, technische faciliteiten voor het werken vanuit huis en sociale cohesie en zijn maatregelen genomen om het restrisico te minimaliseren. De COVID-19-uitbraak heeft ook tot financiële

consequenties geleid, zoals dalende opbrengsten uit aanvullende statistische diensten die gebaseerd zijn op persoonlijke waarneming. Daarnaast hebben medewerkers vanwege de COVID-19-crisis minder verlofdagen opgenomen waardoor de openstaande verlofschuld is toegenomen. Ook zijn de automatiseringskosten toegenomen om het thuiswerken als gevolg van deze pandemie mogelijk te maken. Aan de andere kant zijn de kosten voor woon-werkverkeer en reis en verblijf door deze crisis verminderd.

d. Interne beheersingsmaatregelen en een adequaat planning- en controlsysteem

De bevoegdheden van de diverse managementlagen zijn vastgelegd in het Besluit mandaat, volmacht en machtiging Centraal Bureau voor de Statistiek. In deze mandaatregeling is onder andere opgenomen voor welke bedragen de verschillende directeurs overeenkomsten mogen afsluiten en wat de bevoegdheden zijn met betrekking tot personele aangelegenheden.

Het bedrijfsinformatiesysteem ondersteunt het CBS om te voldoen aan de rechtmatigheidseisen. De betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking is daarbij van belang. Daarnaast zijn de functiescheiding en de interne beheersingsmaatregelen ingeregeld in het systeem en sluit het systeem aan op de organisatiestructuur en toegekende bevoegdheden. De DG CBS sluit jaarlijks met alle hoofddirecteurs afzonderlijk een managementcontract af. Dit managementcontract bevat een overzicht van de verantwoordelijkheden van de hoofddirecteur, waaronder het uitvoeren van de taken binnen het toegekende budget en rapporteren over knelpunten, afwijkingen en de realisatie van de afgesproken output. Het tussentijds verantwoording afleggen over de voortgang en risico's en achteraf over de daadwerkelijk geleverde prestaties en resterende risico's, gebeurt door middel van kwartaalrapportages waar prestatie-indicatoren onderdeel van uitmaken. Ten behoeve van de kwartaalrapportages zijn procedures van kwartaalafsluitingen ingebod binnen de organisatie. Naast de kwartaalrapportages wordt zowel op CBS-niveau, als op hoofddirectieniveau en sectorniveau een financiële maandrapportage opgesteld. In deze interne maandrapportages wordt de realisatie van de begroting gerapporteerd en wordt een prognose opgesteld.

e. Governancesysteem (cultuur, adequaat HRM en structuur)

Het fundament van interne sturing en beheersing zijn heldere taken en verantwoordelijkheden en aandacht voor cultuur en integriteit. Het CBS hecht grote waarde aan goede omgangsvormen en integriteit. Daarom heeft het CBS een gedragscode ongewenste omgangsvormen en integriteit CBS opgesteld. Dit uitgangspunt wil het CBS expliciet onder de aandacht brengen bij iedereen die bij het CBS werkzaam is. Dit begint bij het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers. In de CBS-gedragscode staat hoe de principes onpartijdigheid, betrouwbaarheid, relevantie, efficiëntie, statistische geheimhouding en transparantie van belang zijn voor de maatschappij als geheel, voor de gebruikers van statistieken, voor de partijen die informatie aan het CBS verstrekken die de basis voor statistieken vormt en voor de CBS-medewerkers zelf. Conform het bestuursreglement van het CBS is het integriteitsbeleid vastgelegd in een Integriteitscode. Het CBS bevordert dat medewerkers zonder gevaar voor hun rechtspositie kunnen rapporteren over vermeende onregelmatigheid of schending van gedragscodes en wet- en regelgeving. Ook beschikt het CBS over een externe en een interne klachtenregeling.

Een organisatie als het CBS die continu in beweging is en steeds efficiënter wordt, stelt hoge eisen aan de medewerkers. Het CBS spant zich in om de organisatie wendbaar in te richten en faciliteiten te bieden voor het werven en behouden van voldoende professionele en gemotiveerde medewerkers. De vier speerpunten uit de strategische agenda over personeel (het vergroten van de leiderschapsvaardigheden van het management, het verbeteren van de kwaliteit en prestaties van medewerkers, het positioneren van het CBS als aantrekkelijke werkgever, en het stimuleren van verdere loopbaanontwikkeling en groei om medewerkers ook in de toekomst goed inzetbaar te houden) zijn in het voorjaar van 2020 herijkt. Deze herijking resulteerde in een HR-strategie voor de jaren 2020-2025 die bijdraagt aan de groei en innovatie van de organisatie.

De hoofdstructuur van CBS bestaat uit de directeur-generaal, de plaatsvervangend directeur-generaal, hoofddirecteuren voor statistiek, voor bedrijfsvoering, voor dataservices, research en innovatie en voor communicatie, en de directeur strategie en bestuursadvisering. De concerncontroller kan ongeacht zijn plaats in de CBS-organisatie rechtstreeks aan de DG rapporteren. Ter uitvoering van zijn wettelijke taken en bevoegdheden en de aansturing van de dagelijkse bedrijfsvoering, voert de DG wekelijks overleg in het directiebestuur. In het directiebestuur worden thema's behandeld die de individuele directies overstijgen. Deze onderwerpen betreffen onder ander beleid(ontwikkeling), strategie, communicatie, kwaliteit en het statistisch programma.

Checks & balances op het functioneren van de DG vinden voornamelijk plaats op grond van de Wet op het CBS, de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen en het Bestuursreglement CBS. Het toezicht door het ministerie van EZK vindt plaats op basis van een protocol werkafspraken tussen het CBS en het ministerie van EZK. Deze afspraken zijn in 2017 geactualiseerd als gevolg van de wetswijziging die resulteerde in het opheffen van de Centrale Commissie voor de Statistiek als zelfstandig bestuursorgaan en de oprichting van een raad van advies. De raad van advies adviseert de directeur-generaal in ieder geval over het meerjarenprogramma en het werkprogramma van het CBS, de wijze waarop de nauwkeurigheid en de volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken kunnen worden bevorderd zodat deze voorzien in de behoeften van praktijk, beleid en wetenschap en de bedrijfsvoering van het CBS en een efficiënte besteding van middelen. Naast de *checks & balances* die wettelijk zijn vastgelegd, is een aantal aanvullende controlemechanismen van kracht, zoals de jaarlijkse accountantscontrole (waarbij de openbare accountant bij zijn werkzaamheden onder andere gebruik maakt van de interne risicobeheersings- en controlesystemen), het toezicht van de Autoriteit Persoonsgegevens op de gegevensbescherming, internationale audits op de kwaliteit van statistieken en de periodieke *peer review* van Eurostat.

f. In control statement

De DG CBS is verantwoordelijk voor de op CBS toegesneden interne risicobeheersings- en controlesystemen. Deze systemen zijn ingericht om de belangrijke risico's te beheersen en om de realisatie van strategische, compliance, financiële, operationele en frauderisico's te waarborgen. De DG CBS is van mening dat de risicobeheersings- en controlesystemen toereikend zijn geïmplementeerd conform de elementen uit het Gemeenschappelijk normenkader voor financieel beheer, verantwoording en intern toezicht en een voldoende mate van zekerheid geven dat de kwaliteit van de bedrijfsvoering adequaat is en de financiële verslaggeving aan de daaraan te stellen eisen voldoet.

Jaarrekening

De jaarrekening van het CBS over 2020 laat een resultaat zien van 0,6 miljoen euro positief.

De jaarrekening en de toelichting daarop zijn verderop in dit jaarverslag opgenomen. De jaarrekening is gecontroleerd door Ernst & Young Accountants LLP en voorzien van een goedkeurende controleverklaring, die na de jaarrekening in dit jaarverslag is opgenomen.

Balans per 31 december 2020
(na resultaatbestemming)

31-12-2020

31-12-2019

Bedragen in duizenden euro's

VASTE ACTIVA

1) Materiële vaste activa

Nieuwbouw (cascomodificaties)	3.337		3.313	
IT-middelen	10.215		1.146	
Machines en installaties	1.852		1.637	
Andere vaste bedrijfsmiddelen	1.496		1.681	
Activa in uitvoering	<u>0</u>		<u>5.722</u>	
	16.900		13.499	

Totaal vaste activa	16.900	13.499
----------------------------	--------	--------

VLOTTENDE ACTIVA

2) Vorderingen

Debiteuren	3.216		3.462	
Overlopende activa en overige vorderingen	<u>14.313</u>		<u>11.758</u>	
	17.529		15.220	

3) Liquide middelen

Liquide middelen	<u>14.509</u>		<u>11.502</u>	
------------------	---------------	--	---------------	--

Totaal vlottende activa	<u>32.038</u>	<u>26.722</u>
--------------------------------	---------------	---------------

TOTAAL ACTIVA	<u>48.938</u>	<u>40.221</u>
----------------------	----------------------	----------------------

PASSIVA

4) Eigen vermogen

Egalisatiereserve	-2.712	-3.292
-------------------	--------	--------

5) Voorzieningen

WW-verplichtingen	6.455	6.647
Reorganisatie 2000	45	71
Ambtsjubilea	3.064	3.475
Langdurig zieken	<u>500</u>	<u>324</u>
	10.064	10.517

6) Kortlopende schulden

Belastingen en premies sociale verzekeringer	11.414	5.625
Crediteuren	4.160	1.405
Overlopende passiva en overige schulden	<u>26.012</u>	<u>25.966</u>
	41.586	32.996

TOTAAL PASSIVA	<u>48.938</u>	<u>40.221</u>
-----------------------	----------------------	----------------------

Staat van baten en lasten 2020

	Realisatie 2020	Begroting 2020	Realisatie 2019
<i>Bedragen in duizenden euro's</i>			
BATEN			
7) BATEN			
Ministerie van Economische Zaken & Klimaat	153.283	152.187	149.391
Aanvullende statistische diensten	47.627	46.382	44.604
	200.910	198.569	193.995
Overige baten	460	750	987
TOTALE BATEN	201.370	199.319	194.982
8) LASTEN			
Lonen en salarissen	132.152	128.352	123.549
Pensioenlasten en sociale lasten	34.289	33.597	33.026
Afschrijvingen materiële vaste activa	3.147	3.049	2.590
Overige bedrijfslasten	31.202	33.671	35.080
TOTALE LASTEN	200.790	198.669	194.245
Saldo van baten en lasten	580	650	737
9) Financiële baten en lasten			
Rentebaten	0	0	0
Rentelasten	0	0	0
	0	0	0
RESULTAAT BOEKJAAR	<u>580</u>	<u>650</u>	<u>737</u>

Bestemming resultaat

Het resultaat 2020 van 0,6 miljoen euro positief is toegevoegd aan de egalisatiereserve.

Kasstroomoverzicht over 2020

		2020	2019
Bedragen in duizenden euro's			
Saldo van baten en lasten		580	737
Aanpassingen voor:			
Dotatie minus vrijval voorzieningen	2.073		300
Afschrijvingen	3.147		2.590
Mutatie financiële vaste activa	0		361
Onttrekking voorzieningen	-2.526		-2.479
Boekresultaat afstoting vaste activa	196		164
Mutatie debiteuren	246	1.280	
Mutatie overige vorderingen	-2.555	827	
Mutatie crediteuren	2.755	-3.126	
Mutatie overige schulden/belastingen en premies SV	<u>5.835</u>	<u>187</u>	
Mutatie werkkapitaal, exclusief liquide middelen	<u>6.281</u>	<u>-832</u>	
		9.171	104
Ontvangen rente		0	0
Kasstroom uit operationele activiteiten		9.751	841
Investerings in materiële vaste activa	<u>-6.744</u>		<u>-8.660</u>
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-6.744	-8.660
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		0	0
Mutatie liquide middelen		3.007	-7.819
Stand liquide middelen			
stand per 31 december	14.509		11.502
stand per 1 januari	<u>-11.502</u>		<u>-19.321</u>
		3.007	-7.819

Toelichting behorende tot de jaarrekening 2020

Algemeen

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), gevestigd te Den Haag, Heerlen en Bonaire, is een Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO). Het CBS is statutair gevestigd in Den Haag (inschrijvingsnummer handelsregister: 51197073). In de Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS-wet) zijn de taken, bevoegdheden en werkwijze vastgelegd.

Het CBS heeft tot taak het van overheidswege verrichten van statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de op grond van zodanig onderzoek samengestelde statistieken.

Het CBS heeft één bestuursorgaan, te weten de Directeur-Generaal.

De jaarrekening van het CBS is opgesteld met inachtneming van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen, de CBS-wet en de overige met het ministerie van EZK gemaakte afspraken betreffende de jaarrekening (zoals neergelegd in het op 2 oktober 2017 ondertekende protocol van werkafspraken EZK-CBS). De jaarrekening van het CBS wordt binnen de hiervoor genoemde kaders met overeenkomstige toepassing van titel 9 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek opgesteld. Verder past het CBS de bepalingen van en krachtens de Wet Normering Topinkomens (WNT) toe.

De jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2020, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2020. De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van de organisatie. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

CBS heeft, evenals vorig jaar, een negatief eigen vermogen. De jaarrekening is evenwel opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling. Als gevolg van de bezuinigingen Rutte I en Rutte II was het eigen vermogen ultimo 2018 gedaald naar EUR 4 miljoen negatief. Naar aanleiding van de bezuinigingen Rutte I en Rutte II heeft het CBS afspraken gemaakt met het ministerie van EZK over een toekomstbestendig budget voor het uitvoeren van het meerjarenprogramma waarbij de continuïteit van het CBS gewaarborgd blijft.

Het CBS heeft de continuïteitsveronderstelling opnieuw geëvalueerd. Het jaar 2020 is financieel afgesloten met een positief resultaat van 0,6 miljoen euro. Het resultaat is in lijn met de begroting. Vooral als gevolg van de coronacrisis vielen sommige posten hoger uit en andere lager. Meevallers waren lagere reiskosten en de opbrengsten van aanvullende statistische dienstverlening ondanks de beperkte mogelijkheden voor het veldwerkorps. Tegenvallers waren de hogere reserveringen voor niet opgenomen verlof en de hogere kosten voor ICT als gevolg van het thuiswerken. Het resultaat valt binnen de meerjarenafspraken met het ministerie van EZK. Het eigen vermogen van het CBS stijgt eind 2020 naar 2,7 miljoen euro negatief en zal naar verwachting aan het einde van 2023 weer positief zijn. Het resultaat en het eigen vermogen zullen ook de komende jaren onder druk blijven staan door meer dan proportioneel stijgende ICT-kosten en door oplopende verplichtingen aan niet opgenomen verlofuren als gevolg van ruimere verlofspaarmogelijkheden.

Het CBS beschikt over voldoende liquiditeiten en heeft een aanvullende kredietfaciliteit van EUR 10 miljoen gericht op het, indien noodzakelijk, overbruggen van een langere periode van een negatief eigen vermogen en krappe liquiditeit.

Alles beschouwend ziet het CBS derhalve geen significante onzekerheden die gereede twijfel kunnen doen ontstaan over het vermogen van de entiteit om zijn continuïteit te handhaven.

Grondslagen algemeen

De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten. Voor zover niet anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de organisatie zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Activa die hier niet aan voldoen worden niet in de balans verwerkt, maar worden aangemerkt als niet in de balans opgenomen activa. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans als een transactie (met betrekking tot het actief of de verplichting) niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting. Verplichtingen die hier niet aan voldoen worden niet in de balans opgenomen, maar worden verantwoord als niet in de balans opgenomen verplichtingen. Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen. Verder wordt een actief of een verplichting niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip dat niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en/of betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben en verliezen worden genomen zodra deze te voorzien zijn.

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

De waarderingsgrondslagen met betrekking tot de economische levensduur van de (im)materiële vaste activa en de voorzieningen zijn naar de mening van het management het meest kritisch voor het weergeven van de financiële positie en vereisen schattingen en veronderstellingen.

Transacties luidend in vreemde valuta's worden in euro's omgerekend tegen de geldende wisselkoers op de transactiedatum. In vreemde valuta's luidende monetaire activa en verplichtingen worden op balansdatum in euro's omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoersen. Valutakoersverschillen die voortkomen uit de afwikkeling van monetaire posten, dan wel voortkomen uit de omrekening van monetaire posten in vreemde valuta, worden verwerkt in de staat van baten en lasten in de periode dat zij zich voordoen.

Als het CBS inschat dat sprake is van economische veroudering of beduidend lagere economische prestaties dan verwacht, is sprake van een duurzame waardevermindering. Hiervan kan onder meer sprake van zijn als de dienstverlening van het CBS wijzigt als gevolg van wetsaanpassingen en het actief daardoor niet meer of in mindere mate ondersteunend zal zijn aan de gewijzigde dienstverlening. De realisatie kan afwijken van deze schattingen. Bijzondere waardeverminderingen worden opgenomen in de staat van baten en lasten. Als in een latere periode de waarde van het actief, onderhevig aan een bijzondere waardevermindering, stijgt en het herstel objectief in verband kan worden gebracht met een gebeurtenis die plaatsvond na de opname van het bijzondere waardevermindering, wordt het bedrag uit hoofde van het herstel (tot maximaal de oorspronkelijke kostprijs) opgenomen in de staat van baten en lasten. Financiële instrumenten omvatten financiële vaste activa, vorderingen, liquide middelen en kortlopende schulden. Financiële activa en financiële verplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment dat contractuele rechten of verplichtingen ten aanzien van dat instrument ontstaan. Een financieel instrument wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot de positie aan een derde zijn overgedragen. Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde. Als instrumenten niet zijn gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, maken eventuele direct toerekenbare transactiekosten deel uit van de eerste waardering. De financiële instrumenten worden gewaardeerd conform de hierna opgenomen grondslagen voor de waardering van de activa en passiva. Het CBS maakt geen gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Activa

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Het CBS voert continu softwareontwikkeling uit. Hier is jaarlijks een vast budget voor beschikbaar. Het CBS heeft enkele jaren geleden Agile werken geïntroduceerd bij IT en softwareontwikkeling. Dit houdt in dat gewerkt wordt met vaste teams, waarin medewerkers van de statistische afdelingen en IT nauw samenwerken. Deze teams doen zowel het beheer als de ontwikkeling van maatwerksoftware. Het onderscheid tussen uitgaven voor ontwikkeling, doorontwikkeling en beheer is hierdoor diffuus. De kosten voor ontwikkeling zijn hierdoor niet betrouwbaar in te schatten en komen hiermee niet in aanmerking om te activeren (conform RJ 210.224). De uitgaven voor IT-ontwikkeling worden ineens gefinancierd als onderdeel van de Rijksbijdragen van het ministerie van EZK, als onderdeel van de lumpsum. De uitgaven worden op een bestendige wijze direct ten laste van de staat van baten en lasten verantwoord.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen hun kostprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De kostprijs bestaat uit de verkrijgings- of vervaardigingsprijs en overige kosten om de activa op hun plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de lineaire methode op basis van de economische levensduur. Op bedrijfsterreinen en op materiële vaste bedrijfsactiva in uitvoering, alsmede vooruitbetalingen op materiële vaste activa wordt niet afgeschreven. Afschrijving start op het moment dat een actief beschikbaar is voor het beoogde gebruik en wordt beëindigd bij buitengebruikstelling of bij desinvestering. In onderstaande tabel is de afschrijvingsduur per categorie weergegeven.

<i>Vaste activa</i>	<i>Afschrijvingsduur</i>
Nieuwbouw (cascomodificaties)	5-10 jaar
IT-middelen	3-5 jaar
Machines en installaties	5-10 jaar
Andere vaste bedrijfsmiddelen	5 jaar

Het CBS bepaalt het af te schrijven bedrag rekening houdend met een eventuele restwaarde.

Vervreemding van vaste activa

Voor verkoop beschikbare activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde, onder aftrek van verkoopkosten.

Financiële vaste activa

Financiële vaste activa wordt gewaardeerd op (geamortiseerde) kostprijs of lagere marktwaarde. Een afwaardering naar lagere marktwaarde wordt verwerkt in de staat van baten en lasten. Financiële activa die worden gewaardeerd op (geamortiseerde) kostprijs, worden op iedere verslagdatum beoordeeld om te bepalen of objectieve aanwijzingen bestaan dat de activa een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan. De grondslagen voor de financiële vaste activa zijn opgenomen onder het kopje Financiële instrumenten.

Vorderingen

Vorderingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderingverliezen. De grondslagen voor vorderingen zijn opgenomen onder het kopje Financiële instrumenten. De onder de vorderingen opgenomen post “nog te factureren” betreft het nog niet gefactureerde deel van aanvullende statistische diensten

op basis van de werkvoortgang per einde boekjaar. Het vooruitgefactureerde deel van projecten voor aanvullende statistische diensten is opgenomen onder de overige schulden onder de post 'vooruitgefactureerde baten'.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Tenzij anders vermeld, staan deze vrij ter beschikking.

Financiële instrumenten

Vorderingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderingverliezen. Langlopende en kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode. Aanwijzingen voor bijzondere waardeverminderingen van financiële activa worden zowel op individuele basis als op collectieve basis in aanmerking genomen. Van alle individueel significante financiële activa wordt beoordeeld of deze specifiek onderhevig zijn aan bijzondere waardevermindering. Bijzondere waardeverminderingverliezen en terugnemingen daarvan worden opgenomen in de staat van baten en lasten. Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd indien de rechtspersoon beschikt over een deugdelijk juridisch instrument om het financiële actief en de financiële verplichting gesaldeerd af te wikkelen en de organisatie het stellige voornemen heeft om het saldo als zodanig netto of simultaan af te wikkelen.

Eigen vermogen

Volgens artikel 33 van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen vormt een zelfstandig bestuursorgaan een egalisatiereserve. Het verschil tussen de gerealiseerde baten en de gerealiseerde lasten komen ten gunste respectievelijk ten laste van de egalisatiereserve.

Voorzieningen

Een voorziening wordt in de balans opgenomen, wanneer er sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden; en
- waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt; en
- het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

De voorzieningen worden gewaardeerd op basis van de best mogelijke schatting van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen en verliezen af te wikkelen. De personeelsvoorzieningen zijn opgenomen tegen contante waarde.

De voorziening voor WW-verplichtingen is gevormd ter dekking van wachtgelduitkeringen aan voormalige medewerkers van het CBS. Aangezien het CBS eigen risicodragers is, wordt voor de te verwachten uitkeringen een voorziening gevormd.

De voorziening ambtsjubilea betreft het geschatte bedrag van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op gedane toezeggingen, blijfkans en leeftijd.

De voorziening langdurig zieken betreft het in de toekomst voor maximaal twee jaar doorbetalen van salarissen aan werknemers die naar verwachting blijvend door ziekte (gedeeltelijk) niet in staat zijn om hun werkzaamheden te verrichten.

Kortlopende schulden

De grondslagen voor kortlopende schulden zijn opgenomen onder het kopje Financiële instrumenten.

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Verantwoording baten

Als opbrengsten worden de bedragen verwerkt die het CBS voor eigen rekening ontvangt. Bedragen die CBS voor derden ontvangt worden niet als opbrengsten verwerkt. De vooruitontvangen bedragen (zowel kort- als langlopend) worden onder de overlopende passiva opgenomen.

De bijdrage van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat wordt in de staat van baten en lasten verantwoord in het boekjaar waarin de bijbehorende (wettelijke) taken zijn uitgevoerd.

De opbrengst uit aanvullende statistische diensten wordt in de staat van baten en lasten verantwoord wanneer het bedrag van de opbrengsten op betrouwbare wijze kan worden bepaald, de inning van de te ontvangen vergoeding waarschijnlijk is, de mate waarin de werkzaamheden op balansdatum zijn verricht betrouwbaar kan worden bepaald en de reeds gemaakte kosten en de kosten die (mogelijk) nog moeten worden gemaakt om de werkzaamheden te voltooien op betrouwbare wijze kunnen worden bepaald.

Indien het resultaat van bepaalde werkzaamheden tot dienstverlening niet op betrouwbare wijze kan worden bepaald, worden de opbrengsten verwerkt tot het bedrag van de kosten van de dienstverlening dat wordt gedekt door de opbrengsten.

Opbrengsten uit aanvullende statistische diensten worden in de staat van baten en lasten als baten opgenomen naar rato van het stadium van voltooiing van de werkzaamheden op verslagdatum. Het stadium van voltooiing wordt bepaald aan de hand van de tot dat moment gemaakte kosten in verhouding tot de geschatte kosten van de totaal te verrichten werkzaamheden waarbij geen rekening gehouden wordt met indexaties. Opbrengsten uit verkochte licenties worden in de staat van baten en lasten opgenomen naar rato van de looptijd van de licentie.

Verwachte verliezen op onderhanden werkzaamheden worden onmiddellijk in de staat van baten en lasten verwerkt. Het bedrag van het verlies wordt bepaald ongeacht of het project reeds is aangevangen, het stadium van realisatie van het project of het bedrag aan winst dat wordt verwacht op andere, niet gerelateerde projecten. Overige opbrengsten worden in de staat van baten en lasten opgenomen na voltooiing van de uitgevoerde werkzaamheden.

Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost. Eventuele winsten of verliezen worden verantwoord onder de financiële baten en lasten.

Personeelsbeloningen

De beloningen van het personeel worden als last in de staat van baten en lasten verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen. Indien de reeds betaalde bedragen de verschuldigde beloningen overtreffen, wordt het meerdere opgenomen als een overlopend actief voor zover er sprake zal zijn van terugbetaling door het personeel of van verrekening met toekomstige betalingen door de organisatie.

De verplichting uit hoofde van beloningen tijdens dienstverband wordt gewaardeerd tegen nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichting af te wikkelen.

Indien een beloning wordt betaald, waarbij geen rechten worden opgebouwd (bijvoorbeeld doorbetaling in geval van ziekte of arbeidsongeschiktheid) worden de verwachte lasten verantwoord in de periode waarover deze beloning is verschuldigd. Voor op balansdatum bestaande verplichtingen tot het in de toekomst doorbetalen van beloningen aan personeelsleden die op balansdatum naar verwachting blijvend geheel of gedeeltelijk niet in staat zijn om werkzaamheden te verrichten door ziekte of arbeidsongeschiktheid wordt een voorziening voor langdurig zieken opgenomen. De verantwoorde verplichting betreft de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de desbetreffende verplichting per balansdatum af te wikkelen. De beste schatting is gebaseerd op contractuele afspraken met personeelsleden (CAO en individuele arbeidsovereenkomst). Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht.

Pensioenen

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

De pensioenregeling is ondergebracht bij het ABP (Stichting Pensioenfonds ABP). Dit betreft een bedrijfstakpensioenfonds en het CBS heeft geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen in het geval van een tekort bij het pensioenfonds, anders dan het voldoen van eventuele hogere toekomstige premies.

Ontslagvergoedingen

Ontslagvergoedingen zijn vergoedingen die worden toegekend in ruil voor de beëindiging van het dienstverband. Een uitkering als gevolg van ontslag wordt als verplichting en als last verwerkt als de organisatie zich aantoonbaar onvoorwaardelijk heeft verbonden tot

betaling van een ontslagvergoeding. Als het ontslag onderdeel is van een reorganisatie, worden de kosten van de ontslagvergoeding opgenomen in een reorganisatievergoeding. Zie hiervoor de grondslag onder het kopje Voorzieningen.

Ontslagvergoedingen worden gewaardeerd met inachtneming van de aard van de vergoeding. Als de ontslagvergoeding een verbetering is van de beloningen na afloop van het dienstverband, vindt waardering plaats volgens dezelfde grondslagen die worden toegepast voor pensioenregelingen. Andere ontslagvergoedingen worden gewaardeerd op basis van de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichting af te wikkelen.

Verantwoording lasten

De lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen voor waardering en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. (Voorzienbare) verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden en wordt voldaan aan de voorwaarden voor het opnemen van voorzieningen.

Belastingen

Het CBS was in 2020 niet belastingplichtig voor de omzetbelasting met uitzondering van inkomsten uit detachering voor een periode langer dan 1 jaar. Daarnaast is het CBS niet belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de indirecte methode opgesteld. Kasstromen in buitenlandse valuta's zijn herleid naar euro's met gebruikmaking van de gewogen gemiddelde omrekeningskoersen voor de betreffende periodes. Dit houdt voor de weergave van de kasstromen in dat het gerapporteerde resultaat over het boekjaar wordt aangepast voor mutaties in balansposten die geen betrekking hebben op ontvangsten en uitgaven in het boekjaar en mutaties in financieringen, voorzieningen en werkkapitaal.

Verbonden partijen

Van transacties met verbonden partijen is sprake wanneer een relatie bestaat tussen het CBS en een natuurlijk persoon of entiteit die verbonden is met het CBS. Dit betreffen onder meer de relaties tussen het CBS en de bestuurders en de functionarissen op sleutelposities. Onder transacties wordt verstaan een overdracht van middelen, diensten of verplichtingen, ongeacht of er een bedrag in rekening is gebracht. Er hebben zich geen transacties met verbonden partijen voorgedaan op niet-zakelijke grondslag.

Toelichting op de balans per 31 december 2020

1) Materiële vaste activa

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Nieuwbouw (cascomodificaties)	IT-middelen	Machines en installaties	Andere vaste bedrijfs- middelen	Activa in uitvoering	Totaal
Stand per 31-12-2019						
Aanschafwaarde	29.287	12.438	5.143	14.214	5.722	66.804
Cumulatieve afschrijvingen	25.974-	11.292-	3.506-	12.533-	0	53.305-
Boekwaarde per 31-12-2019	3.313	1.146	1.637	1.681	5.722	13.499
Mutatie boekwaarde						
Investeringsen	537	5.406	470	331	0	6.744
Desinvesteringen	-2	3.870-	211-	225-	0	4.308-
Activering van activa in aanbouw	0	5.722	-	-	-5.722	0
Afschrijvingen boekjaar	512-	1.966-	253-	416-	0	3.147-
Cumulatieve afschrijving desinvesteringen	1	3.777	209	125	0	4.112
Mutatie boekwaarde	24	9.069	215	185-	-5.722	3.401
Stand per 31-12-2020						
Aanschafwaarde	29.822	19.696	5.402	14.320	-	69.240
Cumulatieve afschrijvingen	26.485-	9.481-	3.550-	12.824-	0	52.340-
Boekwaarde per 31-12-2020	3.337	10.215	1.852	1.496	0	16.900

De activa in uitvoering betroffen grotendeels de investeringen in het nieuwe rekencentrum dat begin 2020 in gebruik is genomen.

Vlottende activa

2) Vorderingen

Debiteuren

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	31-12-2020	31-12-2019
Debiteuren	3.422	3.835
Voorziening dubieuze debiteuren	-206	-373
Totaal	3.216	3.462

De voorziening dubieuze debiteuren heeft grotendeels betrekking op vorderingen op bedrijven die responsverplichtingen niet zijn nagekomen en waaraan een dwangsom en/of bestuursrechtelijke boete is opgelegd.

Overlopende activa en overige vorderingen

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	31-12-2020	31-12-2019
Vooruitbetaalde kosten	5.209	4.494
Nog te factureren projecten	9.023	7.264
Overige vorderingen	81	0
Totaal	14.313	11.758

De post "vooruitbetaalde kosten" bestaat voornamelijk uit vooruitbetaalde onderhoudscontracten en vooruitbetaalde huur.

De onder de vorderingen opgenomen post "nog te factureren" betreft het nog niet gefactureerde deel van aanvullende statistische diensten op basis van de werkvoortgang per einde boekjaar.

De overige vorderingen hebben een looptijd van minder dan één jaar.

3) Liquide middelen

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	31-12-2020	31-12-2019
Bank	14.509	11.502
Totaal	14.509	11.502

In het kasstroomoverzicht is het verloop van de liquide middelen toegelicht. Het saldo van de bank staat vrij ter beschikking. Er zijn geen zekerheden gesteld. Het rentepercentage is nihil.

CBS heeft een debet limiet bij de rekening-courant bij het Ministerie van Financiën van 10 miljoen euro.

4) Eigen vermogen

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Egalisatie- reserve
Stand per 1/01/2019	-4.029
Resultaat 2019	737
Stand per 1/01/2020	-3.292
Resultaat 2020	580
Stand per 31/12/2020	-2.712

De bestemming van het resultaat (toevoeging aan de egalisatiereserve) is conform afspraak met het ministerie van EZK.

5) Voorzieningen

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>					
	WW-verplichtingen	Reorganisatie 2000	Jubiläum uitkeringen	Langdurig zieken	Totaal*
Stand per 31/12/2019	6.647	71	3.475	324	10.517
Dotatie in 2020	1.478	0	95	500	2.073
Onttrekking in 2020	-1.670	-26	-506	-324	-2.526
Vrijval	0	0	0	0	0
Stand per 31/12/2020	6.455	45	3.064	500	10.064

* De dotatie/vrijval van de voorzieningen wordt in de lasten verantwoord ("dotatie/vrijval voorzieningen") onder de lonen en salarissen

WW-verplichtingen

De voorziening voor WW-verplichtingen is gevormd ter dekking van wachtgelduitkeringen aan voormalige medewerkers van het CBS. Ook zonder reorganisatie kan er sprake zijn van een niet-vrijwillige beëindiging van de arbeidsrelatie met het CBS. Dit betreft met name ontslagtrajecten, eervol ontslag en expiratie van tijdelijke aanstellingen. Deze kunnen leiden tot wettelijke en bovenwettelijke uitkeringen bij werkloosheid. Aangezien het CBS eigen risicodragers is, wordt voor de te verwachten uitkeringen centraal een voorziening gevormd. De voorziening stijgt doordat een aantal medewerkers in de WW zijn ingestroomd en door indexering van de wachtgelduitkeringen.

In de onderstaande tabel is de verwachte looptijd van de WW-verplichtingen weergegeven:

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>				
	2022 tm			Totaal
	2021	2024	2025 e.v.	
WW-verplichtingen	1.445	3.194	1.816	6.455
Totaal	1.445	3.194	1.816	6.455

Reorganisatie 2000

De voorziening is gevormd ter dekking van de uitstroombelastingen van de medewerkers die bij de reorganisatie 2000 zijn aangewezen als herplaatsingskandidaat, maar die niet vóór 3 januari 2004 zijn ontslagen. EZK heeft toen een bedrag van circa 10,8 miljoen euro toegezegd ter dekking van de uitstroombelastingen. De uitstroombelastingen zijn het totaal van de personele kosten gedurende de herplaatsingsperiode van 18 maanden en de daarna door het CBS te verstrekken wachtgelduitkeringen en andere uitkeringen.

In onderstaande tabel is de verwachte looptijd van de verplichtingen voor de reorganisatie 2000 weergegeven:

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	2022 tm			Totaal
	2021	2025	2026 e.v.	
Reorganisatie 2000	23	22	0	45
Totaal	23	22	0	45

Ambtsjubilea

Deze voorziening betreft toekomstige verplichtingen bij 12,5-, 25-, 40- of 50-jarige ambtsjubilea. De berekening is gebaseerd op gedane toezeggingen, blijfkans, overlevingskans en leeftijd en is gewaardeerd tegen contante waarde. De voorziening is in 2020 gedaald door een daling van het aantal medewerkers dat in aanmerking komt voor een 40-jarige jubileumuitkering.

De looptijd van de voorziening is overwegend langer dan 5 jaar.

Langdurig zieken

Deze voorziening betreft het in de toekomst voor maximaal twee jaar (het CBS draagt hierover het eigen risico) doorbetalen van salarissen aan werknemers die naar verwachting blijvend door ziekte (gedeeltelijk) niet in staat zijn om hun werkzaamheden te verrichten. De voorziening heeft een looptijd korter dan 1 jaar.

6) Kortlopende schulden

Belastingen en premies sociale verzekeringen

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	31-12-2020	31-12-2019
Loonheffing en sociale lasten	9.231	3.547
Pensioenen	2.183	2.078
Totaal	11.414	5.625

De schuld voor loonheffing per jaareinde 2020 is gestegen ten opzichte van die van jaareinde 2019 omdat in december 2020 het overgebleven saldo van het Individueel Keuzebudget (IKB) aan medewerkers is uitbetaald. De loonheffing hierover is in januari 2021 uitbetaald.

Crediteuren

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	31-12-2020	31-12-2019
Crediteuren	4.160	1.405
Totaal	4.160	1.405

De crediteuren betreffen de per jaareinde nog niet betaalde inkoopfacturen.

Overlopende passiva en overige schulden

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	31-12-2020	31-12-2019
Vooruitgefactureerde baten	12.201	11.245
Nog te betalen kosten	1.742	1.396
Nog te betalen vakantiegeld	0	4.653
Nog te betalen vakantiedagen	10.975	6.264
Ontslagkosten	696	1.242
Eindejaarsuitkering	0	696
Overige schulden	398	470
Totaal	26.012	25.966

De vooruitgefactureerde baten betreffen het vooruitgefactureerde deel van aanvullende statistische diensten op basis van de werkvoortgang per einde boekjaar.

De nog te betalen kosten bestaan vooral uit periodieke kosten waarvan per jaareinde de facturen nog niet waren ontvangen.

De schuld voor nog te betalen vakantiegeld eind 2019 betrof de reservering over de maanden juni tot en met december 2019 die in mei 2020 is uitbetaald. Door de invoering

van het Individueel Keuzebudget (IKB) in 2020 is de vakantiegelduitkering komen te vervallen.

De schuld voor nog te betalen vakantiedagen is gevormd voor openstaande vakantiedagen en betreft een schatting van het bedrag dat noodzakelijk zou zijn om de verplichting per balansdatum uit te betalen. De schatting betreft de vermenigvuldiging van het aantal openstaande verlofuren met het uurtarief. Bij de bepaling van het uurtarief is rekening gehouden met het brutoloon, sociale lasten en het Individueel Keuzebudget. De schuld is gestegen door een toename van het aantal openstaande vakantiedagen doordat vanwege de COVID-19-crisis medewerkers minder vakantiedagen hebben opgenomen en door een toename van de opslag voor sociale lasten.

De schuld voor ontslagkosten betreffen de nog te betalen salariskosten voor medewerkers met wie een ontslag is overeengekomen.

De eindejaarsuitkering betrof de reservering over de maand december 2019, die in mei 2020 is uitbetaald. Door de invoering van het Individueel Keuzebudget (IKB) in 2020 is de eindejaarsuitkering komen te vervallen.

De schulden hebben overwegend een looptijd van minder dan één jaar.

Financiële instrumenten

Het CBS maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die het CBS blootstellen aan markt-, krediet-, en/of liquiditeitsrisico's. Het betreft financiële instrumenten die in de balans zijn opgenomen.

Het CBS handelt niet in deze financiële instrumenten en heeft procedures en gedragslijnen om de omvang van deze risico's te beperken. Bij het door een tegenpartij niet nakomen van aan het CBS verschuldigde betalingen blijven eventuele daaruit voortvloeiende verliezen beperkt tot de marktwaarde van de desbetreffende instrumenten. Het CBS maakt geen gebruik van afgeleide financiële instrumenten.

Treasurybeleid

Het CBS neemt verplicht deel aan schatkistbankieren bij de Rijkshoofdboekhouding conform de Regeling baten-lastendiensten. De Rijkshoofdboekhouding is onderdeel van het ministerie van Financiën en is verantwoordelijk voor de administratie van de schatkist.

Schatkistbankieren houdt in dat de liquide middelen alléén gestald mogen worden op een rekening-courant bij de Rijkshoofdboekhouding en dat leningen alléén bij de Rijkshoofdboekhouding afgesloten mogen worden. Het CBS sluit zelf met de Rijkshoofdboekhouding het contract met de voorwaarden van het deposito of van de lening af.

Schatkistbankieren kan gezien worden als een centrale treasury voor publieke middelen. Het principe van schatkistbankieren is dat publiek geld de schatkist niet eerder verlaat dan noodzakelijk is voor de uitvoering van de publieke taak. Het CBS voert met het schatkistbankieren een zo risicoloos mogelijk kasgeldbeheer.

Dagelijks wordt het rekening-courantsaldo (maximaal 2 miljoen euro) met de huisbankier afgeroomd op nihil.

Kredietrisico

Het CBS loopt kredietrisico over de in de balans opgenomen vorderingen. De vorderingen zijn geconcentreerd bij overheidsinstellingen waardoor het kredietrisico beperkt is.

Liquiditeitsrisico

Het CBS bewaakt de liquiditeitspositie door middel van de meerjarenbegroting. Het CBS ziet erop toe dat voor het CBS steeds voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Het CBS heeft een debet limiet bij de rekening-courant bij het Ministerie van Financiën van 10 miljoen euro.

Reële waarde

De reële waarde van de in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder financiële vaste activa, vorderingen, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Meerjarige financiële verplichtingen

<i>Verplichting per 31/12/2020 (bedragen in duizenden euro's)</i>	2021	2022 tm 2026	2027 e.v.
Huur panden Den Haag en Heerlen	7.000	38.500	63.900
Totaal	7.000	38.500	63.900

Huurpanden

De huur van het pand te Den Haag is tot en met 2033 afgesloten. De huur van het pand te Heerlen is tot en met 2034 afgesloten.

Financiële afspraken

Naar aanleiding van de bezuinigingen Rutte I en Rutte II heeft het CBS afspraken gemaakt met het ministerie van EZK over een toekomstbestendig budget voor het uitvoeren van het meerjarenprogramma. Ter versterking van het eigen vermogen van het CBS, heeft het CBS in 2017 een additionele bijdrage van 12 miljoen euro ontvangen. Dit bedrag is gerelateerd aan het restant van de taakstelling Rutte II, te weten 4 miljoen euro in 2016, 2 miljoen euro in 2017, 4 miljoen euro in 2018 en 2 miljoen euro in 2019. Daarna wordt de EZK-bijdrage aan het CBS tijdelijk voor de duur van 6 jaar met 2 miljoen euro verlaagd, van het jaar 2021 tot en met 2026.

Toelichting op de staat van baten en lasten over 2020

7) Baten

De baten zijn het totaal van:

- bijdrage van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat;
- aanvullende statistische diensten;
- overige baten.

Bijdrage ministerie van Economische Zaken en Klimaat

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Realisatie	Begroting	Realisatie
	2020	2020	2019
Budgettaire bijdrage	148.387	148.387	143.498
Loon en prijsbijstelling	4.494	3.800	3.893
Extra toekenning claims najaarsnota	402	0	0
Bijdrage EZK restant taakstelling Rutte II	0	0	2.000
Totaal	153.283	152.187	149.391

De bijdrage van EZK betreft de door EZK verstrekte budgettaire bijdrage. Het CBS ontvangt deze bijdrage op basis van het Meerjarenplan 2019 – 2023.

De loon- en prijsbijstelling betreft de compensatie voor de gestegen lonen en pensioenlasten.

Bij Najaarsnota heeft het CBS een aanvullende bijdrage ontvangen voor extra werkzaamheden.

Aanvullende statistische diensten

De volgende tabel geeft inzicht in de omzet uit aanvullende statistische diensten naar regio.

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Realisatie	Begroting	Realisatie
	2020	2020	2019
Nederland	40.438	38.960	37.576
Buitenland	7.189	7.422	7.028
Totaal	47.627	46.382	44.604

Onder aanvullende statistische diensten zijn de gerealiseerde baten voor verrichte werkzaamheden verantwoord. Hieronder zijn mede begrepen werkzaamheden waaraan de overheid een specifieke financiële bijdrage levert, baten uit hoofde van het beschikbaar stellen van data en de vergoeding voor licenties Blaise (een door het CBS ontwikkeld softwaresysteem voor computergestuurde onderzoeksmethoden).

De verdeling van de omzet aanvullende statistische diensten naar type afnemer is als volgt:

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Realisatie 2020	Begroting 2020	Realisatie 2019
Overheid en overheidsgerelateerd	36.497	35.714	34.766
Statistische bureaus buitenland	1.969	1.840	1.515
Onderwijs, onderzoekinstellingen en wetenschappen	5.248	5.148	4.436
Europese Commissie en Eurostat	2.917	2.760	2.829
Private partijen	996	920	1.058
Totaal	47.627	46.382	44.604

Overige baten

De overige baten bestaan uit opgelegde dwangsommen en/of bestuursrechtelijke boetes aan bedrijven die responsverplichtingen niet zijn nagekomen. Vanwege de COVID-19-crisis is er in de periode van medio maart tot september niet gehandhaafd.

8) Lasten

Lonen en salarissen

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Realisatie 2020	Begroting 2020	Realisatie 2019
Lonen en salarissen eigen personeel	117.835	118.554	112.458
Dotatie reservering nog te betalen vakantiedagen	3.917	500	1.498
Dotatie minus vrijval voorzieningen	2.073	1.500	300
Ingeleend personeel	8.327	7.798	9.293
Totaal	132.152	128.352	123.549

De lonen en salarissen eigen personeel zijn hoger dan in 2019. Dit is met name het gevolg van de cao waarin een loonstijging en een thuiswerkvergoeding is overeengekomen in verband met de COVID-19-crisis en de toename van aanvullende statistische diensten.

Onder de dotatie reservering nog te betalen vakantiedagen wordt de toename van de schuld van nog niet opgenomen vakantiedagen verantwoord.

Onder de dotatie/vrijval voorzieningen wordt de dotatie (totaal 2 miljoen euro) minus de vrijval (totaal: nihil) aan de personele voorzieningen verantwoord.

In 2020 waren gemiddeld 1.780 vte werkzaam voor het Centraal Bureau voor de Statistiek (2019: 1.784 vte's) waarvan 3 medewerkers werkzaam in het buitenland waren.

De verdeling naar hoofddirectie is als volgt:

<i>Gemiddeld aantal vte per hoofddirectie</i>	2020	2019
Economie, bedrijven en nationale rekeningen	479	477
Sociaal-economische en ruimtelijke statistieken	434	426
Bedrijfsvoering, IT en methodologie	358	348
Dataservices, research en innovatie	389	405
Overige	120	128
	1.780	1.784

Bezoldiging Directeur-Generaal

Vermelding in het kader van de Wet Normering Topinkomens (WNT).

<i>Leidinggevende topfunctionarissen 2020</i>			
Bedragen x € 1,-	dr. T.B.P.M. Tjin-A-Tsoi	drs. A. Berg	dr. A.H. Kroese
Functiegegevens	Directeur-Generaal	Directeur-Generaal	Plaatsvervangend Directeur-Generaal *
Aanvang en einde functievervulling in 2020	1/1 – 31/3	1/9 – 31/12	1/1 – 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1	1
Dienstbetrekking?	ja	ja	ja
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	52.062	58.272	168.211
Beloningen betaalbaar op termijn	5.454	7.255	20.921
<i>Subtotaal</i>	<i>57.516</i>	<i>65.527</i>	<i>189.132</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	49.975	67.000	201.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging	57.516	65.527	189.132
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	Het bedrag van de optische overschrijding is EUR 7.541 en bestaat uit de legitieme toerekening aan 2019 van de in 2019 opgebouwde vakantietoeslag en eindejaarsuitkering. Er is geen sprake van een onverschuldigd bedrag.	n.v.t.	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
* van 1-4 tot 1-9 waarnemend Directeur-Generaal			

<i>Leidinggevende topfunctionarissen 2019</i>		
Bedragen x € 1,-	dr. T.B.P.M. Tjin-A-Tsoi	dr. A.H. Kroese
Functiegegevens	Directeur-Generaal	Plaatsvervangend Directeur-Generaal
Aanvang en einde functievervulling in 2019	1/1 – 31/12	1/1 – 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	170.155	148.337
Beloningen betaalbaar op termijn	20.938	20.135
<i>Subtotaal</i>	<i>191.093</i>	<i>168.472</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	194.000	194.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging	191.093	168.472
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	n.v.t.

Bezoldiging Raad van Advies

De Raad van advies heeft onder andere tot taak de directeur-generaal desgevraagd of uit eigen beweging te adviseren over de uitvoering van de taken en bevoegdheden van de directeur-generaal. De Raad van Advies adviseert de directeur-generaal in ieder geval over:

- Het meerjarenprogramma en het werkprogramma van het CBS;
- De wijze waarop de nauwkeurigheid en de volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken kunnen worden bevorderd zodat deze voorzien in de behoeften van praktijk, beleid en wetenschap;
- De bedrijfsvoering van het CBS en een efficiënte besteding van middelen.

De Raad van Advies bestaat eind 2020 uit 6 leden, de gezamenlijke schadeloosstelling van de Raad van Advies over 2020 bedroeg 45.417 euro. De schadeloosstellingen komen ten laste van het budget van het CBS.

Functionarissen Raad van Advies 2020

Raad van Advies leden	Functie	Beloning 2020	Periode benoeming	Beloning 2019
dr. G. Zalm	Voorzitter Raad van Advies	12.500	van 1-1-2018 tot 1-1-2022*	12.500
J. van Hall RA RE	Lid Raad van Advies	10.000	van 1-4-2014 tot 1-1-2022	10.000
prof. dr. mr. F. van der Wel RA	Lid Raad van Advies	10.000	van 1-1-2013 tot 1-1-2021	10.000
drs. C.C.M. Vendrik	Lid Raad van Advies	nvt	van 1-9-2017 tot 1-8-2019	5.833
A.M.A.E. Rakhorst	Lid Raad van Advies	5.000	van 1-1-2019 tot 1-1-2023*	5.000
prof. dr. E.A. van Zoonen	Lid Raad van Advies	5.000	van 1-1-2019 tot 1-1-2023*	5.000
dr. F.J.H. Don	Lid Raad van Advies	2.917	van 1-6-2020 tot 1-6-2024*	nvt

* herbenoembaar voor een periode van 4 jaar

De vergoeding voor de Raad van Advies-leden is conform de “Regeling vaststelling schadeloosstelling leden Raad van Advies”.

Pensioenlasten en sociale lasten

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Realisatie 2020	Begroting 2020	Realisatie 2019
Pensioenlasten	19.480	19.070	18.434
Sociale lasten	14.809	14.527	14.592
Totaal	34.289	33.597	33.026

De pensioenregeling is ondergebracht bij het ABP (Stichting Pensioenfonds ABP). Dit betreft een bedrijfstakpensioenfonds en het CBS heeft geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen in het geval van een tekort bij het pensioenfonds, anders dan het voldoen van eventuele hogere toekomstige premies. De dekkingsgraad (marktwaaarde van de beleggingen uitgedrukt in een percentage van de voorziening pensioenverplichtingen volgens de grondslagen van DNB) van het ABP bedroeg ultimo 2020 93,2% (89,4% van de vereiste dekkingsgraad van 104,3% volgens DNB). Een pensioenfonds dat onder de minimale dekkingsgraad komt, moet een herstelplan afspreken met de toezichthouder.

De kenmerken van de pensioenregeling in 2020 zijn als volgt:

Pensioen systeem	Middelloodregeling
Pensioenrekenleeftijd	68 jaar
Pensioengrondslag	Pensioengevend salaris minus franchise
Nabestaande pensioen	70% van het ouderdomspensioen bij overlijden
Wezenpensioen	14% van het ouderdomspensioen
Franchise (2020)	11.350 euro
Opbouwpercentage	1,875% van de pensioengrondslag

Afschrijvingen materiële vaste activa

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Realisatie 2020	Begroting 2020	Realisatie 2019
Afschrijvingslasten	3.147	3.049	2.590

De afschrijvingskosten bestaan uit afschrijvingen op cascomodificaties en afschrijvingen op IT-middelen. De afschrijvingen zijn gestegen ten opzichte van 2019 door de ingebruikname van het nieuwe rekencentrum in 2020.

Overige bedrijfslasten

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Realisatie 2020	Begroting 2020	Realisatie 2019
Huisvesting	10.054	10.249	10.434
Overig personeel	1.560	2.383	2.712
Bureau	3.814	4.501	3.796
Dienstreizen	1.285	3.621	3.916
Advies externen	1.864	1.518	2.092
Automatisering	9.077	7.442	8.601
Overig	3.548	3.957	3.529
Totaal	31.202	33.671	35.080

Huisvesting

In de huisvestingskosten zijn naast de huur ook de kosten voor energie en gebouw-gerelateerde kosten zoals bewaking, schoonmaak en exploitatie van het bedrijfsrestaurant, opgenomen.

Overig personeel

In de overige personele kosten zijn onder andere de kosten voor opleidingen, arbeidsmarktcommunicatie, arbodiensten en catering opgenomen. De overige personele kosten zijn gedaald doordat vanwege de COVID-19-crisis minder gebruik is gemaakt van opleidingen en catering.

Bureau

De bureaunkosten hebben betrekking op telecommunicatie, porti, uitbesteed drukwerk voor publicatie en kosten bibliotheek.

Dienstreizen

De reis- en verblijfskosten bestaan uit kosten voor woon-werkverkeer, reis- en verblijfskosten binnenland en reis- en verblijfskosten buitenland en zijn gedaald ten opzichte van 2019. Als gevolg van de COVID-19-crisis zijn er veel minder reis- en verblijfskosten gemaakt. Daarnaast is de maandelijkse reiskostenvergoeding voor woon-werkverkeer per 1 juli 2020 stopgezet.

Advies externen

De advieskosten bestaan onder andere uit juridisch advies, fiscaal advies, jaarlijkse accountantskosten, en IT-advies.

Automatisering

Dit betreffen kosten voor uitbesteed beheer, onderhoud hardware en licenties. Om het thuiswerken in coronatijd mogelijk te kunnen maken zijn er extra kosten gemaakt in 2020.

Overige

De overige kosten bestaan uit projectgebonden kosten, kosten voor inkoop statistisch grondmateriaal en incentives.

De volgende ingediende declaraties zijn in het boekjaar uitbetaald aan de Directeur-Generaal, Plaatsvervangend Directeur-Generaal en de hoofddirecteuren:

<i>Declaraties (bedragen x 1 euro)</i>	2020	2019
Directeur Generaal (vanaf 1/9/2020)	0	nvt
Directeur Generaal (tot 1/4/2020)	1.510	3.310
Plaatsvervangend Directeur Generaal	1.561	4.253
Hoofddirecteur Economie, bedrijven en nationale rekeningen	62	29
Hoofddirecteur Sociale en ruimtelijke statistieken	469	52
Hoofddirecteur Dataservices, research en innovatie wnd. (vanaf 1/9/2020)	738	nvt
Hoofddirecteur Dataservices, research en innovatie (tot 1/9/2020)	0	1.552
Hoofddirecteur Bedrijfsvoering, IT en methodologie	112	935
Hoofddirecteur Communicatie en Nieuws	2.036	3.707
	6.488	13.838

De volgende honoraria inclusief btw van de accountants zijn ten laste gebracht van het CBS:

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	Ernst & Young Accountants 2020	Overig Ernst & Young netwerk 2020	Totaal Ernst Young 2020
Onderzoek van de jaarrekening	103	0	103
Andere controleopdrachten	11	0	11
Adviesdiensten op fiscaal terrein	0	0	0
Andere niet-controle-opdrachten	0	0	0
	114	0	114

<i>Bedragen in duizenden euro's</i>	KPMG Accountants NV 2019	Overig KPMG netwerk	Totaal KPMG 2019
Onderzoek van de jaarrekening	136	0	136
Andere controleopdrachten	25	0	25
Adviesdiensten op fiscaal terrein	0	0	0
Andere niet-controle-opdrachten	31	0	31
	192	0	192

De honoraria zijn toegerekend aan het boekjaar waarover de werkzaamheden zijn verricht.

9) Financiële baten en lasten

Rentebaten

Onder de post rente zijn de renteopbrengsten over het rekening-couranttegoed bij Financiën opgenomen. Doordat het rentepercentage nihil is, zijn de renteopbrengsten nihil.

Den Haag, 31 maart 2021

Directeur-Generaal van de Statistiek

drs. A. Berg

Overige gegevens

Bepalingen inzake resultaatbestemming

Volgens artikel 33 van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen vormt een zelfstandig bestuursorgaan een egalisatiereserve. Het verschil tussen de gerealiseerde baten van een zelfstandig bestuursorgaan en de gerealiseerde lasten van de activiteiten komt ten gunste onderscheidenlijk ten laste van de egalisatiereserve. Het resultaat 2020 is in overeenstemming met deze bepalingen, vooruitlopend op de goedkeuring van de minister van EZK op basis van artikel 34 lid 2 van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen, in de jaarrekening verwerkt.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de Directeur-Generaal (hierna: het bestuur) van het Centraal Bureau voor de Statistiek

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van het Centraal Bureau voor de Statistiek (hierna: het CBS) te Den Haag (hierna: de jaarrekening) gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van het CBS per 31 december 2020 en van het resultaat over 2020 in overeenstemming met de Wet op het CBS, het Protocol van werkafspraken EZK-CBS en de bepalingen bij en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT);
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2020 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 1.4 Wettelijk kader van het Accountantsprotocol voor het jaarverslag van het Centraal Bureau voor de Statistiek 2020.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2020;
- de winst-en-verliesrekening over 2020;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, Accountantsprotocol voor het jaarverslag van het Centraal Bureau voor de Statistiek 2020 en de Regeling Controleprotocol WNT 2020 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Centraal Bureau voor de Statistiek zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2020 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1 sub n en o

Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- de bijlagen bij het jaarverslag 2020.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Wet op het CBS en het Protocol van werkafspraken EZK-CBS zijn vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle van de jaarrekening of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in paragraaf 2.1 Eisen voor de controleaanpak van het Accountantsprotocol voor het jaarverslag van het Centraal Bureau voor de Statistiek 2020 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Wet op het CBS en het Protocol van werkafspraken EZK-CBS.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Wet op het CBS, het Protocol van werkafspraken EZK-CBS en de bepalingen bij en krachtens de WNT.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen.

In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het CBS in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het voornemen bestaat om het CBS te liquideren of

de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het CBS zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Accountantsprotocol voor het jaarverslag van het Centraal Bureau voor de Statistiek 2020, de Regeling Controleprotocol WNT 2020, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het CBS;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het CBS zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij

onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het CBS zijn continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Rotterdam, 31 maart 2021

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. M. Verschoor RA

8. Bijlagen

Bijlage A. Prestatie-indicatoren

PI nr.	Aandachtsgebied	Definitie	Streef- of referentiewaarde 2020	Uitkomst 2020	Uitkomst jaar 2019
1.1	Tevredenheid van de gebruiker/opdrachtgever over het aanvullend statistisch onderzoek van het CBS	Gemiddelde van rapportcijfers die gebruikers/opdrachtgevers geven na afloop van de levering van het aanvullend statistisch onderzoek	Groter dan of gelijk aan 8,0	8,3	8,1
1.2	Tevredenheid van onderzoekers over microdataservices	Gemiddelde van rapportcijfers die onderzoekers geven over microdataservices (remote access)	Groter dan of gelijk aan 7,8	7,7	7,7
1.3	Tevredenheid infoservice	Gemiddelde van rapportcijfers over de tevredenheid van de infoservice	Groter dan of gelijk aan 7,5	8,6	8,4
2.1	Gebruik van open data	Aantal unieke gebruikers van StatLine open data webservices (voor gebruik via apps en voor bulkgebruik)	Groter dan of gelijk aan 1,6 miljoen per jaar	7,48 miljoen	4,4 miljoen
2.2	Gebruik van StatLine	Aantal unieke bezoekers StatLine	Groter dan of gelijk aan 3 miljoen per jaar	2,4 miljoen	1,93 miljoen
2.3	Gebruik van website	Aantal unieke bezoekers website	Groter dan of gelijk aan 4,8 miljoen per jaar	7,45 miljoen	5,15 miljoen
2.4	Gebruik in de media	Aantal berichten in de media waarin het CBS wordt genoemd	Groter dan of gelijk aan 72k per jaar	75,4k	73,1k
2.5	Gebruik in de Kamer	Aantal keren dat het CBS in Kamerstukken wordt genoemd	Niet van toepassing	2.836	2.562
3.1	Punctualiteit van nieuwsberichten	Percentage op de geplande datum gepubliceerde berichten	Groter dan of gelijk aan 99%	99,75%	99,75%
3.2	Punctualiteit verplichte leveringen aan Eurostat	Percentage op of voor de voorgeschreven c.q. afgesproken deadline gerealiseerde leveringen van EU-verplichtingen aan Eurostat.	Groter dan of gelijk aan 99%	98,5%	97,6%

PI nr.	Aandachtsgebied	Definitie	Streef- of referentiewaarde 2020	Uitkomst 2020	Uitkomst jaar 2019
4.1	Afwijking voorlopige en definitieve cijfers BBP	Het aantal keer dat de definitieve kwartaalcijfers voor de volumeraming BBP van een jaar meer dan 0,75 procentpunt afwijken van de flash-ramingen	Voor minimaal drie kwartalen van een jaar moet de afwijking kleiner zijn dan 0,75 procentpunt.	4 kwartalen o.k.	4 kwartalen o.k.
5.1	Juistheid van de berichten	Percentage berichten dat is vervangen door een gecorrigeerd bericht.	Kleiner dan of gelijk aan 0,5%	0,8%	0,6%
5.2	Juistheid van de cijfers op StatLine	Aantal correcties op StatLine	Maximaal 1,5% van het aantal StatLineleveringen	1,9%	3,98%
6.1	Hoogte van de regeldruk	Uitkomst van de jaarlijkse regeldruk zoals gemeten met de overheidsbrede meetwijze	P.M.	Nog niet bekend	€ 22,6 miljoen
7.1	Tevredenheid van de medewerkers	Algemene tevredenheid van CBS-medewerkers met hun werksituatie	Groter dan of gelijk aan 7,3	7,6	7,4
7.2	Ziekteverzuim	Een verhoudingscijfer dat aangeeft welk percentage van de contracturen van medewerkers niet productief was wegens ziekte binnen de periode waarover wordt gerapporteerd.	Maximaal Verbaannorm minus 0,2% in het betreffende verslagjaar	Voortschrijdende 12 maandcijfer: 3,9% (norm: 4,3%)	Voortschrijdende 12 maandcijfer 5,1%
7.3	Instroom	Aantal medewerkers met nieuwe aanstelling	Minimaal 5% nieuwe medewerkers per jaar	142 over heel 2020: Norm: 90 vte	142 over heel 2019 Norm: 90 vte
8.1	Getrouwheid van de jaarrekening	Toestand van het financiële beheer	Financieel beheer op orde blijkend uit een goedkeurende accountantsverklaring	Op orde	Op orde
8.2	Doelmatigheid van het CBS	Outputindex / kostenindex	Minimaal 1,5% doelmatiger dan t-1	Hoger dan 1,5%	Hoger dan 1,5%
8.3	Financiële kerncijfers van het CBS	De conformiteit van de financiële kerncijfers (exploitatieresultaat, stand liquide middelen en eigen vermogen) met de meerjarenbegroting	Een waarde per einde van het boekjaar gelijk aan de meerjarenbegroting of positiever.	Positiever dan begroot	Positiever dan begroot

PI nr.	Aandachtsgebied	Definitie	Streef- of referentiewaarde 2020	Uitkomst 2020	Uitkomst jaar 2019
9.1	Beschikbaarheid IT-infrastructuur	100% minus 100% (downtijd als gevolg van prioriteit -1-infraverstoringen in de periode / totale 7 x 24 uur timeframe minus geplande serviceweekend tijdbeslag per periode)	Groter dan of gelijk aan 99,7%	99,9%	98,8%
9.2	Stabiliteit IT productie	Aantal incidenten met prioriteit 1 of daarbinnen prioriteit 0. Prioriteit 1 (P1) betreft incidenten met hoge impact op de dagelijkse operatie waarbij (bedrijfskritische) systemen, applicaties of grote aantallen mensen geraakt worden, daarbinnen worden incidenten als prioriteit 0 (P0) aangemerkt als het gaat om storingen in het proces van dataverzameling, extern geleverde dienst(en) of kritieke processen/imagobepalende statistieken waarbij sprake is van minimaal één van onderstaande voorwaarden: oplostijd is dusdanig lang dat kritieke timing in het geding komt (deadlines); er is sprake van (potentiële) imagoschade; of betreft een continuïteitsprobleem dat zich kenmerkt door meerdere kortstondige P1-storingen binnen korte periode.	Maximaal 50 P1-incidenten per jaar, waarvan niet meer dan 4 P0-incidenten*	39 incidenten waarvan 4 PO-incident	48 incidenten waarvan 8 PO incidenten
9.3	Effectiviteit IT-afdeling	Percentage van het aantal meldingen dat binnen de afgesproken tijd is opgelost	Groter dan of gelijk aan 90%	92,7%	95,3%
10.1	Innovatieve producten	Aantal innovatieve producten op het gebied van big data op het Innovatieportaal van de CBS-website (bèta-site) in de verslagperiode	Groter dan of gelijk aan 18	17	14

PI nr.	Aandachtsgebied	Definitie	Streef- of referentiewaarde 2020	Uitkomst 2020	Uitkomst jaar 2019
11.1	Conformiteit met erkende toetsingskaders	Gecertificeerd voor de toetsingskaders: ja/nee	Antwoord = ja	Ja	Ja
11.2	Aantal bij de AP gemelde datalekken	Aantal bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) gemelde datalekken	0	0	3

Bijlage B. Organisatie per 31 december 2020

Directeur-Generaal

Drs. A. (Angelique) Berg

Plv. Directeur-Generaal/CIO

Dr. A.H. (Bert) Kroese

Hoofddirectie CBS Communicatie en Nieuws

Drs. M.P.M. (Mike) Ackermans

T.J.M. (Thomas) Ruigrok (plv.)

Hoofddirectie Bedrijfsvoering, IT en Methodologie

Drs. W. (Wim) van Nunspeet

Drs. M. (Marijke) Renaud (plv.)

Hoofddirectie Dataservices, research en innovatie

Ir. J.H. (Jeroen) van Velzen (wnd, plv.)

Hoofddirectie Economie, bedrijven en nationale rekeningen

Drs. M.J.M. (Marleen) Verbruggen

Drs. H.J.C.M. (Hank) Hermans (plv.)

Hoofddirectie Sociaal-economische en ruimtelijke statistieken

Drs. J.C.M. (Hanneke) Imbens

Drs. S. (Sylvia) Kok-de Vries (plv.)

Directie Strategie en bestuursadvisering

Mr. drs. S.W.F.H. (Erik) Bruinsma

Chief Information Office

M. (Matjaz) Jug

Blaise

Drs. H.J.A. (Harry) Wijnhoven

Bijlage C. Gebruikersraden

Om de hoofddirecteuren van het CBS te adviseren over specifieke thema's en onderwerpen zijn diverse raden ingesteld. De voorzitters van deze raden vergaderen met de Directeur-Generaal.

Tot 2019 vergaderden de gebruikersraden Sociale statistieken en Statistieken van de leefomgeving halfjaarlijks afzonderlijk. Met ingang van 2020 vinden de vergaderingen van deze gebruikersraden gecombineerd plaats. Voor de gecombineerde vergaderingen is gekozen vanwege de inhoudelijke overlap van de agenda's van de twee raden in de afgelopen jaren. Zo kunnen meerdere invalshoeken bij de te behandelen onderwerpen in één vergadering worden belicht.

Eind 2020 waren de voorzitters van deze raden:

J.J. (Jan) Meerman	Berichtgeversraad
Drs. E.E. (Eduard) van de Lustgraaf	Gebruikersraad bedrijfseconomische statistieken
Dr. P. (Piet) Bakker (ad interim)	Communicatieraad
Ir. D. (Debby) Lanser	Gebruikersraad macro-economische statistieken
Prof. dr. P.G.M. (Peter) van der Heijden	Methodology Advisory Board
Dr. M.J. (Michiel) Bijlsma	Gebruikersraad microdata
Dr. V.C.M. (Véronique) Timmerhuis	Gebruikersraad sociale statistieken en statistieken van de leefomgeving

Bijlage D. CBS-hoogleraren en -lectoren

naam	leerstoel / lectoraat	universiteit / hogeschool	faculteit / vakgroep
Prof. Dr. B.F.M. (Bart) Bakker	Methodologie van registerdata voor sociaal wetenschappelijk onderzoek	Vrije Universiteit Amsterdam	Sociale Wetenschappen / Sociologie
Dr. ir. C.A.M. (Kees) van Berkel	Bijzonder Lectoraat Statistiek en Data Science voor Fact Based Finance and Control	Zuyd Hogeschool	Academie voor Financieel Management
Prof. Dr. J.A. (Jan) van den Brakel	Survey Methodology	Maastricht University	Dept. of Quantitative Economics
Prof. Dr. P.J.H. (Piet) Daas	Big data in Official Statistics	Technische Universiteit Eindhoven	Faculteit Wiskunde & Informatica / Stochastics
Prof. Dr. M. (Marjolijn) Das	Urban Statistics	Erasmus Universiteit Rotterdam	Department of Public Administration and Sociology / Sociology
Prof. Dr. I.A. (Ruben) van Gaalen	Registeranalyses van levensloopdynamiek	Universiteit van Amsterdam	Maatschappij- en Gedragswetenschappen
Prof. Dr. J.J.G. (Hans) Schmeets	Sociale Statistiek, in het bijzonder de empirische bestudering van sociale samenhang	Maastricht University	Cultuur- en Maatschappijwetenschappen / Capaciteitsgroep Politieke Wetenschap

Prof. Dr. J.G. (Barry) Schouten	Methoden en Technieken, in het bijzonder mixed mode survey designs	Utrecht University	Sociale Wetenschappen / Maatschappijwetenschappen / Methoden en Statistiek
Prof. Dr. J.P. (Jan Pieter) Smits	Quantification of Sustainability	Technische Universiteit Eindhoven	Industrial Engineering & Innovation Sciences
Prof. Dr. W. (Wendy) Smits	Labour market flexibility: the employer's perspective	Maastricht University	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA)
Prof. Dr. A.G. (Ton) de Waal	Methodologie voor de officiële Statistiek, in het bijzonder m.b.t. integratie van data bronnen	Tilburg University	Department of Methodology and Statistics

Bijlage E. Wegwijzer

Het CBS verzamelt gegevens bij personen, bedrijven en instellingen. Het CBS stelt de uitkomsten van de onderzoeken zo snel mogelijk op verschillende manieren voor iedereen tegelijkertijd gratis beschikbaar.

CBS-website (www.cbs.nl)

De CBS-website geeft toegang tot resultaten van CBS-onderzoeken en biedt themagerichte informatie over kerncijfers van Nederland. Alle verschenen publicaties staan overzichtelijk gerangschikt op de website en gedetailleerde cijfers zijn te raadplegen via de gratis databank StatLine. Op de website staan ook een actuele publicatiekalender en een productencatalogus.

Daarnaast biedt het CBS nog vier doelgroepenwebsites aan. Kijk hiervoor op:

- www.werkenbijhetCBS.nl;
- www.cbsinuwbuurt.nl;
- www.cbs.nl/vooruwbedrijf;
- www.cbs.nl/cbsindeklas.

Naast de website verspreidt het CBS zijn output ook via

- YouTube (<http://www.youtube.com/statistiekpbs>);
- Twitter (<http://www.twitter.com/statistiekpbs>);
- Facebook (<https://www.facebook.com/statistiekpbs>);
- Instagram (<https://www.instagram.com/statistiekpbs>);
- LinkedIn (<https://www.linkedin.com/company/centraal-bureau-voor-de-statistiek/>).

Open data

Sinds 2014 biedt het CBS alle tabellen in StatLine als open data aan in de vorm van datasets (<http://opendata.cbs.nl/dataportaal/portal.html>). Ook is een webapplicatie ontwikkeld die gebruik maakt van Open data en die alle tabellen uit StatLine in grafiek- of kaartvorm laat zien (<https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/open-data/StatLine-als-open-data>). De webapplicatie is geoptimaliseerd voor tablets.

Corporate nieuws

CBS Corporate nieuws (<https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/cbs-corporate-nieuws>) bevat actuele achtergrondartikelen over onder andere samenwerking met externe partijen, gebruikers en relaties van het CBS, nieuwe producten en diensten, evenementen en internationale ontwikkelingen. Het is de digitale opvolger van het papieren relatiemagazine en bestemd voor de externe relaties van het CBS. De artikelen kunnen eenvoudig gedeeld worden via Facebook, Twitter en LinkedIn.

Innovatieportaal

Op het innovatieportaal (<https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/innovatie>) presenteert het CBS zijn diensten en producten in ontwikkeling op het gebied van innovatie.

Infoservice

Het centrale informatiepunt voor algemene vragen over het CBS en zijn producten is te bereiken via telefoon (088) 570 70 70 en infoservice@cbs.nl

European Statistical Data Support

Statistische informatie over Europa die afkomstig is van het Europese statistiekbureau Eurostat is telefonisch op te vragen via (088) 570 70 70 (keuze toets 5) of door middel van infoservice@cbs.nl.

CBS Contact Center

Het centrale informatiepunt voor bedrijven, instellingen en personen bij vragen over CBS-vragenlijsten of ander enquêtemateriaal is te bereiken via telefoon (045) 570 64 00, e-mail: contactcenter@cbs.nl of via het contactformulier op de CBS-website: www.cbs.nl/vooruwbedrijf.

Persdienst

Het centrale informatiepunt voor de media is te bereiken via telefoon (070) 337 44 44 of e-mail: persdienst@cbs.nl.

Meer informatie staat op de CBS-website: www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/contact/pers.

Centrum voor Beleidsstatistiek

Het Centrum voor Beleidsstatistiek biedt verschillende diensten aan:

- Het verrichten van aanvullend statistisch onderzoek op beschikbare brongegevens;
- Het adviseren van gebruikers zoals departementen, planbureaus, gemeenten en andere overheidsinstellingen bij het vinden, het gebruik en het opstellen van de benodigde informatie voor beleidsvoorbereiding en de evaluatie daarvan;
- Het toegankelijk maken van microdatabestanden waarmee onderzoekers die door de DG gemachtigd zijn onder strikte beveiligingsvoorwaarden zelf de gewenste analyses kunnen uitvoeren op deze microdatabestanden. Zie voor meer informatie: <https://www.cbs.nl/microdata>

Aan de diensten van het Centrum voor Beleidsstatistiek zijn kosten verbonden. Nadere informatie is verkrijgbaar via telefoon (088) 570 70 70 of via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/maatwerk-en-microdata>, maatwerk@cbs.nl of microdata@cbs.nl.